

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra Pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Šikana učitele v současném kontextu

Teachers bullied in contemporary times

Bc. Lukáš Kroc

Vedoucí práce: PhDr. Ivo Syříště, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní školy a střední školy – informační a komunikační technologie

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Šikana učitele v současném kontextu vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 11. 4. 2016

.....

podpis

Chtěl bych poděkovat panu doktoru Syřišťovi za jeho vedení diplomové práce, trpělivost a neocenitelné odborné rady a připomínky. Chtěl bych poděkovat také všem, kteří se zúčastnili výzkumu, který těmto jednotlivcům zabral mnoho hodin.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá problematikou šikanování učitelů. Ukazuje, jaké faktory ovlivňují to, že žáci šikanují pedagogy, a hledá možnosti, jak mohou pedagogové šikaně učitelů předcházet. Teoretická část úzce souvisí s výzkumnou částí a mnohé jevy v ní obsažené vycházejí z poznatků z výzkumu. Výzkum specificky rozebírá kyberšikanu učitele. Je založený na osmnácti videích souvisejících s touto problematikou. Video zachycují šikanu nebo je samotná nahrávka a její následné zveřejnění nástrojem pro ponižení učitele. Výzkumný vzorek z řad pedagogů a žáků vyjadřuje své postoje a názory k daným nahrávkám a následuje analýza založená na kvalitativním výzkumu. Výzkumná část zjišťuje, na čí straně je selhání, zda se žáci snaží učitele vyštvať ze školy a jakým způsobem by měl kantor v dané situaci reagovat. Diplomová práce může pomoci všem, kteří chtějí vědět, jak by měli v dnešní době vhodně s žáky ve škole pracovat, aniž by se stali terčem tyranie ze strany žáků.

KLÍČOVÁ SLOVA

Šikana, osobnost učitele, osobnost žáka, prevence, agrese, kyberšikana

ABSTRACT

This thesis examines the problem of pupils bullying teachers. It describes what factors influence students bullying teachers, and searching for ways how to prevent it. The theoretical and the research part are closely related. Many points in the theoretical part were influenced by the research made. The research examines specifically cyberbullying of teachers. It is based on eighteen videos showcasing this topic. Some of these videos were recorded while bullying was happening, or they were the tool to bully the teacher when made public. The research sample of teachers and students expressed their stand and opinion about the recordings. An analysis based on the qualitative research followed. The research part discovers the trigger and if the purpose of the bullying was to cause the teacher to leave school. It also describes how teachers should respond in that particular situation. The thesis can help teachers avoid becoming target of the tyranny from students by showing them how to deal with these children.

KEYWORDS

Bullying, personalities of the teachers and students, prevention, aggression, cyber bullying

Obsah

1	Úvod.....	9
I	Teoretická část	11
2	Agrese a šikana	11
2.1	Agrese	11
2.2	Šikana.....	12
2.2.1	Kyberšikana	14
2.2.2	Mobbing.....	16
3	Faktory ovlivňující riziko šikany učitele ze strany žáka.....	17
3.1	Osobnost pedagoga	18
3.2	Styly výuky	20
3.3	Vztah učitele k žákům.....	23
3.4	Klima mezi učiteli	24
3.5	Osobnost agresora	25
3.5.1	Typické rysy agresora	25
3.5.2	Vliv rodiny na osobnost agresora	27
3.6	Školní prostředí	28
3.7	Vliv médií.....	29
3.8	Český právní systém	30
3.9	Prestiž a společenské postavení	30
3.10	Morální hodnoty.....	31
3.11	Nuda	31
4	Formy šikany učitele.....	34
5	Výzkumy fenoménu šikanovaný učitel.....	38
5.1	Nejčastější formy šikany učitele ve Finsku.....	40
6	Prevence šikany učitele.....	41
6.1	Autodiagnostika učitele.....	41
6.2	Udržování kázně.....	42
6.3	Psychická zdatnost	44
6.4	Plošný zákaz technologií není řešení	45

6.5	Odměna jako prevence	46
7	Represe šikany vůči učitelům	47
7.1	Právní hledisko šikany	47
7.2	Právní ochrana učitele v ČR.....	47
7.3	Tresty za šikanu učitele	48
7.3.1	Funkce trestu	50
7.3.2	Jak trestat	51
7.3.3	Je přípustný fyzický trest?	51
7.4	Metody nápravy	52
7.5	Kdy povolát externího pracovníka?	53
II	Výzkumná část.....	54
8	Charakteristika výzkumu	54
8.1	Metodologie výzkumu	55
8.2	Výběr respondentů	55
8.3	Výzkumný problém, cíle a výzkumné otázky.....	58
8.3.1	Výzkumné otázky pro učitele	59
8.3.2	Výzkumné otázky pro studenty	60
8.4	Studium videí zachycujících šikanu učitele	61
8.4.1	Studie č. 01	61
8.4.2	Studie č. 02	63
8.4.3	Studie č. 03	65
8.4.4	Studie č. 04	66
8.4.5	Studie č. 05	68
8.4.6	Studie č. 06	70
8.4.7	Studie č. 07	72
8.4.8	Studie č. 08	73
8.4.9	Studie č. 09	75
8.4.10	Studie č. 10	77
8.4.11	Studie č. 11	79
8.4.12	Studie č. 12	81
8.4.13	Studie č. 13	83
8.4.14	Studie č. 14	85

8.4.15	Studie č. 15	87
8.4.16	Studie č. 16	88
8.4.17	Studie č. 17	90
8.4.18	Studie č. 18	91
8.5	Sumarizační rozhovor	93
8.6	Závěr výzkumu.....	96
8.6.1	Existuje společná příčina, proč k šikaně učitele dojde?.....	96
8.6.2	Je účelem vyštvat učitele ze školy?	98
8.6.3	Proč jsou obětmi častěji učitelé středního věku?	99
8.6.4	Kde by měla oběť hledat pomoc?	99
8.6.5	Proč často nikdo ze spolužáků nezakročí?.....	100
9	Závěr.....	101
10	Seznam použitých informačních zdrojů	103
11	Seznam použitých videí	109
12	Seznam příloh	112

1 Úvod

Zabývat se tímto tématem má významnou hodnotu pro kvalitní vzdělávání. Učitelé, kteří jsou šikanováni, totiž často mívají deprese, hrozí jim syndrom vyhoření, a pokud zůstávají ve škole v prostředí, kde je někdo šikanuje a žádným způsobem to nikdo neřeší, tak to má vždy vliv na kvalitu výuky. Autor diplomové práce učí dvanáctým rokem na základní škole informatiku a angličtinu. V diplomové práci tak mimo jiné využívá poznatky, které získal za svou praxi. V jejím průběhu se několikrát setkal s případy šikany učitele a také měl možnost být při řešení některých případů ve spolupráci s metodikem prevence. Pedagog může být šikanován kolegy (mobbing), nadřízenými (bossing), rodiči žáků a samotnými žáky. Problém je velmi rozsáhlý. Tato práce se zaměřuje na čtvrtou možnost, a tou je šikana učitele ze strany samotných žáků. O této formě se těžko a také málo mluví a v českém prostředí neexistuje příliš mnoho vědeckých studií, které se touto tematikou podrobně zabývají. Navíc je tato forma zajímavá z toho hlediska, že jsou obětí osoby, které mají sociálně vyšší status než jejich agresori. Krátce je rozebírán i pojem mobbing, avšak důvodem není detailně popsat specifika této formy, ale ukázat, že v určitých rysech se některé prvky mobbingu objevují i v problematice vztahů mezi edukantem a edukátorem. Předměty, které se zabývají šikanou, nebo autoritou učitele často může student absolvovat pouze dobrovolně. Tato práce chce ukázat, že by bylo vhodné, aby bylo této problematice věnováno více prostoru na pedagogických fakultách. Diplomová práce se zaměřuje na faktory, které mohou ovlivnit šikanu učitele, ukazuje možnosti, jak lze předcházet případné agresii od žáků a jak lze takové problémy řešit. Kromě vlastních zkušeností se autor opírá o informace získané screeningem české literatury, zejména od PaedDr. Zdeňka Martínka, profesora Stanislava Bendla, PhDr. Michala Koláře, profesora Pavla Říčana, PhDr. Oldřicha Matouška a PhDr. Sávy Arabadžieva. Dále je práce založena na vybraných výzkumech provedených v zahraničí a publikovaných M. A. Teemem Kauppin (Finsko), Lyndou Garrett (Irsko) a Dorothy L. Espelage, Ph.D. (USA). O šikaně učitelů je v této práci psáno v kontextu České republiky i světovém. V České republice je k dispozici množství publikací, které o šikaně hovoří. Tyto publikace jsou ale cíleně zaměřeny na tuto problematiku mezi žáky. Tento fenomén se navíc stupňuje se zvyšujícím se počtem využívání mobilních technologií ve výuce. Při zaznamenání prvních případů kyberšikany mezi dětmi se brzy nato objevily i první případy kyberšikany učitele. Navíc je nyní mnoho učeben vybaveno vyspělou technikou, které mnohdy pedagog rozumí méně než žáci, a ti ji

mohou zneužít jako prostředek cílené agrese vůči pedagogovi. Učitel se tak snadno může v dnešní době stát obětí šikany v různých formách. V této práci budou popsány některé konkrétní případy a výzkumná část se zaměřuje na specifické formy kyberšikany učitele. Výzkumná část rozebírá osmnáct videí, která zachycují šikanu učitele. Některá se mohou zdát téměř neškodná, ale jiná zachycují i tvrdé psychické či fyzické ponižování učitele. Ve všech případech se však jedná o kyberšikanu, protože pedagog byl nahrán bez jeho vědomí a nahrávka byla poté sdílena online na různých seveřech. Tato práce chce ukázat, jakým způsobem lze předejít zneužívání těchto technologií bez toho, aby škola plošně používání mobilních technologií zakázala. Tato videa jsou rozebírána s pomocí učitelů působící na základní škole a zároveň vybraných žáků 8. a 9. tříd. Vždy byla také snaha zjistit kontext a další informace týkající se konkrétního videa pomocí médií nebo diskuzí na internetových fórech. Výzkumná část, ač se nachází za teoretickou částí, tak do určité míry ovlivnila strukturu teoretické části a výsledky výzkumu měly zpětně vliv na informace v ní obsažené. Tato práce podrobně nerozebírá obecné pojmy, které souvisejí se šikanou nebo jejími specifiky mezi žáky, neboť jsou již dostatečně popsány v jiných publikacích.

I Teoretická část

2 Agrese a šikana

Tato kapitola popisuje stručně některé pojmy, které se vztahují k tématu agrese a šikany. Ukazuje specifika kyberšikany a mobbingu ve vztahu k problematice šikany pedagogů. Popisuje, jakým způsobem je možné definovat šikanu učitelů.

2.1 Agrese

Definice agrese se v určitých detailech liší dle konkrétních publikací. Asi nejvýstižnější definicí je definice G. A. Andersona: „Lidská agrese je jakékoli jednání zaměřené vůči druhému, jehož cílem je způsobit druhé osobě újmu a zároveň musí pachatel takto jednat cíleně“ (Anderson, 2002, str. 2, angl.). Násilí Anderson definuje jako agresi, která má za cíl způsobit značnou újmu a eventuálně smrt. Všechny formy násilí jsou agresí, ale mnohé podoby agrese nemusejí naplňovat podstatu pojmu násilí (Anderson, 2002).

Výstižné dělení lze nalézt v publikaci Zdeňka Martíňka Agrese a kriminalita školní mládeže. Agresi dělí na fyzickou a verbální, aktivní a pasivní, přímou a nepřímou:

- Fyzická aktivní přímá agrese – fyzické ponižování, bytí, nucení k ponižujícím úkonům.
- Fyzická aktivní nepřímá agrese – agresor využívá jinou osobu k ublížení oběti, agresor vymýšlí způsoby, jak oběti ublížit, sám se ale na agresi nepodílí.
- Fyzická pasivní přímá agrese – fyzické bránění k dosahování cílů. Ničení věcí.
- Fyzická pasivní nepřímá agrese – odmítnutí splnění nějakého požadavku.
- Verbální aktivní přímá agrese – nadávky, urážky, slovní ponižování.
- Verbální aktivní nepřímá agrese – rozšiřování pomluv. Posměch, intriky.
- Verbální pasivní přímá agrese – ignorace druhého člověka, odmítání odpovědět na pozdrav či na jakoukoli otázku.
- Verbální pasivní nepřímá agrese – nezastat se někoho, kdo je nespravedlivě trestán nebo kritizován.

(Martínek, 2009, str. 29 - 31)

Všechny výše uvedené formy agrese existují u konfliktů mezi žáky. Mnohé z nich nalezneme v určité míře i v konfliktu mezi edukantem a edukátorem ve školním prostředí.

2.2 Šikana

Šikana je intenzivně zkoumána od sedmdesátých let 20. století (Černá, 2013, str. 10). Této problematice se v počátcích věnovaly zejména skandinávské země. Šikana učitelů byla prvně vědecky prozkoumána koncem devadesátých let dvacátého století ve Finsku (Garrett, 2014).

Pedagogický slovník definuje šikanu jako: „Fyzické, psychické či kombinované ponižování až týrání žáků obvykle jinými žáky, vzácněji dospělými. Probíhají buď ve dvojici, nebo ve skupině. Iniciátory bývají žáci vyšších ročníků, žáci starší, fyzicky vyspělejší, žáci osobnostně či sociálně narušení“ (Průcha, 2013, str. 297). Význam tohoto slova je „zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na liteře předpisů“ (Říčan, 2010, str. 135). V angličtině se jedná o výraz bullying, který použil průkopník potírání tohoto jevu profesor Dan Olweus (Říčan, 2010). O jeho studii se také často opírají cizojazyčné materiály, které jsou zmíněny v této práci. Výraz bullying znamená týrání nebo zastrašování. Podle Koláře by měla šikana splňovat následující znaky: „záměrnost, opakování, samoučelnost agrese, nepoměr sil“ (Kolář, 2011, str. 163). Toto rozdělení je jistě vhodné pro klasickou šikanu u dětí. U chování, které může být označeno jako šikana učitele se však autor diplomové práce domnívá, že nemusí vždy splňovat všechny výše uvedené znaky. Odborníci se neshodují na tom, co vše lze považovat za šikanu učitele. Garrett se domnívá, že by mělo být rozhodující, jak určité jednání vůči své osobě hodnotí sám poškozený kantor (Garrett, 2014). Pravděpodobně nelze sestavit obecné schéma pro definování tohoto problému v globálním měřítku, protože různé země dovolují jiný přístup k učitelům. V České republice je považováno za slušné, že děti pedagogy oslovují příjmením, ve Finsku je naopak časté oslovovat kantora křestním jménem, v Japonsku by žák měl učitele zdravít poklonou hlavy a to i v případě, že jej potká na veřejném místě mimo školu (Garrett, 2014). Tato diplomová práce se tak spíše přiklání k definici, jak ji popsal Olweus, který do šikany zahrnuje i jakékoli negativní záměrné jednání, i když se jednalo o neúspěšný pokus, a které má způsobit bolest a je samoučelné. Cílem takového jednání je někoho jiného ponížit a ublížit mu (Říčan, 2010). Tato práce se bude držet tohoto konceptu při hodnocení šikany učitele žákem nebo žáky. Jako šikanu popisuje jakoukoli agresi vůči učitelům, která má za cíl snížení jeho lidské důstojnosti, ačkoli se může jednat pouze o ojedinělý incident bez opakování. Navíc v případě pořízení nahrávky se sice může jednat o jednorázový čin, ale to, že je snímek

uložen na internetu, umožňuje opakované ponížení oběti a dle autora diplomové práce lze tento akt označit jako opakování agresivního jednání vůči oběti.

Podle Říčana má následující formy:

Přímá:

- Poškozování věcí, fyzické napadání, ponižující tělesná manipulace
- Slovní napadání – nadávky, urážení
- Zotročování

Nepřímá:

- Sociální izolace oběti

(Říčan, 2010, str. 21-22)

Kolář uvádí následné členění:

- Přímá a nepřímá
- Fyzická a verbální
- Aktivní a pasivní

(Kolář, 2011, str. 35)

Šikana mezi dětmi může být v mnohém analogická v případě konfliktu studenta a pedagoga. Liší se ale například ve vazbě mezi agresorem a obětí (Kolář, 2011). U dětí může dojít až k závislosti oběti na osobě agresora. Oběť pak sama vyhledává agresorovu přítomnost a na tyranizování se stává závislá. Na základě výzkumu autora diplomové práce se tento jev v šikaně vůči učiteli nevyskytuje.

Šikana mezi dětmi se dá rozdělit do pěti stadií (Kolář, 2011):

- Zrod ostrakismu
- Manipulace a fyzická agrese
- Vytvoření jádra agresorů
- Většina přijímá normy agresorů
- Totalita / dokonalá šikana

Kolář podobně definuje i stejné rozdělení stadií v případě šikany učitele. Vysvětluje také rozdíl mezi šikanou a škádlením. Šikana není jen formou neškodného škádlení. U škádlení totiž všichni účastníci berou danou činnost jako legraci. U šikany je naopak patrné

rozdělení rolí na agresora a oběť. Oběť se cítí ponižována a urážena a agresor takto jedná cíleně s úmyslem oběti ublížit ať už psychicky, nebo fyzicky (Říčan, 2010). Ve vztahu ke kantorovi je však tento rozdíl bezpředmětný, neboť žádná forma škádlení mezi žákem a učitelem není přípustná.

2.2.1 Kyberšikana

Kyberšikana je stěžejní oblastí výzkumné části této práce, která se zabývá videi zachycujícími šikanu učitele. Cílem této části je stručně popsat specifika kyberšikany, její počátky a vývoj. Autor diplomové práce si je vědom nejen výhod digitálních technologií, ale také nebezpečí, která s sebou mohou tyto technologie přinést. S rozvojem a běžnou dostupností daných technologií stoupá i riziko, že mohou být zneužity k šikaně.

Kyberšikana je zkoumána přibližně od roku 2000, kdy došlo k masivnějšímu rozšíření digitálních technologií v běžných domácnostech (Černá, 2013). Prvním známým případem kyberšikany bylo video Star Wars Kid natočené v roce 2002 chlapcem Ghyslainem Razou. Video, které původně natočil pro vlastní potřebu, bylo odcizeno a chlapec byl veřejně zesměšňován (Harris, 2015). V České republice byly první výzkumy zabývající se touto problematikou publikovány v roce 2009 (Rogers, 2011). Kyberšikana podobně jako šikana není v České republice trestným činem (Rogers, 2011). Za určitých okolností však může naplňovat skutkovou podstatu trestných činů. Zpravidla se jedná o:

- Vydírání
- Vyhrožování
- Stalking
- Útisk

(Rogers, 2011, str. 13)

V případě šikany učitele může kyberšikana probíhat několika způsoby. Pedagog jednak může být terčem urážek na sociálních sítích, kdy nezná agresory. Dále může být ponižován prostřednictvím digitálních technologií, které využívá ve své hodině. Agresorovi tedy v určitém smyslu přibyla ještě další „pomůcka“, kterou je přítomnost interaktivní tabule a projektoru ve třídě. I tato didaktická pomůcka může být zneužita k tyranizování kantora. Nejedná se typickou formu kyberšikany, která může probíhat mezi žáky, ale přesto spadá do oblasti kyberšikany z důvodu použití ICT technologií. Tím může být například úmyslné

poškození nebo rozpojování této techniky s úmyslem pedagoga znemožnit, nebo rozhodit koncept jeho hodiny (Dostál, 2012).

Poslední možností je snaha o natočení učitele v nepříjemné situaci s cílem danou nahrávku dále sdílet. Někdy se však nahrávka může stát pouze prostředkem, který zachytí útok, nebo ponižování pedagoga. Takový útok by se pravděpodobně odehrával i bez přítomnosti této technologie ve školním prostředí. Kantor, který technologie v mnohých případech ovládá méně než jeho žáci, často neví, jakým způsobem se bránit.

Nástroje kyberšikany:

SMS – zprávy s výhružným a útočným obsahem. Zhlacení telefonu oběti množstvím textových zpráv.

Fotografie, nebo videoklip – natočení oběti v trapné situaci. Nahrávání a sdílení videozáznamů fyzických útoků. Jedná se o nejčastější formu šikany učitele, o které se dozví veřejnost jejím zveřejněním na internetu.

Mobilní telefonáty – útočné a opakované telefonáty. Časté prozvánění. Krádež telefonu oběti a jeho zneužití.

E-maily – útočné e-maily zaslané z anonymních e-mailů, nebo vydávající se za zprávu od někoho jiného.

Chatovací místnosti – zastrašování a výhružky.

Instant messaging – v České republice se jedná v současné době zejména o programy Skype, Viber, WhatsApp. Jejich zneužití může být obdobné jako v případě SMS.

Sociální síť – šíření pomluv. Vytvoření falešného účtu tváříciho se jako účet oběti. Kontaktování oběti pod falešným účtem a vydávání se za jinou osobu.

Internetové stránky – vytvoření hanlivých blogů o obětech.

(Rogers, 2011, str. 33-35)

Kyberšikana je mnohdy účinnější než běžná šikana vzhledem ke dvěma faktorům:

1. Není nutné, aby došlo k osobnímu kontaktu agresora s obětí.
2. Používá účinnější zbraně – internet a mobil. Tyto zbraně žáci jako takzvaní digitální domorodci ovládají velmi dobře a učitel jako digitální přistěhovec často ani neví, že je kyberšikaně vystaven. Přitom digitální domorodec je taková osoba, která se již narodila do

světa internetu a mobilních technologií a digitální přistěhovalec je ten, kdo se s těmito technologiemi seznámil až v průběhu svého života (Eckertová, 2014).

Výše uvedené faktory dovolují oběť pronásledovat prakticky kdykoli a kdekoli. Zajišťuje také rozsáhlé publikum v případě pořizování nahrávek (Kolář, 2011). Dokladem toho může být například počet zhlédnutí videí, která jsou dostupná na internetu.

2.2.2 Mobbing

Mobbing je mezinárodní termín, který by se z angličtiny dal přeložit jako šikana na pracovišti. Průcha jej definuje jako „psychický nátlak až násilí vyvíjené ze strany jednoho pracovníka (nebo skupiny) vůči jinému pracovníkovi (nebo skupině), kterému toto jednání způsobuje újmu“ (Průcha, 2013, str. 158). Slovo mobbing je odvozeno od anglického slovesa „to mob“. Jeho český překlad je utlačovat, urážet, útočit, napadat. H. J. Kratz definuje, jaké jsou časté cíle mobbingu:

- Zamezit oběti mezilidskou komunikaci
- Snížit na minimum spolupráci ostatních s obětí
- Zablokovat sociální vazby a natrvalo poškodit její sociální vážnost

(Kratz, 2005, str. 15)

Důležitá je skutečnost, že tyto tři dílčí cíle mají společný konečný cíl, jímž je fakt, aby se šikanovaná osoba stáhla do sebe a opustila pracovní místo (Kratz, 2005). Toto je také důvod, proč autor diplomové práce pojem mobbing zmiňuje v souvislosti se šikanou učitelů. Domnívá se, že v některých případech má tato problematika určité rysy mobbingu. Jedna z autorových hypotéz se totiž zabývá otázkou, zda je právě zmíněný cíl mobbingu – vyštívání spolupracovníka, také jedním z hlavních cílů agresorů v případě šikany učitele.

Důležitá je také informace, že v první fázi mobbingu je klíčovým problémem konflikt, který se systematicky neřeší (Kratz, 2005). Autor diplomové práce vidí určitý přetrvávající konflikt mezi edukantem a edukátorem jako jeden z klíčových faktorů v několika případech dlouhotrvající šikany učitele. V některých případech byl také na začátku konflikt se studentem, který ale kantor nevyřešil vhodně a včas.

3 Faktory ovlivňující riziko šikany učitele ze strany žáka

Vzhledem k tomu, že pedagog má společensky vyšší postavení, může se zdát téměř nemožné, aby se stal obětí šikany, protože zde není patrná nerovnováha sil. Martínek však popisuje, že situace, kdy žáci mohou šikanovat učitele, může vzniknout celkem jednoduše. Kantor je totiž ve třídě sám, ale může mít proti sobě například 20 nebo 30 žáků. Nejčastější jsou podle něj takové situace, kdy žáci pedagoga provokují a naschvál jej vyrušují (Martínek, 2009).

Někteří autoři uvádějí, že má často šikana učitele spojitost se šikanou mezi dětmi a je pouze jejím dalším stadiem (Arabadžiev, 2015). Arabadžiev přitom vychází z případů, se kterými se osobně setkal. V české literatuře není však k dispozici žádná odborná studie, která by se zabývala touto souvislostí a která by spojitost prokázala. Taková studie ale vznikla ve Finsku. Vypracoval ji Teemu Kauppi. V uvedeném výzkumu většina pedagogů odpověděla, že dítě šikanující učitele někdy šikanovalo i své spolužáky. 10% kantorů odpovědělo, že žák, který byl agresivní vůči učiteli, byl sám zároveň obětí šikany (Kauppi, Pörhölä, 2012a).

Zajímavý je pohled žáků na to, proč jsou učitelé šikanováni. Klimešová a Tůmová (2011) uvádějí tři důvody:

- **Zpestření výuky** – zde je vidět, že značnou roli může hrát nuda, jak bude později rozebíráno. Žáci se nudí, nevědí, co v hodině dělat, a šikana učitele zabaví a zároveň pobaví zbytek třídy.
- **Předvádět se** – ukázat se před ostatními žáky. Vědí, že maximálním trestem může být poznámka, které se nebojí. Autor diplomové práce z vlastní zkušenosti může říci, že často jsou žáci na případnou šikanu učitele hrdí a jsou rádi, když jsou proslaveni jako ti, kteří vyhnali pedagoga ze školy, nebo jej poslali do psychiatrické léčebny.
- **Učitel si to zaslouží** – někdy chtějí kantora potrestat za to, že není profesionál, neprezentuje se silnou osobností, nemá autoritu nebo je nespravedlivý. Svou roli mohou hrát také osobní nesympatie vůči konkrétnímu pedagogovi.

Autor diplomové práce vidí ještě další důvody pro šikanu učitele. Jednak žák může zápasit o vliv nebo moc ve třídě. Dalším důvodem je to, když je pedagog neoblíbený a žáci se jej snaží přimět k tomu, aby školu opustil. Konkrétní faktory jsou popisovány dále.

3.1 Osobnost pedagoga

„Učitelem se člověk nerodí, ale postupně stává“ (Mareš, 2013, str. 435). Při svém profesním rozvoji by se zejména začínající kantor neměl zaměřovat jen na kompetence ve vztahu k předmětům, které vyučuje, a jejich didaktické aspekty, ale zejména na způsoby, jak vystupovat před třídou a jak řešit případné problémy. J. Průcha definuje v pedagogickém slovníku učitele jako osobu „podněcující a řídící učení jiných osob, vzdělavatel“ (Průcha, 2013, str. 326). V posledních letech se změnilo tradiční postavení kantora ve třídě. Z předavatele poznatků se stal spíše tutor, který koordinuje činnost žáků a spoluvytváří edukační prostředí (Průcha, 2013). Jako klíčovou součást osobnosti vidí autor diplomové práce učitelovu asertivitu. Díky asertivitě dokáže pedagog trvat na svých názorech a prosazovat je v rámci školního řádu. Takové chování vysílá žákům signál, že učitel má právo se konkrétním způsobem rozhodovat, jednat, myslet a vést hodinu (Martínek, 2009).

Faktory ovlivňující kvalitu osobnosti pedagoga jsou dle Průchy: „profesní znalosti, profesní dovednosti (dovednost motivovat žáky k učení, vytvářet příznivé psychosociální klima ve třídě), profesní ctnosti (zaujetí a angažovanost v profesi), osobnostní kvality, mravní odpovědnost“ (2013, str. 138).

V České republice v primárním a nižším sekundárním vzdělávání stále převládá počet žen vykonávajících funkci učitele. Dle J. Průchy se v roce 2013 jednalo o 84% zastoupení žen na pozici učitelek na základních školách v ČR. Na středních školách je poměr mužů a žen vyrovnaný. Žen je 59%. Na vysokých školách naopak převládá počet mužů a žen je pouze 35% (Průcha, 2013). Zejména učitelé v primárním vzdělávání nezastávají pouze funkci vzdělávací, ale také výchovnou. Absence mužského vzoru a jeho styl výchovy může být jedním z faktorů, které ovlivňují výskyt patologických jevů, jež směřují na pedagogy a také na nerespektování jejich autority.

Pro možnost vzniku tradiční šikany může mít podle Koláře značný vliv způsob výuky (2011). Na základě svých zkušeností z praxe a analýzou některých případů nasměrovaných vůči pedagogům se autor diplomové práce domnívá, že i v případě šikany učitele žákem hraje svou určitou roli styl učitelovy výuky. Z odpovědí kantorů ve studii T. Kauppiho, kteří se stali obětí šikany, vyplývá, že se oni sami domnívají, že jejich forma výuky, způsob komunikace se žákem a pedagogické schopnosti neměly vliv na to, že se stali obětí šikany. Naopak popisovali jako možné faktory jejich věk, pohlaví a fyzický vzhled, tedy

to, co sami nemohou ovlivnit (Kauppi, Pörhölä, 2012b). Je zajímavé, že u dětské šikany mnohdy dítě vidí chybu samo v sobě, ale dospělý učitel důvodem často vidí pouze okolnosti, které on sám nemůže ovlivnit.

Dalším rizikem, že se učitel stane obětí šikany, může být obava, že v případě jejího zjištění na něj bude nahlíženo jako na špatného pedagoga, učitel si tak nechá nevhodné chování líbit. Pedagog si také musí uvědomit, že jejím přehlížením však nepoškozuje pouze sám sebe, ale také celou školu a konkrétní třídní kolektiv (Arabadžiev, 2015).

Někteří odborníci zastávají názor, že jsou určité typy dětí, které se řadí mezi více ohrožené, a tudíž je u nich větší riziko, že se stanou obětí šikany. Některé z těchto rysů lze uplatnit i na osobnost pedagoga. Níže jsou uvedené vybrané osobnostní znaky podle Říčana. Jsou vybrány jen ty, které se mohou vztahovat i na osobu učitele:

- Tělesná slabost
- Nápadnější vnější znaky – brýle, obezita, tik, invalidita, koktavost
- Rasová odlišnost
- Neurotická osoba – ustrašená
- Častá nemocnost
- Není solidární s ostatními
- Kombinace psychického a sociálního handicapu
- Nová osoba v sehraném kolektivu

(Říčan, 2010, str. 59-61)

Některé rysy nemůže kantor ovlivnit. V některých případech by měl ale zvážit, zda skutečně může roli pedagoga vykonávat, případně na jakém stupni nebo v jaké konkrétní škole. Někteří vynikající učitelé prostě nejsou schopni učit například na středním odborném učilišti, ale na výběrovém gymnáziu jsou perfektními pracovníky, jak bude také patrné ve výzkumné části ve studii č. 11.

Kolář typologii obětí rozděluje do čtyř skupin:

- Oběti slabé s tělesným a psychickým handicapem
- Oběti silné a nahodilé
- Oběti deviantní a nekonformní
- Šikanovaní žáci s životním scénářem obětí

(Kolář, 2011, str. 144)

I Kolářova typologie se vztahuje na děti. Z některých studií ale vyplývá, že určité rysy zde uvedené mohou mít vliv i na šikanu učitele. Jedná se zejména o osobu, která je spíše submisivní typ, o nového kantora ve škole, nebo o takovou osobu, která se odlišuje například nějakým handicapem. Další zajímavá otázka je, zda někteří z učitelů, kteří se stali obětí, byli jako děti také šikanováni, a tudíž by se dali zařadit do čtvrté skupiny podle Koláře. Autorovi diplomové práce se nepodařil nalézt případ, který by tuto situaci dokázal.

Učitelova osobnost a způsob uplatňování jeho autority hraje značnou roli v tom, zda se může stát obětí nějaké formy agrese ze strany žáků. Osobnost učitele ovlivňuje také způsob, jakým vyučuje. Styly výuky pedagoga jsou rozebrány v následující kapitole.

3.2 Styly výuky

V posledních letech je snaha v českém školství nahradit autoritativní přístup za přístup demokratický. Tento přístup při nedodržení konkrétních pravidel a vhodné aplikaci však může přispět k agresivnímu chování žáka vůči učiteli. Odměna, ale také trest by i v demokratickém přístupu měly stále hrát svou roli. Při nesprávné aplikaci žáci mohou mít pocit, že je vše dovoleno a nikdo nemá právo je nijak omezovat nebo trestat. I v demokratickém přístupu ke vzdělávání a výchově musí děti vidět jasné hranice a znát následky za jejich překročení (Martínek, 2009). Učitel musí svoji autoritu uplatňovat ve všech typech přístupů k žákům. Matějček upozorňuje, že pojem autorita není nutné definovat jako nadřazenost. Autorita může být definována jako „vzájemný vztah, v němž jeden poskytuje druhému ochranu, oporu, vedení, přičemž ten druhý tuto ochranu, oporu a vedení přijímá a nabývá tak pocitu životní jistoty“ (Matějček, 1997, str. 40). Autorita tedy nemusí být uplatňována mocensky, ale může být založena na důvěře. O. Obst k pojmu autorita připomíná, že pedagog má dvojí autoritu. Formální a neformální. Formální se vztahuje na jeho roli učitele, kterou získal společností, a tuto autoritu může z této funkce uplatňovat. Autorita neformální je poté založena na respektu ke konkrétní osobnosti učitele. Neformální autorita je tedy do značné míry ovlivnitelná a je nutné ji vhodným způsobem vybudovat (Kalhous, Obst, 2002). Tuto autoritu pedagog musí neustále rozvíjet vzhledem ke školnímu prostředí, které se neustále mění a vyvíjí. Dle žáků si tuto autoritu kantor vybuduje zejména hlubokou znalostí předmětu, kdy žáci vidí, že učitel skutečně rozumí tomu, co se v hodině rozebírá. Dalším klíčem k upevnění neformální autority je pedagogovo umění vyučovat. (Kalhous, Obst, 2002).

Různí autoři uvádějí rozličnou typologii učitelů na základě jejich vyučovacích stylů. Pro potřeby této práce je asi nejvhodnější typologie amerického psychologa německého původu Kurta Lewinga.

Kurt Lewin dělí učitele do tří kategorií:

- **Dominantní** – autoritativní až diktátorský styl výchovy. Učitel využívá zejména tresty, rozkazy. Žáky hodnotí hlavně negativně. Žádá poslušné chování bez jakýchkoli připomínek. Nedává prostor pro diskuzi. Je direktivní. Třída může vykazovat vysoký výkon, ale pouze v přítomnosti pedagoga. Slabší žáci reagují submisivitou, ale silnější mohou reagovat zvýšením asertivity až agresivně.
- **Liberální** – neboli nezasahující. Učitel řídí děti velmi málo nebo vůbec. Neklade prakticky žádné požadavky, nebo jsou jeho požadavky nejasné. Žákům mnohdy příliš důvěřuje. Takový učitel je většinou vnitřně nejistý, je pasivní. Často se může jen snažit vyhnout autoritativnímu postupu, který nevidí jako vhodný, ale nedokáže správně k žákům přistupovat demokraticky. Žáci jsou nejistí a panuje chaos.
- **Demokratický** – sociálně integrační typ. Panuje zde dostatečná kontrola, která je však vyvážená prostorem pro iniciativu, samostatnost, tvořivost. Učitel trestá uvážlivě, spravedlivě. Pro žáky je tento typ nejideálnějším, ale pro pedagogy je tento přístup nejnáročnější.

(Kohoutek, 2009)

Bendl uvádí, že je těžké v praxi nalézt styl, který by přesně zapadal do jedné ze tří kategorií. Tyto tři kategorie tedy dále rozšiřuje ještě o kategorie:

- Autoritativní styl s integračními prvky
- Sociálně integrační styl s liberálními prvky

(Bendl, 2004, str. 50)

Styl, který je ideální pro redukci šikany vůči učiteli a zároveň udržení kázně celé třídy, je dle S. Bendla autoritativní styl výchovy s integračními prvky. Naopak zcela autoritativní i liberální styl může značnou měrou přispět k šikaně učitele. S tímto tvrzením se dá rozhodně souhlasit. Při tomto stylu kantor učí žáky poznávat nutnost pravidel, dbá na to, aby žáci dobře rozuměli všem požadavkům, a dbá na jejich důsledné dodržování. Na druhou stranu pedagog projevuje žákům úctu a respekt k jejich osobnosti. V případě kázeňských přestupků se učitel zaměřuje na samotný skutek a ne na konkrétní dítě.

Nevyhrožuje. V některých videích zachycujících šikanu učitele je také možné pozorovat nenaplněné vyhrožování jako jeden ze znaků selhání kantora v dané situaci. Je jasné patrné, že vyhrožování je naprosto selhávající metodou řešení nekázně (Bendl, 2004).

Je důležité, aby se při studiu a formování své osobnosti učitel zaměřoval také na kompetence v oblasti pedagogiky, sociologie a psychologie (Arabadžiev, 2015). Z některých případů, které jsou zde rozebírány, je patrné, že v České republice je problém šikany učitelů zvýšený zejména na školách typu učiliště nebo střední odborné učiliště. Mistři odborného výcviku jsou často kvalitními znalci ve svém oboru, ale nemají potřebné dovednosti ve výše uvedených oblastech. Tomu může napomoci nutnost mít pro funkci pedagoga vysokoškolské vzdělání zaměřené na pedagogiku. Je ale nutné, aby jednotlivé pedagogické fakulty věnovaly pozornost tomu, aby se předměty týkající se řešení nekázně, osobnosti učitele a stylu vedení výuky zařazovaly jako povinné pro studenty pedagogických oborů.

Každý učitel by měl mít určité dovednosti, které mu pomohou předejít případným atakům od studentů. Tyto dovednosti jsou součástí kompetencí, na které poukazuje Vlastimil Švec. Důležité pro osobnost učitele jsou zejména:

- Dovednost organizovat činnost žáků
- Dovednost předcházet nevhodnému chování žáků
- Dovednost reagovat na rozmanité výchovné situace
- Dovednost navázat a udržet kontakt se žáky
- Dovednost řídit pozornost žáků
- Dovednost řešit výchovné situace
- Dovednost diagnostikovat sociální klima školní třídy
- Dovednosti asertivního chování
- Dovednosti vyrovnat se se zátěží
- Dovednost využívat moderní informační technologie

(Švec, 1999, str. 34-36)

Důležité je věnovat pozornost zejména poslední dovednosti týkající se využití moderních informačních technologií. Platilo to v roce 1999 a v mnohem větší míře jsou znalosti v oblasti informačních technologií důležité dnes. Učitel se musí v tomto směru zdokonalovat, aby byl schopen udržet krok se žáky, kteří mají k těmto technologiím často mnohem blíže a lépe jim rozumějí. Dokument MŠMT Strategie digitálního vzdělávání do

roku 2020 si proto dává za cíl tuto gramotnost pro učitele zajistit například začleněním těchto kompetencí do výuky fakult vzdělávajících učitele (2014).

3.3 Vztah učitele k žákům

Učitel sám svým vystupováním může být také jednou z příčin agrese zaměřené vůči jeho osobnosti. Matoušek vidí jako jedno z možných rizik vztah učitele k jednotlivým žákům. Zejména pokud se jedná o viditelné zatracování nebo naopak preferování některých jednotlivců (Matoušek, 2011). Autor diplomové práce si vzpomíná na vlastní začátky ve školství, kdy při vyvolání některých žáků zaznělo z úst jiných dětí: „No jasně, že vyvolá Tomáše a ne mě.“ Učitel si může jednoduše vytvořit „seznam“ oblíbených žáků, kterým častěji dává prostor. U ostatních to může postupně zasévat semínka agrese, která mohou vyrůst v projevy šikany vůči edukátorovi. Pedagog by měl ke všem přistupovat stejně a měl by si dávat pozor na případné poznámky, které může utrousit na adresu některého studenta. Musí se snažit zapojit do výuky co největší množství žáků. U těch, kteří neparticipují, je totiž větší pravděpodobnost, že mohou učitele začít šikanovat (Matoušek, 2011). Mareš definuje 4 typy žáků, ke kterým kantor zaujímá konkrétní postoj:

- Žák, k němuž učitel zaujímá výrazně kladný postoj
- Žák, k němuž učitel zaujímá mírně kladný postoj
- Žák, k němuž učitel zaujímá neutrální postoj
- Žák, k němuž učitel zaujímá záporný postoj

(Mareš, 2013, str. 486 – 488)

Postoje učitele k žákům jsou formovány jednak jejich znalostmi v daném předmětu, jednak jejich prací v hodině. Dále bude rozebrán postoj první a poslední. Podle autora diplomové práce mají právě tyto dva protipóly postojů edukantů k edukátorům možný vliv na projevy patologických jevů vůči učiteli. Výrazně kladný postoj zaujímá kantor k těm žákům, kteří jsou bystří, ochotně se podřizují, jsou iniciativní. Takové žáky učitel většinou upřednostňuje, často je vyvolává a dává ostatním žákům najevo svou náklonnost k danému dítěti. Takový postoj v extrémní formě může přispět k tomu, že ostatní žáci hodnotí učitele jako neobjektivního a nespravedlivého. Může to být důvodem pro případnou šikanu ze strany ostatních dětí. Žáci, ke kterým zaujímá pedagog záporný postoj, jsou tací, kteří mnohdy ruší, zlobí, výuka je nezajímá. Pokud odpovídají, většinou odpoví nesprávně, učitel je hodnotí jako nesamostatné. Učitel občas před třídou negativně hodnotí takové

žáky a svými výroky je zesměšňuje, například: „Nic neumíš a ještě tady zpíváš jako zfetovaný krokodýl“ (Mareš, 2013, str. 488). Takovýto přístup může žáka frustrovat a výsledkem může být snaha pedagoga provokovat. Učitel si tedy musí dávat pozor na to, jaký postoj k jednotlivým žákům zaujímá a jakým způsobem to dává třídě najevo. Podle studie D. L. Espelage z USA došlo k šikaně některých kantorů právě na základě předchozího konfliktního vztahu mezi žákem a učitelem (Espelage, 2013). Tento fakt potvrzují i některá videa ve výzkumné části.

Martínek popisuje dva typy učitelů, kteří jsou podle něj nejnáchylnější k projevům šikany ve formě provokování a narušování hodiny. Jedná se podle něj o: „ženy učitelky, které na jakýkoliv sebemenší podnět reagují vznětlivě, nechají se snadno vyprovokovat a na třídu potom jenom křičí“ (Martínek, 2009, str. 113). Tímto přístupem žáky v jejich jednání utužují, protože přesně reagují na jejich chování podle jejich představ a daří se jim „zdržovat hodinu“. Druhým typem jsou podle Martínka učitelé trpící handicapem – „slabozrací, tělesně se odlišující“ (Martínek, 2009, str. 114).

Osobnost pedagoga a styl výuky hraje významnou roli v tom, jestli se vůči němu někdo dopustí agresivního jednání. Klíčovým je fakt, jakým způsobem zvládá nekázeň, neklid a nezájem dětí. Učitel by měl s dítětem komunikovat tak, aby posiloval vzájemný vztah a vytvářel příjemnou atmosféru ve třídě. Měl by umět hodinu vést přitažlivě, zajistit aktivitu, zapojit humor, projevovat svoji sebedůvěru a podporovat sebedůvěru žáků, být pružný, pozitivní a umět kontrolovaně vyjadřovat svoje city (Matoušek, 2011).

3.4 Klima mezi učiteli

Nemalou roli hraje také celkové klima ve škole. Značná část pedagogů projevy agrese vůči své osobě vůbec nenahlásí. Důvody jsou mnohdy dost podobné důvodům, proč nenahlásí útoky obětí v případě šikany v dětském kolektivu. Učitel se může cítit jako slabý, často se bojí, že se na něj ostatní kolegové budou dívat jako na neschopného. V některých případech mohou také kolegové jeho situaci bagatelizovat a on tak necítí, že je nutné s ní něco dělat. Může se tak dít i různými narážkami, které jiný pedagog vysloví před žáky, a tím ukazuje vlastní neúctu ke kolegovi a to, že ani on si ho nevážá a nemá k němu žádný respekt (Martínek, 2009). Pokud nepanuje mezi učiteli dobré klima, je také menší pravděpodobnost, že se pedagog, který se stal obětí agresivních žáků, svěří vedení školy nebo některému z kolegů. Může se obávat také toho, že bude označen jako nekompetentní

a ztratí své zaměstnání (Garrett, 2014). Častým důvodem může být kantorova domněnka, že důvodem šikany bylo jeho vlastní profesionální selhání. Ze studie T. Kauppiho vyplynulo, že ti učitelé, kteří jako důvod pro šikanu viděli vlastní nekompetenci, se většinou nikomu nesvěřili. Klima mezi pedagogy by tedy mělo být takové, aby každý učitel cítil, že je k dispozici nějaký jiný kolega, nebo někdo z vedení školy, komu se může s jakýmkoli problémem svěřit.

3.5 Osobnost agresora

Tato část popisuje, zda lze nějakým způsobem zjistit, která osobnost má dispozice k tomu přijmout roli agresora vůči osobě učitele. Pedagogovi může pochopení osobnosti agresora pomoci porozumět tomu, že i agresor je v určitém ohledu často obětí. Tím může být například domácí násilí nebo nezájem rodičů o jeho výchovu.

O. Matoušek uvádí v publikaci *Mládež a delikvence* (2011, str. 31) klasifikaci několika nemocí, které mohou mít vliv na kriminální jednání. Jedná se zejména o „disociální poruchu osobnosti, emočně nestabilní poruchu osobnosti a smíšenou poruchu osobnosti.“ Matoušek také poukazuje na zjištění, které ukazuje trend narůstajících průměrných rozumových schopností delikventů (Matoušek, 2011). Důležitým faktorem je také pohlaví, kdy se trestných činů dopouštějí častěji muži než ženy. Případy šikany, které bude autor diplomové práce později rozebírat, toto dokládají. Zajímavé je, že případy z České republiky zahrnují pouze agresory mužského pohlaví, ale některé případy z jiných zemí i agresorky ženského pohlaví.

3.5.1 Typické rysy agresora

Z žádného výzkumu nevyplývá, že by se dala definovat „typická“ osobnost agresora, který se podílí na šikaně učitele. Dle Matouška lze ale říci, že taková osobnost má narušenou morálku, do které patří:

- Morální názory
- Morální postoje
- Zvnitřněné morální usuzování

(Matoušek, 2011, str. 57)

Většina mladistvých delikventů dokáže rozpoznat co je „dobré“ a co „zlé“. Nejčastějším narušením je zvnitřněné morální usuzování, jehož součástí je také nedostatek empatie

(Matoušek, 2011). Některé průzkumy ukazují, že svoji roli hraje také dědičnost. Agresivita u jedince je dědičná z 60% (Martínek, 2009). Zajímavým zjištěním je také fakt, že větší problémy s agresivitou mají děti, které zažívají agresivitu od matky než od otce (Martínek, 2009). Obsáhlou definici osobnosti agresora lze nalézt u Říčana v knize Jak na šikanu (2010). Autor sice popisuje agresora v situacích šikany mezi dětmi, ale lze se domnívat, že podobné rysy má ve většině případů i agresor, který může tyranizovat učitele.

- Tělesná zdatnost, je silný a obratný.
- Mimika a fyziognomie – v rysech a výrazech lze vidět určitou hrubost
- Vznětlivý rváč – impulzivní, vznětlivý – takový typ se často vyskytuje na videích zachycujících šikanu učitele
- Agresor mívá většinou problémy s porušováním pravidel chování – nekázeň, drzost, lhaní, krádeže
- Slabší školní prospěch
- Zakrnělé svědomí – nezná pocit viny
- Neoblíbený u spolužáků – platí pouze v některých případech
- Trpí pocitem méněcennosti, nedostatkem sebevědomí
- Dominantní, panovačný – tento rys je pravděpodobně častý při šikaně učitele, kdy žák s pedagogem bojuje o moc
- Krutý, zlomyslný, škodolibý – ubližovat druhým je pro něho radostí.
- Bez empatií

(Říčan, 2010, str. 54-56)

Kolář charakteristiku agresorů rozděluje do tří specifických skupin:

- Drsník – hrubý, primitivní, má kázeňské problémy, narušené vztahy k autoritě – v případech šikany učitelů se jedná o toho, který fyzicky zaútočí na učitele, nebo jej k fyzickému útoku vyprovokuje.
- Slušník – slušný, kultivovaný, narcistický – terorizuje rafinovaně – zejména za použití technologií, nebo zprostředkovaně.
- Srandista – oblíbený, vlivný, sebedůvěřivý – ubližuje pro pobavení sebe sama i ostatních. Tento typ je častým případem v šikaně učitele za pomoci mobilních nahrávek a jejich dalšího šíření

(Kolář, 2011, str. 141)

3.5.2 Vliv rodiny na osobnost agresora

Ještě před padesáti lety platilo, že většina agresorů pocházela z chudých a málo vzdělaných rodin. V posledních desetiletích se ale tato situace změnila. Problémoví žáci často vyvstávají z dětí ze středních, a dokonce i dobře situovaných vrstev. Jedním z hlavních faktorů, zda bude mít dítě dispozice k dopouštění se agresivního jednání, je kvalita vazby v dětství mezi dítětem a matkou a později také otcem. Dítě potřebuje mít zajištěnou potřebu bezpečí. Při nevytvoření harmonického prostředí si dítě v dětství nedokáže vytvořit důvěru k dospělému (Matoušek, 2011). To se může ve školních letech projevit i jeho pohledem na autoritu učitele, kterou nebude respektovat.

Nejrizikovější skupinou mohou být děti, které rodinné prostředí vůbec nepoznaly a byly vychovávány v institučních zařízeních. Dalším klíčovým aspektem, který může přispět k budoucí agresi dítěte vůči osobě uplatňující autoritu, je nevytvoření zábran pro asociální chování. Toho se rodič dopustí buď tím, že dítěti nestanovuje žádné hranice, každý z rodičů stanovuje odlišné hranice, nebo dítě za stejný přestupek jednou trestají a jindy totéž jednání přehlédnou. Problémem je i příliš tvrdá fyzická disciplína. Tvrdé tělesné tresty mohou totiž dítě naučit, že agresivita je dovolený způsob chování (Matoušek, 2011). Zásadní je také to, jakým způsobem rodiče monitorují jeho chování a zda se zajímají o to, jak tráví volný čas. Problémy s uznáním autority pedagoga mají často chlapci z rozvedených rodin, kteří žijí pouze s matkou a postrádají vzor, se kterým by se identifikovali. Klíčovým faktorem je také případné delikventní chování rodičů nebo jednoho z rodičů. Určitý vliv na rozvoj potencionálního agresivního jednání může podle Matějčka (1997) hrát také nedostatek spontánních aktivit, pohybu a fyzické práce.

Zajímavou otázkou je, zda se agresivních útoků vůči učiteli dopouštějí spíše chlapci, nebo naopak dívky. V případě šikany mezi dětmi je dle Koláře agresorem dívka i chlapec v téměř stejném počtu případů. U chlapců jde zejména o přímou, fyzickou šikanu a dívky naopak využívají nejčastěji šikanu psychickou (Kolář, 2011). Videá, která budou rozebírána ve výzkumné části, naznačují, že v případech šikany učitelů jsou většinou agresory chlapci. Některá videá sice zachycují šikanu, kde je agresorkou dívka, ale vždy se jedná o agresorku, která šikanuje pedagožku, nikoli pedagoga.

Ze studie T. Kauppiho, která proběhla ve školním roce 2008/2009, v níž odpovídali na otázky šikanování učitelé, vyplynulo, že v 63 případech byli agresori chlapci, v 31%

případů se jednalo o kombinaci chlapců a dívek a pouze v 6% případů byla agresorkou dívka (Kauppi, Pörhölä, 2012a).

3.6 Školní prostředí

Školní prostředí by mělo na studenty působit také výchovně. Paradoxně může být i školní prostředí faktorem, který ovlivní negativní chování žáka. Jedním z rizikových faktorů, které vidí autor diplomové práce, jsou víceletá gymnázia. Ta způsobují odčerpávání nadanějších žáků a často tak na II. stupni základních škol dochází v 6. třídách ke změně sociální skupiny a klimatu třídy. Pokud se zaměřujeme na šikanu učitele, je to právě období, kdy se mohou objevit první vážnější náznaky agresivního chování vůči učiteli.

České školství je také značně zaměřeno na soutěživost a v mnohem menším množství na kooperaci a kolaboraci v jednotlivých žákovských skupinách. Ve světě je škola otevřenou institucí. Dobré vztahy mezi rodinou a školou mohou pomoci předejít mnohým problémům dětí. Bohužel v českých podmínkách se tato situace teprve buduje a ve většině škol stále existují značné bariéry mezi rodinou a školou, je silně podhodnocena zpětná vazba od rodičů. Škola musí mít jasné nastaveno, jakým způsobem řeší kázeňské přestupky a případné projevy agrese vůči učiteli. Způsob vyšetřování a případné sankce totiž vysílají důležitý signál také ostatním žákům školy. Žáci musí zřetelně vidět, že jejich chování má jasné hranice a jejich dodržování je pro všechny jednotné. Rizikem mohou být nejasná pravidla a sankce za nežádoucí chování (Matoušek, 2011). Mnohé školy například nemají ošetřeno, jakým způsobem bude sankcionováno, pokud někdo natočí učitele a případně takové video dále sdílí online. Mnohé školy v České republice mají pouze ve školním řádu zakotven zákaz použití mobilních technologií. Jak ale bude později v této práci vysvětleno, dané řešení s ohledem na Strategie digitálního vzdělávání MŠMT není možné (2014).

V určitých specifických formách může docházet k šikaně pedagoga ze stran více žáků. Některé případy rozebírané ve výzkumné části tuto skutečnost dokládají a ukazují, že se na šikaně může podílet i celá třída, která ji může přijmout jako normu. Často také agrese vůči učiteli, ač směřována od jednotlivce, tak může být do značné míry ovlivněna celou třídní skupinou. To platí zejména tehdy, pokud je agrese vůči konkrétnímu učiteli považována za přijatelnou formu prosazení se žáka a ostatní takové agresivní chování vůči kantorovi obdivují (Martínek, 2009).

3.7 Vliv médií

Děti jsou pod silným tlakem médií, zejména televize a internetu. Značná část dětí je jejich tlaku vystavena většinu svého volného času.

Matoušek hovoří o následujících negativních jevech:

- Samoučelné zobrazování násilí a jeho zlehčování
- Vulgární zobrazování sexu a lidského těla snižující lidskou důstojnost
- Agresivita zaměřená proti některým náboženským, politickým, sociálním, etnickým či jiným skupinám
- Špatný příklad pro děti a mladistvé ohrožující psychický, morální a sociální vývoj

(Matoušek, 2011, str. 101)

Problémem nejsou jen programy určené pro dospělé, ale také kreslené seriály zobrazují násilí a podkopávající autoritu školy, na které se děti běžně dívají. Příkladem může být seriál Simpsonovi, zesměšňující neschopného ředitele Skinnera. Seriál zároveň podkopává úctu k rodičům zobrazováním neschopného otce Homera, který usměrňuje svého syna občasným škrcením a který nemá žádný respekt. Jiným případem je seriál Tom a Jerry. V tomto seriálu pro děti dochází k častému násilí a zranění nebo deformaci těla (Martínek 2009). Podobných pořadů mají děti k dispozici bohužel mnohem více. Podle Matouška a studií, na které odkazuje ve své knize, mohou již velmi malé děti napodobovat to, co viděly v televizi (Matoušek, 2011).

Média možná nemají přímý vliv na agresivitu žáků, ale mohou se značnou měrou podílet na posílení jejich agresivity a oslabují citlivost na násilí v reálném světě. Problémem je také častá idealizace zločince buď v televizních pořadech, nebo ve videohrách, kde je zločinec mnohdy hlavním hrdinou. Agrese je také často předkládána jako přijatelný způsob vyřešení konfliktu. Martínek vidí zejména sledování akčních filmů malými dětmi jako velmi negativní aspekt, který výrazně ovlivňuje budoucí agresi dítěte (Martínek, 2009).

K částečnému vyřešení tohoto problému může přispět průřezové téma Mediální výchova. Toto průřezové téma by mělo být již nějakou dobu na základních školách zařazeno do výuky dle platného Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Mediální výchova by měla přispívat ke schopnosti analytického přístupu k mediálnímu obsahu a kritického odstupu. Měla by také pomoci správně interpretovat mezi faktickým a fiktivním obsahem (RVP ZV, 2013).

3.8 Český právní systém

Jak bude později rozebráno v kapitole týkající se trestů, má škola omezené možnosti, jak může žáka za šikanu učitele trestat. I v případě, že došlo k fyzickému napadení, ale nedošlo k těžkému ublížení na zdraví, tak v případě trestního oznámení bude toto řešeno pravděpodobně pouze jako přestupek.

První mediálně známý případ vážnějšího fyzického napadení se stal 20. 1. 1998, kdy šestnáctiletý mladík při vyučování zaútočil železnou tyčí na dvacetiletou učitelku německého jazyka. Situace se odehrála v gymnáziu Rájci-Jestřebí (Doubrava, 2004). Tresty jsou většinou vzhledem k závažnosti činu minimální. Jako příklad je možné uvést situaci, která se odehrála 30. 4. 2015 ve Střední škole polytechnické v Rooseveltově ulici. Pedagog skončil po ráně pěstí od studenta v bezvědomí. Verdiktem byl podmíněný pětiměsíční trest (Kamenský, 2015). K prvnímu případu zavraždění pedagoga studentem v průběhu vyučování došlo 1. března 2004 na Středním odborném učilišti ve Svitavách, kde student ubodal učitele nožem (Bendl, 2011). Za tuto vraždu byl učen potrestán devíti lety vězení (Tondlová, 2014).

K podobným případům dochází i v poslední době a to i na základních školách. Na základní škole se v poslední době jednalo například o pokus o otrávení kantorky z listopadu 2015. Žáci zabavili pedagožku a jiná dívka šla do kabinetu a učitelce dala do kávy směs projímadla s prášky. Na tomto případě je zarážející zejména ta skutečnost, že se jednalo o žáky ve věku 12 let (TN.cz, 2015). Nejnovějším případem je smrt pedagožky, na jejíž stav se mohla podepsat dlouhodobá šikana ze strany studentů na SPŠ Třebešín. Tento případ vyvolal velkou diskuzi a vzhledem k tomu, že je k dispozici digitální záznam této šikany, tak se také stal součástí výzkumné části této diplomové práce, která byla dokončována v období mediálního rozebírání tohoto případu (TN.cz, 2016).

3.9 Prestiž a společenské postavení

K šikaně učitele může přispět i to, jakým způsobem na pedagogy pohlíží společnost. Zajímavé je, že se učitelské povolání obecně drží na vysokých místech žebříčku prestiže. Přesto paradoxně jen málo lidí pohlíží na profesi učitele jako na prestižní zaměstnání. Určitá část kvalitních pedagogů ze školství navíc odchází například z důvodu nižšího platového ohodnocení než v jiných profesích vyžadujících stejný stupeň vzdělání (Arabadžiev, 2015). Negativní dopad má i to, že kantor je často vnímán jako nepřítel. To

jak ze strany žáků, tak v některých případech i ze strany rodičů. Autorovi diplomové práce se několikrát stalo, že při dohledu ve vestibulu školy si rodič přicházel pro dítě z I. stupně a zjišťoval, co se ve škole přihodilo. Reakce na poznámku, nebo špatnou známku byla v některých případech doprovázena vulgárním označením učitele. Dítě je tak utvrzeno v tom, že pedagog je nepřítel, a tak mu tyto situace brání ve správném rozvoji. PhDr. David Čáp v diskuzi v rámci tematického večera Šikana jako fenomén poukázal na to, že on sám raději rodičům na třídní schůzce navrhl, ať mu řeknou i třeba vulgární formou, co si o něm myslí, ale ať takto nehovoří před dětmi, protože tím neuškodí pouze jemu, ale také samotnému dítěti.

Dalším problémem, který snižuje prestiž učitelské profese, může být i to, že i někteří pedagogové své povolání sami znevažují a dávají to občas najevo i před žáky. Pedagog by měl jasně dávat na srozuměnou, že si svého povolání váží a že ví, proč si je vybral, a vidí důležitost této profese pro celou společnost.

3.10 Morální hodnoty

Jak již bylo uvedeno v části rozebírající osobnost agresora, velký vliv hraje násilí, které je dnes běžnou součástí života, a také způsob, jakým jsou děti vychovávány. Morální hodnoty upadají a jsou neustále snižovány. Násilné metody použité k získání úspěchu jsou často ukazovány v pozitivním světle, a pokud chce někdo dosáhnout úspěchu, tak se doporučuje, aby měl „ostré lokty“. Úspěšný je ten, kdo jedná agresivně (Opić, 2013).

Velkou roli při vštěpování morálních hodnot hraje rodina, jež ve většině případů v této oblasti selhala a přispěla k utváření osobnosti žáka, ze kterého se stal agresor vůči učiteli. Mnohdy se připomínají práva dítěte, ale zapomíná se na to, že by dítě mělo být vedeno i k odpovědnosti a to již od útlého věku. Názory na to, zda jsou děti horší než předchozí generace, se často liší. Přesto lze objektivně říci, že společnost má v mnoha oblastech uvolněnější pohled na konkrétní morální hodnoty než minulé generace.

3.11 Nuda

Nuda je dalším faktorem, který může přispívat k šikaně učitelů. Pedagogický slovník definuje nudu takto: „Negativní emocionální prožitek ve škole. Je výsledkem frustrace žákových potřeb. Jejím zdrojem bývá učitel, použití organizační formy a vyučovací metody, učivo“ (Průcha, 2013, str. 174). Dle Průchy může být jednou z reakcí na nudu agresivní chování. Při nevhodném pedagogickém působení navíc mohou zažívat nudu jak

žáci průměrně slabší, tak i jedinci nadprůměrní. Dle některých odborníků na vzdělávání hraje právě nuda významnou roli v tom, zda žáci začnou pedagoga tyranizovat. Takový názor zastává například Václav Klaus ml., který je členem expertního týmu předsedy ODS pro školství. Domnívá se, že šikana učitele je úzce spjata s prostředím, které je degenerované, kde se nic nedělá, nepracuje a studenti se tam nudí (Klaus, 2015).

Zdroje nudy mohou být:

- Prožívaná monotónnost (jednotvárnost) vyučovacích hodin
- Subjektivně vnímaná neúčinnost vyučovacího předmětu nebo látky

(Hrabal a Pavelková, 2010, str. 165)

První zdroj může velmi ovlivnit pedagog aktivně tím, zda bude jeho projev monotónní, obsah vyučovací jednotky jednotvárný a jaké množství využitých metod ve výuce použije. Podle výzkumu Pavelkové žáci hodnotí hodinu jako nudnou v těchto případech: „učiteli není rozumět, drmolí, učitel je nezkušený, neumí udělat pořádek, bez smyslu pro humor, nezábavný“ (Hrabal a Pavelková, 2010, str. 166).

Druhý zdroj je dán tím, že žáci nemají zájem o předmět, vidí jej jako nezáživný. Dalšími faktory, které mohou vést k tomu, že se žáci nudí, je činnost v hodině, která je příliš snadná, nebo naopak příliš náročná. Hodina by měla být rozdělena na dílčí části a žádná činnost by neměla být nepřiměřeně dlouho trvající (Kalhous, Obst, 2002).

Hrabal, Pavelková popisují nejčastější reakce na nudu takto:

- Rozptýlená aktivita
- Stažení se do sebe
- Agresivní chování

(Hrabal a Pavelková, 2010, str. 167)

Pro tuto práci je stěžejní reakce na nudu agresivním chováním. Toto agresivní chování je totiž nejčastěji namířeno právě proti učiteli. Žák totiž vnímá učitele při pocitech nudy jako zdroj frustrace. Mohou pak pedagoga různými způsoby provokovat. Často se snaží při jeho vyprovokování danou situaci natočit na mobilní telefon.

Obecná doporučení, jak lze nudu v edukačním procesu omezit, která doporučují kantorům lepší výklad, nejsou příliš přínosná. V tomto případě je nejvhodnější pokusit se zjistit postoje dětí. Ty shrnují Hrabal, Pavelková takto: „Žáci si přejí, aby hodiny byly

zábavnější, učitel má být vtipný a má s ním být legrace“ (2010, str. 168). Důležitá tedy je zejména aktivizace žáků namísto jejich pasivního zapojení do výuky. Klíčové je také studenty vhodně motivovat. Učitel by se měl ve svých hodinách snažit navodit podmínky, které by měly podněcovat a motivovat všechny žáky. Zároveň musí brát v potaz dominující potřeby žáků a konkrétní úlohy, témata volit s ohledem na zaměření jednotlivých svěřenců (Hrabal a Pavelková, 2010).

Jako učitel informatiky si autor diplomové práce dobře uvědomuje, že dnešní mládež, která nezná svět bez internetu, pracuje a myslí jiným způsobem. Klasický styl výuky již pro ně není dostačujícím stimulem a vzniká potřeba způsob výuky upravit dle moderních vyučovacích postupů. Díky správnému využití technologií v edukačním procesu může pedagog výuku připravit takovým způsobem, že žáci výuku nebudou považovat za nudu a nebudou tak mít chuť ani příležitost k tomu, aby technologie zneužívali k šikaně učitele.

4 Formy šikany učitele

Michal Kolář se ve své publikaci Nová cesta k léčbě šikany krátce věnuje také problematice tohoto jevu směřované k učitelům ze strany žáků. Kolář vhodně poukazuje na zásadní problém, který se vyskytuje při snaze hledat nebo řešit případnou šikanu učitele. Je to stejné jako u šikany mezi dětmi. Oběť o ní nechce mluvit. V případě dospělého pedagoga je to ještě náročnější, protože v očích lidí by daná situace byla vnímána jako profesionální selhání. Násilí vůči kantorům ale není ojedinělým případem a Kolář poukazuje na skutečnost, že se v roce 2011 s nějakou formou násilí setkala 26,8% učitelů, což je alarmující číslo (Kolář, 2011). Kolář také popisuje případ, kdy kantorka jako jediné řešení obavy o svou osobu viděla svůj odchod ze školy.

Kolář ve své knize rozebírá tyto znaky šikany učitelů:

- Šikana jako nemocné chování – je zde patrný záměr ublížit – vyštvat učitele, poslat na psychiatrii, opakování násilí, žák má radost z ponižování pedagoga

Šikana vůči učiteli tak může být definována stejně jako šikana mezi dětmi. „Jeden nebo více žáků úmyslně, opakovaně týrá a ponižuje učitele a používá k tomu agresi a manipulaci“ (Kolář, 2011, str. 70).

- Šikana jako destruktivní vztah mezi pedagogem a agresorem – v některých případech, kdy je šikana v pokročilém stadiu, násilník stupňuje ponižování učitele, který se nijak nebrání. Kantor může dokonce trýznitelovo jednání omlouvat
- Šikanování jako těžká porucha vztahů – většinou se jedná o psychickou šikanu. Může mít stejná stadia jako šikana mezi žáky

(Kolář, 2011, str. 70 - 71)

Pět stadií šikany v případě šikany žáky vůči učiteli:

- Ostrakismus – identifikace zranitelnosti učitele, odmítání a ignorování – žák může na učitele zkoušet „hru se strachem“. Pokud učitel prohraje, přijde o svou formální autoritu, čehož mohou žáci snadno zneužít.
- Přitvrzování manipulace a psychické agrese – pocit moci žáků nad učitelem se stupňuje k dalšímu negativnímu vývoji. Stále více žáků může narušovat výuku. Třída se baví tím, jak se pedagog nechává vytáčet. Mohou se objevovat i prvky fyzické agrese.

- Klíčový moment – vytvoření jádra agresorů – systematická šikana učitele. Organizace různých her, které mají oběť deptat.
- Většina přijímá normy agresorů – normy agresorů se stávají nepsaným zákonem. I zcela ukáznění žáci se začínají chovat k učiteli krutě.
- Totalita neboli dokonalá šikana – šikanování pedagoga se stává skupinovým programem.

(Kolář, 2011, str. 71 - 72)

Jedním z průkopníků v České republice, kteří jako první z odborné veřejnosti poukázali na toto téma, byl PhDr. Sáva Arabadžiev, který je v době psaní diplomové práce ředitelem Výchovného ústavu a střediska výchovné péče Pšov. Nejprve publikoval na svém webu článek s názvem Šikana učitelů (2008), později publikoval článek na podobné téma v Učitelských novinách v čísle 6 z roku 2011 s názvem Šikana na učitelích (2011), nejnovější názory poté popsal v časopisu Prevence z října 2015 v článku s názvem Šikana učitelů (2015). Právě na zmíněný poslední článek tato diplomová práce několikrát odkazuje. Šikana vůči pedagogům se může dle Arabadžieva projevat ve zjevných a skrytých formách (Arabadžiev, 2015). Níže jsou tyto dvě formy osvětleny společně s postřehy autora diplomové práce.

Zjevná forma:

Je ta, která bude rozebírána ve výzkumné části. Mnohdy bývá zaznamenána na mobil nebo tablet. Při této formě je učitel zesměšňován, žáci jej nerespektují a posmívají se mu. Může docházet k verbálním vulgárním projevům a také k fyzickému napadání učitele ve formě strkání, kopání a úderů. S touto formou se dá dobře pracovat, protože ji lze relativně snadno prokázat, zejména pokud byla zaznamenána na nějakém mobilním zařízení. Často splňuje znaky kyberšikany. Nebezpečí této formy spočívá v tom, že video, které má možnost zhlédnout široká veřejnost, může zcela znemožnit učiteli jeho budoucí působení v učitelské profesi. Bohužel v některých případech může mít za následek i sebevraždu, jako tomu bylo v případě ředitele Základní školy v Železném Brodě Jiřího Pacholíka (Silná, 2009). Tato forma může zahrnovat také šikanu pedagoga na internetu, například vytvořením falešného účtu na sociální síti nebo jinou formou obtěžování pomocí digitálních technologií. V médiích se nejčastěji rozebírá pouze zjevná forma, do médií se totiž většinou dostanou jen ty případy, které byly nahrány na mobilní zařízení, nebo skončily tragicky.

Skrytá forma:

Je většinou založena na kompromitujících materiálech, které shromažďují žáci na učitele. Studenti mohou učitele vydírat. Tato forma se velmi obtížně prokazuje mimo jiné také proto, že často sám pedagog nestojí o vyšetřování, které může ukázat nějaké jeho pochybení. Šikana ve skryté formě se většinou nemedializuje a v rámci statistik se o ní prakticky nemusí vědět.

Autor diplomové práce vidí také jako reálnou možnost kombinaci zjevné a skryté formy. Jedná se například o situaci, kdy žáci úmyslně učitele vyprovokují k tomu, aby například udeřil nějakého žáka, a možným zveřejněním nahrávky jej následně vydírají. Jak bude později rozebíráno ve výzkumné části této práce, je reálné, že některé nahrávky byly použity právě tímto způsobem.

Zástupná forma:

Podobně jako v případě šikany mezi dětmi se někdy může stát v případě šikany učitele, že osoba, která ve skutečnosti tyranizuje pedagoga, může stát v pozadí a konkrétní aktéři jsou jejím prostřednictvím pouze nastrčení.

Další možnosti rozdělení způsobů šikany uvádí Garrett (2014). Dělí formy šikany vůči učiteli na přímou a nepřímou:

Přímou:

- Fyzickou – bití, plivání, strkání do oběti, nevhodné dotýkání se učitele
- Verbální – sexuální narážky, komentáře ohledně vzhledu učitele, nadávky
- Neverbální – zírání na pedagoga, předvádět útočná gesta a zvuky, zastrašovat učitele výrazem v obličeji, řečí těla, ničení nebo poškozování majetku oběti

Nepřímou:

Jejím cílem je způsobit psychickou a emocionální újmu. Při nepřímé formě se většinou snaží agresor jednat tak, aby nemohl být identifikován. Může se jednat také o zástupnou formu. Většinou obsahuje neverbální projevy ve formě ignorování učitele, nebo snahu o jeho izolaci. Dále skryté poškození nebo zcizení majetku. Šíření pomluv a lží (Garrett, 2014).

Je důležité uvědomit si, že i když vyústěním šikany učitele není nahrávka nebo nedojde k fyzickému napadení, ale jedná se „pouze“ o slovní napadání, urážení, ponižování, mohou i tyto případy mít velký vliv na osobnost ponižovaného pedagoga a zároveň mohou také ve velké míře negativně ovlivnit celou třídu (Garrett, 2014). Z některých videí, která jsou součástí této diplomové práce, je patrné, že takové jednání jednotlivců může strhnout i žáky, kteří by se sami závadného vystupování vůči učiteli pravděpodobně nedopustili.

Šikana učitele se většinou odehrává ve školním prostředí. Videá zachycující šikanu učitele jsou rozebírána ve výzkumné části této práce a jsou všechna pořízena v prostředí školy. Určité procento pedagogů je ale vystaveno šikaně i mimo školu. L. Garrett poukazuje na výzkum z Velké Británie, ve kterém vyšlo najevo, že 29% kantorů, kteří kladně odpověděli na otázku šikany ze strany žáků, ji zažilo právě mimo školní instituci (Garrett, 2014). Tato forma se začala rozšiřovat v posledních letech zejména ve spojitosti s kyberšikanou. Jak již bylo v této práci popsáno, žáci například vytvoří falešný učitelův účet na sociální síti, uloží na internet video pedagoga nebo jej na internetu nevhodně komentují (Přibíl, 2010).

5 Výzkumy fenoménu šikanovaný učitel

Jak častá je tedy šikana učitelů v českých školách? Většinou se hovoří o čísle kolem 10%. Asi nejpodrobnější studií je šetření Jana Tomáška z roku 2007, kterého se zúčastnilo 366 pedagogů a 127 ředitelů českých středních škol. Z výzkumu vyplynulo, že číslo je vyšší než 10%. Výzkum ukázal, že se s některou formou agrese ze strany žáků za celou dobu kariéry setkalo 43,4% respondentů a ve školním roce 2006/2007 26,8% (Tomášek, 2008).

Ještě více zarážející je studie z roku 2012, které se zúčastnilo téměř 3000 učitelů ze 48 států v USA. V této studii uvedlo 80% dotazovaných, že za poslední rok zaznamenali určitou formu útoku (většinou verbálního) vůči své osobě, z nichž 94% bylo útoků od studentů. Tato studie je zajímavá kromě svého rozsahu také komplexností a zkoumáním, zda má na tyranizování učitele vliv region, kde žije, nebo jeho rasa. Více útoků na učitele bylo zaznamenáno v chudších oblastech a v komunitách s vyšším výskytem afroamerické populace. Zajímavé je také zjištění, že afroameričtí učitelé nahlásili menší počet výskytu agrese vůči jejich osobě nežli pedagogové z jiného etnika (Espelage, 2013). Tomu ale protiřečí zjištění autora diplomové práce, který při vyhledávání videí se šikanou na amerických školách narazil téměř vždy na případy, kdy byl obětí afroamerický pedagog.

Velmi závažné výsledky přinesla také studie z roku 2009, která proběhla ve Walesu. V ní 95% dotazovaných vypovědělo, že se stali objektem verbálního útoku od svých žáků (Garrett, 2014).

Zajímavá je také studie Dr. Siniši Opiće ze Zábřehu. Té se účastnilo 175 učitelů pěti základních a pěti středních škol. V tomto průzkumu uvedlo 74,3% respondentů, že se setkali s projevy násilí od svých studentů. Tento průzkum odpovídá na tři otázky: 1. Zda je šikana učitelů větší na středních školách, 2. Zda jsou častěji kyberšikanováni muži a 3. Zda má vliv na šikanu učitele délka jeho pedagogické praxe. Z výzkumu vyplynulo, že není statisticky významný rozdíl mezi šikanou učitelů na základní nebo střední škole. Průzkum ukázal, že více kyberšikanu zažili muži. Zajímavým je zjištění provázející třetí hypotetickou otázku. Ačkoli se jednalo o statisticky malý rozdíl, mohl potvrdit hypotézu, že záleží na délce praxe. Pedagog s delší praxí méně často zaznamenal šikanu ze strany žáků. Na druhou stranu je zde nebezpečí, že starší učitelé nechtěli na tuto otázku v šetření odpovídat pravdivě, nebo mohli nevhodné chování

přehlížet (Opić, 2013). Video ve výzkumné části práce totiž odporují naznačenému zjištění tím, že se ve většině případů šikany jedná o kantory s více než desetiletou praxí.

V České republice proběhl také výzkum zaměřený na četnost případů kyberšikany. Byl zaměřen na problémy s kyberšikanou mezi dětmi, ale v tomto výzkumu žáci odpovídali i na zajímavé otázky týkající se kyberšikany učitele. Během října a listopadu 2009 se do výzkumu zapojilo celkem 1004 dětí ve věku 8 - 15 let. Výzkum tohoto typu může odhalit o šikaně více, než když jsou dotazováni přímo učitelé, kteří o daném tématu často nechtějí hovořit. Ve výzkumu 6% dětí uvedlo, že znají případ kyberšikany učitele v jejich škole, a 7% uvedlo, že zná případ z jiné školy. Navíc 22% uvedlo, že natáčet pedagoga je velká zábava (Výsledky výzkumu Kyberšikana na českých školách, 2009).

Klimešová a Tůmová v článku v časopise E-pedagogium (2011) uvádějí, že agrese vůči pedagogům existuje prakticky od zavedení školní docházky. Mnoho učitelů ale sleduje výrazné zhoršování chování žáků. Většina zahraničních studií se soustředí zejména na střední školy, ale v České republice je určitá pozornost věnována také šikaně učitelů základních škol. Ve svém článku dále uvádějí, že statisticky se v České republice horšího chování vůči učiteli dopouštějí žáci škol v oblastech s více jak 5000 obyvateli. Z výzkumu je také patrné, že o problematice šikanovaných učitelů se veřejně příliš nehovoří. Dotazníky, které byly rozdány v průběhu šetření, byly vyplněny pouze od 37,5% účastníků (Klimešová, Tůmová, 2011). Ve výzkumu využili i kvalitativní metodu výzkumu, kdy prováděli rozhovor s několika odborníky a také diskuzi s 55 žáky základní školy z 8. a 9. ročníků. Tento výzkum nastiňuje i odpovědi na otázky, proč ke konkrétnímu jednání došlo.

Z této části je patrné, že šikana učitelů je jevem ve školách napříč různými státy. Je pravda, že v různých zemích v různé míře. Zdá se, že Česká republika patří spíše k těm, kde k násilí vůči kantorům dochází méně. Může to ale také znamenat fakt, že existuje, ale málo lidí o ní mluví a případně není řešena. Na toto téma stále není k dispozici dostatečné množství výzkumů. Dle Lindy Reddy bylo v letech 1988 – 2013 pouze 21 studií zaměřeno na násilí proti učitelům (Reddy, 2014). Jako problém vidí také malou návratnost většiny dotazníků, jak je patrné z některých výše uvedených studií. To způsobuje snížení věrohodnosti daného studia. Dá se předpokládat, že často neodpoví ti, které toto téma nezajímá, ale také pedagogové, kteří se stali obětí a nenahlásili stav věci. Ti pak o daném tématu nechtějí hovořit ani anonymně.

5.1 Nejčastější formy šikany učitele ve Finsku

Autor diplomové práce vidí jako cenné uvést shrnutí velmi zajímavého výzkumu, který proběhl ve Finsku ve školním roce 2008/2009. Některé informace z tohoto výzkumu již byly v této práci zmíněny. Výzkumu se zúčastnilo 86 škol. Tento výzkum nechtěl jen zjistit, zda k šikaně učitele dochází, protože na tuto otázku již kladně odpověděly předchozí výzkumy. Tento výzkum šel do hloubky a rozebíral některé detaily. Tohoto výzkumu se účastnili učitelé, kteří kladně odpověděli na otázku, zda se opakovaně stali obětí, odpovídali na otázky, které se týkaly formy šikany ze strany agresorů. Výzkum potvrzuje nejčastější formy šikany, jimiž jsou: nevhodné komentování, odmítání spolupráce, zesměšňování, nadávání, schovávání se před učitelem a jeho napodobování. Kupodivu 24% kantorů uvedlo, že se v jejich případě jednalo o agresora, kterého nikdy neučili (Kauppi, Pörhölä, 2012b). Může se jednat například o situace, kdy se obětí šikany stane suplující učitel nebo nový pedagog v učitelském sboru. Takový případ se stal například v Polsku, který bude rozebírán později ve výzkumné části.

Tato studie se jeví zajímavou zejména z toho pohledu, že školství ve skandinávských zemích je některými odborníky dáváno za vzor. V tomto průzkumu bylo osloveno 2000 učitelů, ale pouze 215 na dotazy odpovědělo. Z 215 poté 70 učitelů odpovědělo, že se často stali obětí šikany. 70 z 215 se jeví vysokým číslem, ale pohled změni, aplikujeme-li je na počet 2000. Výzkum tedy nemohl prozkoumat, jak je objektivně častá agrese směřovaná vůči pedagogům. Opět se ukazuje problém, že učitelé o této problematice nechtějí hovořit, a tak snižují možnost tento problém prozkoumat. Ve Finsku je prvních 9 let vzdělávání zcela zdarma. Zahrnuje to i veškeré materiály pro školu a obědy. Ve Finsku je vztah mezi edukantem a edukátorem spíše neformální. Jako normální se většinou bere stav, že žák oslovuje učitele křestním jménem. Dá se tedy předpokládat, že finští pedagogové by měli být velmi přístupní. Veškeré fyzické tresty jsou přísně zakázány. Přesto výzkum ukazuje, že k šikaně učitele dochází relativně často. Bohužel to poukazuje na skutečnost, že demokratický přístup a větší otevřenost pedagoga mnohdy nemusí mít vliv na to, zda se učitel může stát obětí agresorů ze stran žáků (Kauppi, Pörhölä, 2012b).

6 Prevence šikany učitele

Ve třetí kapitole byly popsány faktory, které ovlivňují riziko agresivního jednání ze strany žáka k učiteli. Znalost těchto faktorů a snaha o jejich omezení může do značné míry přispět k úspěšné prevenci a zamezení agresivních výpadů vůči pedagogickému pracovníkovi.

Škola musí mít stanovená jasná pravidla a způsob, jakým bude případnou agresi vůči učiteli trestat. Škola by ale neměla být byrokratickou institucí. Aby se žák identifikoval s normami instituce, je podle Vašutové nutné splnění těchto dvou podmínek: „musí být ve škole úspěšný a musejí ho tam mít rádi“ (Vašutová, 2005, str. 220).

Každý pedagogický pracovník by měl mít určité odborné znalosti v problematice šikanologie (Kolář, 2013). K tomu je zapotřebí, aby na pedagogických fakultách byly zařazeny předměty s tímto tématem, které musí student absolvovat. Momentálně jsou tyto předměty spíše okrajové. Přitom znalost problematiky šikany v dětském kolektivu může být také důležitou prevencí pro případné útoky směřované k učiteli.

Dále autor diplomové práce uvádí některé vlastní postřehy pro prevenci kyberšikany učitele. Ten by měl občas zadat své jméno do internetového vyhledávače a na servery pro vkládání videí a sledovat, zda někdo nevystavil fotografii nebo video s jeho jménem. To samé by měl udělat při vyhledávání svého jména na sociálních sítích a zjistit, zda někdo nevytvořil jeho falešný účet. Nepřidávat si vlastní žáky jako přátele na sociálních sítích. Pokud je chce kantor za každou cenu mít na facebooku, například z výukových důvodů, je nutné, aby důkladně nastavil vlastnosti svého účtu a jeho zabezpečení. Učitel by měl mít obtížná hesla a měl by mít zaheslován také svůj mobilní telefon a případně tablet, zejména tehdy, pokud je občas nosí do hodin.

6.1 Autodiagnostika učitele

Autodiagnostika či sebereflexe hraje důležitou roli v tom, jak dokáže učitel řešit případné konflikty a předcházet jim. Dle pozorování autora diplomové práce se v některých případech stávají učitelé terčem šikany v konkrétních předmětech, které žáci vidí jako nevýznamné, obtížné, případně jako neoblíbené. Kantor, který chce minimalizovat možnost případných útoků vůči své osobnosti, by měl být schopen odpovědět na otázky, jakým způsobem žáci vidí jeho předmět z hlediska obliby, obtížnosti a významu (Hrabal a Pavelková, 2010). K dispozici je dotazník žákovských postojů k předmětům, který může pedagog použít. Na základě zjištění z tohoto dotazníku může posléze udělat úpravy ve

stylu výuky tak, aby minimalizoval riziko patologických jevů vůči své osobnosti. Alarmujícím by mělo být zjištění, pokud předmět, obecně hodnocený jako snadný, významný a oblíbený, žáci v dotazníku vyhodnotí jako neoblíbený a náročný. Může se jednat například o předmět výtvarná výchova, kdy se při změně pedagoga náhle změní styl hodnocení předmětu. Pro žáky to může být impulz k odplatě za tuto změnu. Opačným problémem může být to, když žáci předmět obecně hodnocený jako neoblíbený a obtížný (například fyzika) v dotazníku vyhodnotí jako neoblíbený a jednoduchý (Hrabal a Pavelková, 2010). Autor diplomové práce se právě u těchto dvou předmětů setkal s šikanou učitele. Dotazník v tu dobu sice nebyl proveden, ale ze subjektivního pohledu došlo právě k popsáným situacím, které vytvořily živnou půdu pro patologické jevy.

6.2 Udržování kázně

Kázeň ve školním prostředí je klíčovým prvkem, který jednak zabraňuje šikaně mezi žáky, ale také slouží jako ochrana učitele (Bendl, 2011). Kázeň je dle Bendla (2004, str. 23) „vědomé dodržování zadaných norem chování.“ Z této definice je patrné, že žáci musí rozumět tomu, jaká pravidla jsou ve škole nastavena. Kantor nemůže chtít řešit to, že jej žáci natočili, když ve školním řádu není formulováno, že takové chování je hrubým porušením předpisů školy.

Bendl uvádí, že autorita učitele jej chrání ve smyslu:

- bezpečnostním
- výkonovým
- prognostickým

(Bendl, 2011, str. 33)

Autorita učitele je ve smyslu bezpečnostním zásadní přímou ochranou před konkrétním šikanováním a fyzickým napadením. Udržování kázně je důležité i ve smyslu výkonovém. Řešení nekázně a případné šikany vůči osobnosti učitele mu ubírá energii a chuť do práce. To má vliv také na pedagogův výkon. Může se navíc dostat do začarovaného kruhu, kdy musí děti neustále ukázněvat, nemůže je ničemu naučit, ty se nudí a pokračují v nekázní a šikaně. Ochrana z důvodů prognostického je důležitá pro budoucnost kantora. Učitel totiž může reagovat na nekázeň a šikanu vůči své osobě apatií a tím pádem poddáním se agresorovi, odchodem ze školy, případně si může odnést trvalé psychické následky (Bendl, 2011).

To, že nekázeň je úzce spjatá s nebezpečím šikany učitele, dokazuje fakt, jak lze rozčlenit cíle nevhodného chování žáka. Bendl člení tyto cíle na „upoutání pozornosti, moc, mstu a předvádění vlastní neschopnosti“ (Bendl, 2011, str. 81). V případě šikany učitele se může jednat zejména o mstu, nebo touhu po moci. Učitel by tedy měl znát faktory způsobující nekázeň, být schopen diagnostikovat nekázeň a její stupeň i adekvátně na ni reagovat. Tím může značnou měrou předejít projevům agrese vůči své osobnosti.

Bendl uvádí 8 klíčových bodů, které by měl pedagog promyslet při řešení nekázně. Většinu z těchto bodů může vzít v úvahu i učitel, který vnímá chování žáků jako agresi zaměřenou vůči jeho osobnosti.

- Intenzita
- Trvání
- Frekvence
- Kontext
- Kontinuita
- Všeobecnost
- Normalita
- Vliv na ostatní

(Bendl, 2011, str. 141,142)

Z těchto bodů vidí autor diplomové práce pro případ nekázně ve smyslu šikany učitele jako klíčové, aby se učitel zaměřil zejména na intenzitu, frekvenci a kontext.

Bendl také hovoří o čtyřech platformách, které podporují kázeň ve škole. Tvoří je „škola, vedení školy, učitelé a žáci“ (Bendl, 2011, str. 150). Pro prevenci šikany vůči učiteli jsou dle autora diplomové práce stěžejní zejména tyto faktory, které jsou dále upraveny s ohledem na specifikaci šikany vůči učiteli:

Platforma škola: zajímavý učební program, dobrá spolupráce školy s rodiči.

Platforma vedení školy: jasná kázeňská politika – škola by měla mít stanovenou, jakým způsobem bude řešit konkrétní přestupky vůči učiteli a vždy je důsledně dodržovat. Do pravidelných pedagogických porad zařadit otázky řešení nekázně a přestupků vůči učiteli.

Platforma učitelé: s prevencí začínat brzy. Již učitel na prvním stupni by měl řešit případné projevy agrese vůči své osobě. Neměl by se bát použít přísnější trest než pouhou domluvu v závislosti na závažnosti situace. Měl by dobře znát rodinné prostředí a osobnost

jednotlivých dětí. Sám by měl být morálním a mravním vzorem, jak již bylo popsáno v dřívějších kapitolách.

Platforma žáci: umožnit všem dětem, aby v jeho dílčích hodinách mohly zažít úspěch.

Pedagog musí mít vhodně rozmyšlené, jakým způsobem bude řešit možné kázeňské problémy. Měl by si uvědomit, že v případě přinucení dítěte k žádoucímu chování může vyvolat také nežádoucí důsledky. Tím může být protiútok, kdy žák může odpovědět například násilím, útekem, kdy nebude chtít přijít s učitelem do styku a naučenou negativní reakcí na dospělé osoby (Kalhous, Obst, 2002). Zejména protiútok žáka je nebezpečným rizikem, které může vést k šikaně učitele. Jak bude patrné z některých videí, například akt zabavení mobilu vedl k fyzickému napadení pedagoga. Ideální je, pokud se učitel povede prosazovat kázeň láskyplnou formou. Tomu odpovídá i fakt, jakým způsobem si žáci představují ideálního kantora. Chtějí sice učitele přísného, ale zároveň takového, který dává najevo, že je má rád (Bendl, 2004).

6.3 Psychická zdatnost

Autor diplomové práce si z osobního magisterského studia uvědomuje skutečnost, že je velký důraz kladen na znalost předmětu, který chce vyučovat, a také na jeho didaktické využití. V navazujícím magisterském studiu se však příliš nehovoří o důležitosti formování osobnosti pedagoga. Kapitola o osobnosti učitele zdůrazňovala, že jeho osobnost hraje důležitou roli v tom, zda k případnému násilí vůči jeho osobě dojde. Pokud je učitel nejistý, mluví tichým hlasem, místo na žáky se dívá spíše do země nebo do zdi, při výkladu musí vždy chodit a pohybuje se shrbeně, to vše může vysílat signály k tomu, aby jej žáci začali fyzicky nebo slovně napadat. Učitel si musí uvědomovat svoje pedagogické schopnosti a znalost předmětu a dávat to najevo ve způsobu přednesu a vystupování. Žáci mají tendenci útočit na kantora, který je viditelně ve stresu, nebo je jeho psychická odolnost příliš nízká. Pedagog může svou psychickou odolnost posilovat například takto:

- Rozvíjet asertivitu, budovat si zdravé sebevědomí
- Být hrdý na svou profesi a dávat to najevo
- Pěstovat koníčky a zájmy i mimo školu
- Udržovat si dobré vlastní rodinné zázemí
- Mít oporu v učitelském sboru, mít někoho, s kým může probírat případné citlivé problémy

- V rámci celoživotního vzdělávání se zúčastňovat mimo jiné programů, které jsou zaměřeny na minimalizaci stresu
- V rámci celoživotního vzdělávání se zúčastňuje programů pro jeho osobní a profesní zdokonalování

(Vašutová, 2002, str. 22)

Z výše uvedených bodů autor diplomové práce zdůrazňuje zejména asertivitu, o které bylo již krátce pojednáno v kapitole o osobnosti učitele.

6.4 Plošný zákaz technologií není řešení

Mnohé školy se domnívají, že nejlepší prevencí je zákaz používání mobilních technologií ve školách, případně při výuce. Je nutné si ale uvědomit jednu věc. Někteří žáci šikají učitele tím, že jej natočí v trapné situaci, nebo ho rozzlobí, pořídí nahrávku a tu umístí na internet. V této situaci by možná zákaz použití mobilních technologií danému stavu zabránil. V mnohých případech však není mobilní technologie důvodem agrese, ale pouze předmětem, který zachycuje probíhající ponižování učitele. Někdy ani nemusí být cílem zveřejnění nahrávky, jak bude patrné v praktické části. Právě některá videa, jež se dostala na internet, vedla k tomu, že se šikana pedagogů dostala do povědomí lidí a začala se více řešit. Šikana učitelů tu byla totiž dříve než samotné mobilní technologie.

Dalším problémem je fakt, že digitální technologie jsou nedílnou součástí dnešního běžného života. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy navíc ve svém dokumentu Strategie digitálního vzdělávání do roku 2020 (2014) poukazuje na nutnost rozvoje digitální gramotnosti. Toho nelze dosáhnout při současném zákazu využívání těchto technologií ve výuce. Vhodnou prevencí naopak může být využití technologie pro nahrávání celé hodiny. Vyžadován by samozřejmě musel být souhlas rodičů a nutnost vytvoření pravidel o tom, co by se nahrávalo, jakým způsobem by byla nahrávka uskladněna a na jak dlouhou dobu.

Některé školy povolují užívat mobilní telefony, ale v případě jejich nevhodného použití ve výuce je telefon zabavován. To je vhodná varianta, ale nese sebou určitá rizika. Žák se může chtít pomstít, může například tvrdit, že mu učitel telefon poškodil.

6.5 Odměna jako prevence

Ve školním prostředí se někdy může stát, že pedagog spíše trestá a zcela zapomíná na pozitivní hodnocení. Příkladem je fakt, že značná část učitelů hodnotí znalosti v testech na základě počtu chyb, namísto počtu dosažených bodů. Odměnou může být pro žáka projev uznání za dobrou práci, povzbuzení nebo pochvala. V souvislosti s agresí vůči učitelům se často hovoří o zavedení tvrdších trestů a řeší se spíše otázka represivních opatření. Přitom učitel, který umožňuje dětem zažít pocit úspěchu a spravedlivě odměňuje, může tímto způsobem případné agrese předcházet, nebo minimalizovat její výskyt. Udělování odměn musí být vhodně nastaveno tak, aby bylo spravedlivé. Nemohu například odměňovat všechny naprosto stejným způsobem, ale musím brát v úvahu osobnosti jednotlivých žáků i to, za jakých okolností mohou na odměnu dosáhnout (Matoušek, 2012). Kantor by měl vyhledávat situace, v nichž může dané dítě konkrétně pochválit.

Odměnou může učitel upevňovat kladné chování žáků ve třídě. Dítě, které je chváleno, má tendenci danou činnost znovu opakovat a opět získat uznání. Odměna může mít formu „konkrétní odměny, odměny ve formě aktivity, nebo odměnu sociální“ (Bendl, 2004, str. 131). Odměna však vždy nemusí vyvolat v dítěti pozitivní pocity. Stejně jako při ukládání trestu musí pedagog zvolit vhodnou formu odměny. Problémem by mohlo být, pokud by například častým odměňováním konkrétního dítěte popudil jiné členy dané skupiny. Další možný problém by mohl vyvstat, kdyby odměňoval někoho, jehož výkon nebyl hoděn odměny. Tyto formy odměn by naopak mohly přispět k riziku, že bude učitel šikanován.

7 Represe šikany vůči učiteli

Závěrečná kapitola teoretické části popisuje způsoby a možnosti trestání agresorů za šikanu pedagogů. Je vhodně umístěna až na závěr, neboť se autor diplomové práce domnívá, že by hlavní pozornost měla být věnována tomu, aby k takovému jednání vůbec nedocházelo. Pokud však k šikaně učitele ze strany žáka dojde, kantor by měl vědět, jak je možné takové chování vhodně trestat. Škola musí mít zároveň vhodně nastaveno, jak bude kárně posuzovat takové jednání.

7.1 Právní hledisko šikany

V České republice není šikana sama o sobě trestným činem (Rogers, 2011). Přesto se tento pojem vyskytuje v odůvodnění některých rozsudků. V těchto případech je použit jako synonymum pro: „pronásledování, záměrné, zbytečné obtěžování, nespravedlivé obviňování, trestání, týrání“ (Kolář, 2011, str. 286). Šikana je trestně postihována zejména tehdy, pokud naplní skutkovou podstatu nějakého trestného činu, například omezování osobní svobody, vydírání, loupeže, znásilnění, pohlavní zneužívání, kuplířství, ublížení na zdraví, poškozování cizí věci. V ČR je možné trestně potrestat pouze pachatele starší 15 let. Problém s agresorem mladším patnácti let však může řešit soud pro mládež. Jako trest může být určen dohled probačního a mediačního pracovníka. Další možností může být umístění pachatele do diagnostického nebo výchovného ústavu pro děti a mládež. V určitých vážných případech může dojít i k odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Jako dospělého lze pachatele soudit při dosažení věku 18 let. Osoba starší 15 let, ale mladší 18 let, je trestně odpovědná, ale může jí být uložen pouze určitý druh trestu, na rozdíl od dospělé osoby. Může se jednat o trest odnětí svobody, vykonání obecně prospěšných prací, propadnutí věci, vyhoštění, případně peněžitý trest. Vždy je ale sazba za daný trest nižší než v případě dospělé osoby (Martínek, 2009).

7.2 Právní ochrana učitele v ČR

Jak bylo uvedeno, v některých případech šikany, které byly klasifikovány dle trestního zákoníku, byly tresty minimální. Pedagog má omezené zákonné možnosti, jak se bránit. V opačné situaci, kdy učitel třeba jen jednou uhodí žáka, tak je pranýřován a považován ostatními za vyvrhele společnosti. Je důležité respektovat a dodržovat práva dítěte, ale je nutné zamyslet se, zda není potřeba upravit jejich nastavení s ohledem na zvyšující se projevy agrese vůči učiteli. V poslední době se opět otevřela diskuze, zdali by se neměl

pedagogům udělit status veřejného činitele. Toto téma se řešilo již v roce 1998 po tragédii, která se odehrála ve výchovném ústavě v Chrastavě. Znovu se k němu odborníci vrátili po tragédii ve Svitavách v roce 2004. Otázka statusu veřejného činitele nebyla v době psaní diplomové práce stále vyřešena a vzhledem k neustále se obměňujícímu složení ministerstva školství se asi tato situace v dohledné době nezmění (Švancar, 2004). Mnozí odborníci se navíc domnívají, že by to v konečném důsledku učiteli nepomohlo. Sami někteří pedagogové tento status nechtějí, protože by zároveň měli větší odpovědnost za vlastní provinění. Švancar (2004) v Učitelských novinách ale poukazuje také na jiné možnosti. Například zařadit útok na osobu učitele jako přitěžující okolnost bez nutnosti mu udělit status veřejného činitele.

Jako zajímavý přístup je zde uveden příklad Irska, které by mohlo být inspirací pro Českou republiku. V Irsku existuje organizace INTO, což je Irská národní učitelská organizace (www.into.ie). Na jejích stránkách kantoři mohou nalézt důležité informace týkající se jejich povolání. Mimo jiné stránka také obsahuje odkaz na věstník, který radí, jak postupovat v případě, že se učitel stane obětí násilí. Ve spolupráci s místními policejními složkami mají tak možnost využít telefonní číslo, kde mohou případy nahlásit. Toto číslo je dostupné 24 hodin denně. Zejména kantoři, kteří se obávají ztráty zaměstnání v případě řešení šikany vůči jejich osobě, by mohli anonymně podobnou linku použít a získat informace, které by jim s řešením mohly pomoci.

Někteří experti se domnívají, že by bylo vhodné, aby MŠMT vytvořilo metodiku, která by se cíleně zabývala řešením šikany učitelů (Klimešová, Tůmová, 2011). Pokud by taková metodika měla být vytvořena, pak by bylo důležité, aby takovouto metodiku zpracovávali odborníci, kteří rozumí dané problematice. Podle vyjádření J. Balážové, tiskové mluvčí MŠMT, takový manuál je po kauze na SPŠ Na Třebešíně připravován ve spolupráci s Národním ústavem pro vzdělávání (Kabátová, 2016).

7.3 Tresty za šikanu učitele

Jakým způsobem vlastně definujeme trest? Dle Matouška je hlavním trestem to, co dítě jako trest prožívá. Pro někoho může být trestem pouze zvýšený hlas učitele. Pro jiného naopak ani snížená známka z chování není žádným trestem. Pro konkrétního jedince může být dokonce trest „odměnou“, pokud za něj získá uznání a obdiv od svých vrstevníků (Matějček, 2012). Také PhDr. Sáva Arabadžiev upozorňuje na to, že pro určitou část

populace mnohé tresty, které může škola uložit, ztratily význam. Jako vhodnou možnost trestu vidí umožnění podmíněného vyloučení školám všech typů vzdělávání (Arabadžiev, 2015). To dokládá například skutečnost, že v dřívějších dobách nemohl být žák s ředitelskou důtkou přijat na gymnázium. V dnešní době existují i případy, že se na gymnázium dostane student, který měl sníženou známku z chování. Při udělování trestů za projevy agrese vůči pedagogovi může škola postupovat při rozhodování o výši trestu dle metodického pokynu MŠMT o způsobu řešení a prevence šikany (2008). Ten se sice zabývá šikanou mezi dětmi, ale nástroje v něm uvedené lze vztáhnout i na trestání v případě, že je obětí učitel.

Škola může:

- Požadovat pro agresora péči psychologa nebo psychiatra.
- Může použít výchovná opatření: napomenutí, důtku třídního učitele, důtku ředitele, podmíněné vyloučení a vyloučení ze studia na střední škole (bylo by možná vhodné, kdyby i na druhém stupni základních škol měly školy možnost podmíněného vyloučení - dle doporučení PhDr. Arabadžieva). Další možností je převedení agresora do jiné třídy, kde například daný učitel neučí.
- Ředitel může doporučit rodičům žáka pobyt v diagnostickém ústavu
- Ředitel může podat návrh na orgán sociálně právní ochrany dítěte k tomu, aby dále pracovali s rodinou a případně nařídili pobyt v diagnostickém ústavu

V některých zemích je mimo výše uvedených trestů možné také neukázněné žáky vyloučit ze třídy a poslat je do speciální třídy, kde zůstanou do konce vyučovací hodiny (Kauppi, Pörhölä, 2012a). Mnohé školy, například v USA, také mají možnost zavolat do třídy ochranku, jak je patrné z několika videí ve výzkumné části.

Některé školy mají v pravidlech pro hodnocení chování dětí uvedena také kázeňská opatření v případě šikany učitele. Autor diplomové práce se ale domnívá, že v některých školách jsou tresty příliš mírné. Dle vyjádření kolegů z jiných škol je například za šikanu pedagoga udělena pouze důtku ředitele školy. Na základě vlastních zkušeností vidí autor diplomové práce jako důležité to, aby přestupky vůči učiteli byly hodnoceny přísnějšími tresty, aby škola vyslala jasný signál, že v žádném případě netoleruje jakoukoli agresi zaměřenou vůči kantorovi ať už slovní, nebo fyzickou.

7.3.1 Funkce trestu

Trest by měl mít 3 hlavní funkce:

- Napravit škodu
- Zabránit, aby se nesprávné chování opakovalo
- Zbavit viníka pocitu viny

(Matějček, 2012, str. 36)

Náprava škody se dá aplikovat při kontextu k šikaně učitele zejména v případech, že došlo k poškození učitelova majetku.

Zabránění opakování přestupku může vycházet z behaviorální psychologie. Dítě se bude po nepříjemném trestu snažit vyvarovat toho, aby jednání opakovalo. To platí zejména pro mladší děti. Pokud záležitost řeší škola v rámci svých kompetencí, má následující možnosti: poznámka, výchovná komise, snížená známka z chování. Pokud se jedná o základní školu, zde výčet možností končí. V případě vyššího vzdělání má škola ještě k dispozici podmíněné vyloučení nebo vyloučení.

Viníkovi může trest pomoci v tom, aby se zbavil případných výčitek svědomí. Důležité je, že trest také vysílá jasný signál ostatním žákům, že takové jednání je nepřípustné, a splní částečně svoji funkci i v případě, že na konkrétního agresora nemá daný trest velký vliv.

Trest by měl přijít v co nejkratším možném čase, aby mohl účinně působit na vědomí dítěte. Nejvíce problémů může způsobit neustálé vyhrožování poznámkou, nebo jiným trestem, který učitel nenaplní. I z trestu by ale pro žáka mělo být patrné, že jej stále máme rádi a že je trest projevem spravedlnosti (Matějček, 2012). Aplikaci trestů ve školním prostředí rozebírá Martínek v knize Agresivita a kriminalita školní mládeže (str. 82, 83, 2009). Tuto aplikaci lze vhodně modifikovat na konkrétní případy šikany vůči učiteli:

- Trest musí následovat v krátkém intervalu po šikaně učitele.
- Intenzita a nepříjemnost musí být relativně vysoká. Jinak by agresor měl pocit, že se nejedná o žádný velký prohřešek, že se vlastně nic nestalo.
- Agresor musí jasně vědět, za co byl potrestán.
- Každý trest musí mít smysl.
- Trest musí mít jasný začátek a konec.
- Trest je nutné ukládat bez emocí, až situace trochu „vychladne“.

7.3.2 Jak trestat

Jestliže se učitel dostane do situace, kdy je vystaven nějaké formě agrese ze strany žáka, vznikne potřeba uložit trest. Pasivita nebo naopak přílišná verbální nebo neverbální agresivita spíše podpoří studentovo jednání. Jako ideální způsob trestání se v takovém případě autorovi diplomové práce jeví použití tzv. „klidné kázně (Calm discipline)“ (Bendl, 2011, str. 145). Učitel si musí uvědomit, že nemusí dítě opakovaně slovně varovat, než uloží trest. Musí si uvědomit, že ústní trest mnohdy projevy agrese vůči jeho osobnosti nezastaví, že na potrestání dítěte není nic špatného, pokud je trest přiměřený přestupku. Při udělování trestu by měl pedagog zůstat klidný, aby bylo jasné, že netrestá ze zloby, ale z touhy napravit chybné jednání žáka.

Dle zkušeností autora diplomové práce a výsledků z výzkumné části by učitel neměl přecházet náznaky útoků vůči jeho osobnosti, ale na druhou stranu by neměl reagovat nepřiměřeným křikem, vyhrožováním nebo případným potrestáním celé třídy. Takový způsob trestu by pouze přispěl k dalším patologickým projevům vůči učiteli.

7.3.3 Je přípustný fyzický trest?

Jak bude patrné v praktické části, v některých případech je na videu zachyceno, že pedagog udeřil žáka, nebo se spolu perou. V těchto případech se nejedná o trestání dítěte, ale o reakci, která byla vyprovokována jeho chováním, nebo předchozím fyzickým napadením učitele. V této práci bude popsán první případ, který byl natočen mobilním telefonem a bohužel vedl v konečném důsledku k sebevraždě Jiřího Pacholíka, ředitele školy v Železném Brodě (Silná, 2009). Nejnovějším případem je pak situace ředitele Miroslava Korandy, který také udeřil žáka. Tato situace nebyla nijak nahrána (Mach, Martínek, 2015). Tento případ ale nakonec také vedl k rezignaci ředitele školy. Zajímavé je, že se v obou případech jednalo o ředitele školy, který by měl mít v očích studentů největší autoritu, a dalo by se předpokládat, že nebude potřebovat tělesný trest použít.

V únoru 2016 se také mediálně řešila situace na SPŠ Na Třebešíně, která opět otevřela debatu o trestech a možnosti použití tělesných trestů. Dle informací na internetových fórech určitá část veřejnosti s fyzickými tresty jak doma, tak i ve školním prostředí souhlasí. O tělesných trestech také v poslední době diskutovali hosté listopadového Kulatého stolu SKAV a EDUin (2015). Ti tělesné tresty razantně odsoudili. Šárka Dušková, právnička z Ligy lidských práv, v diskuzi poukazuje na to, že používání tělesných trestů je nezákonné. Psycholog David Čáp k tomu přidává, že se navíc jedná

o nelegitimní prostředek, který je výchovně nefunkční, a dokonce i škodlivý. Podle Čápa nepředstavuje fyzický trest řešení problematického chování. Všichni zúčastnění se navíc shodli na závěru, že v případě použití tělesného trestu učitelem se jedná o selhání, protože nedokázal použít jiné, funkční řešení. Podobný názor má na fyzické tresty i Z. Matějček. Ten uvádí, že je tělesný trest „primitivním výchovným zásahem“ (2012, str. 100). Dle jeho názoru navíc fyzické tresty ve středním a starším školním věku nemají prakticky žádnou účinnost. Poukazuje spíše na nutnost pochval a povzbudivých odměn (Matějček, 2012).

Na druhou stranu je pravda, že někdy fyzický trest jako vhodnou formu použili i lidé pracující s dětmi, kteří jinak násilí odsuzovali. Například A. S. Makarenko nebo Guy Gilbert. Gilbert Guy například ve své knize Až do krajnosti popisuje, že ačkoli jinak preferuje mírumilovnou formu, tak s drsnou mládeží bylo v některých případech nutné použít i fyzického trestu. O jedné situaci říká: „Ale láska k těmhle lidičkám mě naučila, že občas člověk uhodit musí“ (Gilbert, 1997, str. 149). Přesto v dnešním moderním školním prostředí by učitel měl asi nalézt vhodnější formu nápravy. Dle S. Bendla může mít tělesný trest své místo v případě ukáznování dětí předškolního věku. Ve škole ale již nemá opodstatnění a jeho účinek není velký (Bendl, 2004). V případě tělesných trestů, které jsou patrné z některých videí, lze vydedukovat, že fyzická agrese ze strany pedagogů nepřispěla k vyřešení dané situace.

7.4 Metody nápravy

Kolář poukazuje na to, že metody nápravy jsou v zásadě totožné s metodou léčby šikany žáků. Nejdůležitější je včasná diagnostika a zachycení šikany ještě v počátečním stadiu, kdy ještě normy nejsou přijaty většinou školáků (Kolář, 2011). Pokud se nějaký pedagog stal obětí kyberšikany ve formě zasílání SMS nebo e-mailů, je vhodné zachovat všechny zprávy pro případné snadnější odhalení pachatele. V případě, kdy byl učitel šikanován prostřednictvím sociálních sítí, lze kontaktovat provozovatele, kteří mohou případný nevhodný obsah odstranit (Rogers, 2011).

Škola má několik nástrojů, jak může řešit případnou šikanu vůči osobnosti kantora. Důležitý je fakt, že pokud se nějaký náznak objeví, musí ho řešit co nejdříve učitel, pokud zjistí, že jej sám nedokáže vyřešit, musí požádat o pomoc vedení školy. Při mírnějších formách, které škola zvládne vyřešit sama, může použít domluvu, poznámku, sníženou známku z chování, případně přistoupit k výchovné komisi. Jedná se prakticky o stejné

tresty, které by byly použity při šikaně mezi dětmi. V případě použití výchovné komise autor diplomové práce ze zkušeností doporučuje, aby součástí komise nebyl ředitel školy. Pokud totiž rodiče nepřijmou řešení výchovné komise, mají možnost se odvolat. V tomto případě by vzniklou situaci dále řešil ředitel školy. Pokud by ředitel byl přítomen ve výchovné komisi, nebylo by případné odvolání rodičů již v jeho kompetenci.

Autor diplomové práce se domnívá, že v případě nezvládnutí situace samotným kantorem je nutné, aby vyhledal pomoc u zkušenějších kolegů, případně u vedení školy. Na základě získaných poznatků z provedeného výzkumu a z vlastní praxe stanovuje jako důležité to, jakým způsobem vedení školy reaguje na učitelovy obavy z případné agrese vůči jeho osobě. Je nutné, aby se vedoucí pracovník vyhnul bagatelizování situace a jejího zlehčování. Šikanovaný pedagog by při rozhovoru s vedením o konkrétní situaci měl cítit, že mu vedení školy věří, uznává ho a rozumí jeho situaci. Naopak vyjádření typu: „To se mýlíte“, nebo „to přeháníte“, mohou situaci pouze přitížit.

Škola by měla při prokázání šikany učitele na tuto situaci adekvátně reagovat. Je důležité, aby do případného řešení byla zapojena celá škola a s řešením a výsledky byli seznámeni všichni pedagogové v rámci pedagogických porad. Škola by měla mít připravenou strategii, jaké další instituce a za jakých podmínek do případného řešení zapojí. Škola by také měla trestat agresory, a nikoli oběť. Často je totiž učitel ten, kdo odchází ze školy, ale násilníci na škole zůstávají.

7.5 Kdy povolat externího pracovníka?

Při řešení otázky, zda šikanu učitele řešit v rámci školy nebo pomocí odborného externího pracovníka, je nutné vše zvážit vždy s ohledem na konkrétní případ. Externí odborný pracovník může mít výhodu v tom, že u dětí vzbuzuje větší autoritu, děti se této osobě nemají jak mstít, nemohou ji jednoduše ovlivnit. Nevýhodou se jeví to, že detailně nezná prostředí konkrétní školy (Arabadžiev, 2015).

Jak bylo na několika místech v této práci ukázáno, mnoho aspektů ze šikany mezi dětmi lze uplatnit i na tu, která je směřována od žáka směrem k pedagogovi. Její řešení a průběh se ale mohou odlišovat. Jedním z prvků, které vidí Arabadžiev jako odlišný v řešení šikany mezi školáky, je konfrontace obětí s agresorem. Ta není v případě dětské šikany doporučována. V případě šikany vůči učiteli však může být v některých méně závažných případech vhodná (Arabadžiev, 2015).

II Výzkumná část

8 Charakteristika výzkumu

Jak již bylo rozebráno v teoretické části, je nejčastějším problémem při výzkumu šikany učitelů získat většinové vyjádření při použití kvantitativního výzkumu. Edukátoři neradi o této problematice mluví. Pokud se ale týká někoho jiného, jsou ochotni o tomto tématu diskutovat. Toho bylo využito při vypracovávání výzkumné části. Při pečlivém hledání videí, která zachycují učitele jako oběť šikany, bylo vybráno 18 videí. V některých případech nedochází na video k závažné situaci, ale samotnou šikanou je již to, že došlo k vytvoření této nahrávky a jejímu zveřejnění, a tak může docházet k neustálému ponižování oběti. Ve většině případů je také patrná samoučelnost, kdy student, nebo skupina studentů má evidentně radost z tyranizování učitele. Prvních deset ukázek pochází z České republiky. To poukazuje na to, že je tato situace vážná i u nás, ačkoli projevy nejsou na první pohled tak závažné jako u některých videí z jiných zemí. Většina incidentů byla také popsána v některých médiích.

U videí byla v první řadě zkoumána jejich autentičnost za pomoci video měření, které zahrnovalo zejména sledování zpomaleného videa, kontrastu mezi popředím a pozadím, které by mohlo naznačovat dodatečné sestřihání záznamu, a také pohyb záznamového zařízení, kterým byl většinou mobilní telefon bez stativu, a v nahrávce toto musí být patrné. Dále se autor výzkumu zapojoval do diskuze u konkrétních videí s cílem rozvinout debatu o autentičnosti některých nahrávek. Na internetu lze nalézt množství takzvaných fake videí, což jsou nahraná, nebo sestřihaná videa nezobrazující reálnou skutečnost. Takových videí je ale v případě šikany učitele velmi málo. Jsou natočená pouze studenty a je na první pohled patrné, že se nejedná o reálnou skutečnost, protože pedagog je v nahrávce reprezentován některým ze studentů.

Většina videí pochází ze serverů youtube nebo liveleak. Ostatní videa byla stažena z různých zpravodajských serverů. Většinu videí byla ponechána v jejich původním formátu. Některá musela být zkrácena, protože například video ve druhé studii mělo původně hodinový formát. U cizojazyčných videí byly doplněny české titulky, případně přidáný mluvený komentář v českém jazyce.

8.1 Metodologie výzkumu

Zvolit vhodnou metodologii bylo náročné a nebylo ji možné opřít pouze o jeden konkrétní postup. Úvodní metodou byla videostudie. Tato metoda výzkumu je však vhodná zejména pro ty materiály, které může výzkumník sám natočit, a využívají se například pro rozbor konkrétních hodin (Janík, 2006). Problém u videí zachycujících šikanu je ten, že mnohdy není zachycen kontext, a záznam lze kvůli nízké kvalitě obtížně transkriptovat. Často se videostudii vytýká, že vzorek nemusí být reprezentativní. Proto bylo zvoleno 18 videí zachycujících šikanu učitele, která zachycují různé pedagogy v různých prostředích.

Stěžejní metodou je kvalitativní výzkum založený na zakotvené teorii. Do analýzy videí byli zapojeni další pozorovatelé z řad žáků a učitelů státní základní školy. Výsledkem je pak obsahová analýza, která se snaží nalézt nové možné teorie pro danou oblast. Celkový materiál je pak vyhodnocen jako série případových studií pomocí tematického kódování, kdy se hledají linky mezi těmito jednotlivými případy (Švaříček, 2014).

Původně bylo naplánováno promítnout jednotlivá videa deseti učitelům a zjistit jejich názor na některé výzkumné otázky pomocí rozhovoru. To samé mělo být realizováno s deseti studenty ve věku 14 – 16 let. Zhlédnutí jednoho videa a zodpovězení jednotlivých otázek však zabralo až 20 minut. Většina kolegů a žáků neměla možnost vše zhlédnout v kuse, navíc by po několika videích asi ani nebyli schopni správně na otázky odpovídat. Zároveň pro zvýšení reliability odpovědí byla snaha vyhnout se plošnému promítání a kladení otázek. Respondenti nakonec získali videa v digitálním formátu a měli k dispozici otevřenou otázku, na které odpovídali. Žáci a učitelé tak měli dostatek času, aby si videa i několikrát prohlédli a odpověděli na otázky. Po zhlédnutí všech videí potom následovalo celkové shrnutí formou rozhovoru s jednotlivými respondenty. Dle informací od respondentů zabralo zhlédnutí videí a odpovědi na dané otázky pedagogům 4 – 6 hodin a žákům 3 – 5 hodin. Respondenti měli na zhlédnutí videí a zapsání jejich názorů 14 dní v době od 18. 2. 2016 do 3. 3. 2016.

8.2 Výběr respondentů

Vzhledem k drastickým situacím, které jsou obsaženy v některých videích, a také k délce zpracování hodnocení jednotlivých situací vyvstaly při vybírání respondentů jak z řad učitelů, tak i žáků problémy s tím, kdo bude ochotný a schopný daná videa ohodnotit.

Z deseti pedagogů chtěl autor diplomové práce použít čtyři učitele a šest učitelek. Tento poměr byl zvolen s ohledem na to, že ve školství pracuje více žen než mužů. Všichni oslovení muži byli ochotni videa zhlédnout a na otázky odpovědět. Některé kantorky ale řešily situaci, kdy prostě nebyly schopny ve výzkumu pokračovat, protože se nemohly na jednotlivé případy dívat. Taková situace nastala u dvou učitelek. U jedné učitelky vyvolávala videa velmi špatné pocity, ale studii chtěla dokončit a povedlo se jí videa zhlédnout. Další kantorka se ale u 11. studie svěřila, že už dále videa sledovat nedokáže. Pokusila se po určité pauze zhlédnout ještě další videa, ale nedokázala to, protože ji to velmi deprivovalo. Poté se mi svěřila, že měla několik dní špatné spaní a na situace zachycené ve videích stále myslela.

Byl použit co nejvíce reprezentativní vzorek s ohledem na věk a praxi ve školství. Popis vzorku je uveden v tabulce níže. V tabulce je také uvedeno, jakým způsobem budou učitelé dále označeni při popisu jejich odpovědí. Nejmladšímu muži bylo 21 let, nejmladší ženě 26 let. Nejstaršímu muži bylo 48 let a nejstarší ženě 63 let. Nejkratší praxe respondentů byla 3 roky a nejdelší 39 let. Průměrný věk respondentů byl 41 let. Průměrná praxe byla 18 let.

Tabulka č. 1: Charakteristika výzkumného vzorku - učitelé

Označení	Pohlaví	Věk	Praxe	Pozice ve škole	Styl výuky
U1	M	21	3	Učitel I. st. a vychovatel	Tradiční
U2	Ž	26	3	Učitelka II. st.	Tradiční a alternativní
U3	Ž	27	3	Učitelka I. st.	Tradiční a alternativní
U4	M	36	17	Učitel II. st.	Tradiční a alternativní
U5	M	40	15	Učitel II. st.	Tradiční a alternativní
U6	Ž	47	24	Učitelka I. st.	Tradiční
U7	M	48	24	Učitel I. a II. st.	Tradiční
U8	Ž	50	27	Metodička prevence + II.st.	Tradiční
U9	Ž	52	29	Výchovná poradkyně + II.st.	Tradiční a alternativní
U10	Ž	63	39	Učitelka II. st.	Tradiční a alternativní

Složitá situace byla s výběrem vhodných kandidátů pro výzkum z řad dětí. Jednalo se o dobrovolnou účast v rámci jejich volného času. Snahou bylo zapojit i studenty s horším prospěchem a kázeňskými problémy. Cílem bylo získat názory od deseti studentů. Osloveno bylo čtyřicet žáků osmých a devátých tříd. Byla jim vysvětlena situace a byli motivováni tím, že je jejich osobní názor důležitý a že může přispět i k řešení tohoto závažného problému. Zároveň byli ujištěni o anonymitě a také měli možnost získat známku na základě jejich výstupu v rámci předmětu Občanská výchova a Výchova ke zdraví. 24 dětí souhlasilo s tím, že studii absolvuje.

První video poctivě ohodnotilo 14 studentů. Zejména problémové studenty hned v úvodu odradila délka studie, a tak neohodnotili ani první video. Druhé video ohodnotilo 10 žáků. Některé dívky se omluvily, že studii nemohou dokončit, protože na ně druhé video působí velmi nepříjemně. Někteří chlapci s horším prospěchem ještě druhé video ohodnotili, ale bylo patrné, že ho posuzují stručněji než v předchozí studii. Třetí video ohodnotilo 8 žáků. Největší adept na jízlivé komentáře nechtěl dále pokračovat, protože si nebyl jist, kdo je vlastně agresorem, zda pedagog, nebo žák. Nechtěl tedy dále odpovídat, protože by používal takové výrazy na učitele, ze kterých by mohl mít nakonec sám problémy. Jedna dívka se omluvila ze sledování videí, jelikož se jí z jejich obsahu „dělá špatně“. Čtvrté video pak zhlédlo 7 žáků. Těchto 7 studentů studii dokončilo. Bohužel z původního počtu 24 žáků, z toho 15 chlapců, a 9 dívek, studii dokončili pouze 3 chlapci a 4 dívky.

Nepodařilo se tak nakonec zapojit žádného vyloženě „problematického“ žáka. Důvodem, proč to někteří žáci vzdali, mohla být délka studie, ale také se někteří žáci prý báli toho, že by jejich názory mohli zjistit jiní vyučující a případně jejich názor zneužít. Přestože ve výzkumu nelze nikoho identifikovat, pro potřebu autora studie bylo nutné mít možnost identifikovat názory konkrétních studentů, aby byla možná jejich lepší interpretace.

Všechny dívky se v závěrečném rozhovoru svěřily, že videa pro ně byla drastická a několikrát chtěly výzkum ukončit. Naopak dva ze tří chlapců si některá videa pouštěli opakovaně a nijak na ně negativně nepůsobila. V tabulce č. 2 je uvedeno označení žáků ve výzkumu.

Tabulka č. 2: Charakteristika výzkumného vzorku - žáci

Označení	Pohlaví	Věk	Třída	Prospěch	Chování
Ž1	Ž	14	8	Nadprůměrný	Vzorné
Ž2	M	14	8	Lehce podprůměrný	Velmi dobré
Ž3	Ž	14	8	Nadprůměrný	Vzorné
Ž4	Ž	14	8	Lehce nadprůměrný	Velmi dobré
Ž5	Ž	15	8	Lehce nadprůměrný	Velmi dobré
Ž6	M	16	9	Lehce podprůměrný	Dobré
Ž7	M	16	9	Lehce podprůměrný	Velmi dobré

8.3 Výzkumný problém, cíle a výzkumné otázky

Základní výzkumná otázka je: Existuje společná příčina, proč k šikaně učitele dojde?

Cílem je zjistit, zda lze nalézt nějaký společný jev typický pro všechny situace, který by odhalil hlavní příčinu projevů agrese vůči učiteli. Výzkum se dále snaží nalézt odpovědi na dílčí otázky související s hlavní výzkumnou otázkou. **Zda si učitel v uvedených situacích nějakým způsobem naběhl, zda by se to někomu jinému nemuselo stát, jak by měl pedagog v dané situaci reagovat a zda se jedná o selhání lidské, profesionální, nebo systémové.** Další otázkou, kterou chce autor diplomové práce zodpovědět, je **zda je vždy důvodem šikany snaha vyštvať kantora ze školy.** To jsou otázky, na které prozatím neexistuje jednoznačná odpověď. Tato studie si klade za cíl zjistit, zda je možné vytvořit novou teorii, která by přinesla odpověď na tyto otázky. U odpovědí studentů se dále zkoumalo, jak by se zachovali, kdyby byli přítomni dané situaci. Cílem bylo zjistit odpověď na otázku: „**Proč často nikdo ze studentů nezasáhne?**“. Aby bylo možné nějakým způsobem analyzovat videa jako celek, byly zvoleny stejné otázky ke všem videím pro skupiny učitelů a žáků. Některé otázky by bylo vhodnější pozměnit, nebo je neuvádět, ale poté by bylo obtížné provést závěrečné zhodnocení.

8.3.1 Výzkumné otázky pro učitele

Pedagogové nejprve odpovídali na otázky, které jim měly pomoci více se zamyslet nad danou situací, ale nebyly stěžejní pro výzkum:

- Co tomu říkáte?
- O čem to vypovídá?

Stěžejní otázky poté byly tyto:

1. Proč to dělají? Je to "reality show" nebo plánovaná snaha "zbavit se" učitele?
2. Je tento příklad ukázkou selhání: profesionálního, lidského, systémového?
3. Jaká by měla být reakce učitele?
4. Co byste dělal na jeho místě?
5. "Naběhl si" něčím ten dotyčný? (Byl tam nějaký spouštěč?)
6. Jak byste potrestal pachatele?
7. Jak byste pracoval se třídou po incidentu?
8. Na koho byste se obrátil o pomoc?
9. Máte ještě nějaký další postřeh?

Na první pohled se může zdát, že otázka č. 3 a 4 bude mít vždy stejnou odpověď. Učitel, který situaci pozoruje, může přiznat, že by se sám možná také nezachoval správně, ačkoli má jiný názor na to, jak by se situace skutečně měla řešit. Cílem bylo, aby pedagogové odpovídali co nejotevřeněji na základě vlastních zkušeností ze školního prostředí.

Z analýzy jednotlivých odpovědí vyplynulo na povrch šest základních kategorií, které se budou u jednotlivých studií rozebírat. První kategorie se jmenuje **Selhání** a popisuje především to, na čí straně byla chyba. Druhá kategorie, která často souvisí s kategorií selhání, je **Spouštěč**. Ta se snaží nalézt příčinu pro daný konflikt. Další kategorií je **Účel**, odpovídá na otázku, zda se dá říci, že je důvodem vždy snaha vyštvať učitele ze školy, nebo zda jde jen o pobavení třídy. Třetí kategorie se jmenuje **Reakce** a ta se snaží zhodnotit, jak by se měl pedagog v dané situaci zachovat. Čtvrtá kategorie se nazývá **Trest** a popisuje, jaký by mohl být adekvátní trest a jak dále se třídou pracovat. Pátá kategorie je **Pomoc**, která popisuje, kdo by mohl v dané situaci nejlépe pomoci.

8.3.2 Výzkumné otázky pro studenty

Žáci a učitelé měli některé otázky stejné, ale některé otázky byly zaměřeny jen na žáky a jejich případnou reakci, pokud by se stali svědky dané události. Vzhledem k tomu, že se dalo předpokládat, že děti budou odpovídat stručněji než kantoři, tak měli žáci k dispozici více otázek, aby bylo možné získat komplexnější vyjádření.

Žáci také nejprve odpovídali na otázku, která jim měla pomoci více se zamyslet nad danou situací, ale nebyla stěžejní pro výzkum:

- Jak to na tebe působí?

Žáci po zhlédnutí videa odpovídali na následující otázky:

1. Myslíš si, že jsou učitelé, kterým se to nemůže stát?
2. Myslíš si, že by se mu to nestalo, kdyby byl mladší, hezčí...?
3. Myslíš si, že si učitel nějakým způsobem naběhl?
4. Ten, co to udělal se ti zdá jako frajer, nebo jako zoufalec, hlupák...?
5. Jaké to bude mít následky?
6. Vliv na kolektiv - myslíš, že toho, co to udělal, budou ostatní více uznávat, nebo se budou bát následků?
7. Co bys vzkázal agresorovi?
8. Co bys vzkázal učiteli?
9. Co bys dělal, kdybys byl svědkem takové situace?
10. Myslíš si, že se to někdo jiný ze třídy pokusí "vyžehlit"?
11. Myslíš si, že po incidentu budou vztahy ve třídě a vztahy agresora s učitelem stejné jako dřív?
12. Napadá tě ještě něco, co bys k dané situaci chtěl dodat?

Na základě analýzy jednotlivých odpovědí vyplynuly na povrch čtyři základní kategorie, které se budou u jednotlivých studií rozebírat. Důvodem nižšího počtu kategorií u žáků než u učitelů je ten, že ačkoli měli žáci více otázek k jednotlivým videím, jejich odpovědi byly většinou mnohem stručnější než odpovědi pedagogů a na mnohé otázky odpovídali pouze jedním nebo několika slovy. První kategorie se jmenuje **Selhání** a popisuje, zda by se situace nestala, pokud by byl v danou chvíli ve třídě jiný kantor. Nepřímo tak žáci odpovídají na otázku, zda je chyba na straně učitele, nebo nikoli. Druhou kategorií je **Agresor**, ta se snaží zjistit, jak žáci vnímají agresorovo chování. Třetí kategorie se jmenuje

Zásah a zkoumá, zda by žák v dané situaci nějak zasáhl, a odpovídá tak na otázku, proč většinou nikdo v dané situaci ze studentů učiteli nepomohl. Čtvrtá kategorie je pojmenována **Vztahy** a popisuje, jestli daná událost podle žáků nějak třídní klima.

8.4 Studium videí zachycujících šikanu učitele

Následuje rozbor 18 videí. Ke každé studii je do textu pro snadnější orientaci přidán obrázek, který je snímkem z daného videa. Tyto obrázky nejsou samostatně označeny, protože jsou součástí videí, která jsou uvedena v seznamu použitých videí.

U každého videa je nejprve stručně popsána situace a případný kontext. Dále následuje rozbor zahrnující autorovu vlastní analýzu a interpretaci pohledu edukantů a edukátorů na základě jejich názoru na situaci zachycenou ve videích. Studium klíčových slov v jednotlivých odpovědích respondentů je snaha o nalezení kódů, které jednotlivé výroky spojují. Pro interpretaci pomohla také data, která byla získána z médií, jež se případy zabývala, a z online diskuzí k jednotlivým videím na portálu youtube a liveleak, do nichž se zapojil autor práce.

Všechna videa byla převedena do formátu mp4 a jsou pojmenována podle čísla studie 01 až 18. Závěrečný sumarizační rozhovor popisuje souvislosti mezi všemi videi a odpověďmi.

8.4.1 Studie č. 01

První studie zachycuje ředitele školy v ČR v roce 2008, který udeřil žáka při vyučování. Po zveřejnění incidentu rezignoval. Po několika měsících spáchal sebevraždu (Silná, 2009). Video zachycuje incident a krátce to, co mu předcházelo. Zda byly se studentem i dříve nějaké kázeňské problémy, se nepodařilo ověřit. Na případu je také zajímavá skutečnost, že video bylo po tragické události staženo z internetu. Přesto je nyní opět na serveru youtube k dispozici. To ukazuje na to, že co se jednou uloží na internet, tak je prakticky nesmazatelné, a někteří uživatelé to mezitím stáhli a mohou to kdykoli na internetu vystavit. Tato studie je jasným důkazem, že natočení a vystavení videa způsobilo větší problémy než samotná agrese žáka. Mediální rozebírání případu pak mohlo přispět k tragickým následkům celé kauzy.

Učitelé:

Selhání: Zajímavé je, že pedagogové v odpovědích nejčastěji uvádějí, že chyba byla hlavně na straně učitele. Chyba v systému se stala v tom případě, že k podobným incidentům patrně docházelo s daným žákem i dříve a nebylo to řešeno (U1,3,5). To se nepodařilo prokázat, ale vzhledem k tomu, že to někdo natáčel, je pravděpodobné, že se čekalo na vyhocení situace.

Spouštěč: 8 z 10 pedagogů poukazuje na spouštěč, kterým bylo to, jakým způsobem ředitel napomínal a potažmo zesměšňoval žáka před třídou. U4: „Na můj vkus byl dost blízko u žáka a ztrapňoval ho a zesměšňoval před třídou.“ U9: „Myslím, že učitel nevhodně upozorňoval žáka na jeho školní problémy a následně nevhodně vyzval k uklizení čehosi.“ Učitel se neměl nechat vyprovokovat, zároveň měl situaci řešit s mladíkem po vyučování mimo třídu.

Účel: Nejedná se pravděpodobně o naplánovanou provokaci učitele. Většina pedagogů se ale domnívá, že žák již mohl mít dříve kázeňské problémy. Je možné, že ten, kdo nahrávku zveřejnil, skutečně chtěl ředitele vyštvat ze školy.

Reakce: Většina učitelů by se snažila vnitřně uklidnit a řešit situaci až posléze. U10: „Napočítat v duchu do tří a jednat rozumově - bez doteku...“

Trest: Všichni učitelé by agresora potrestali, ale velmi se liší v tom, jak velký by trest měl být. Od poznámky (1,8), pohovorem s rodiči (U6,10), až po podmíněčné vyloučení (U2,4). Všichni pedagogové by dále pracovali se žáky nějakou formou diskuze a připomenutí slušného chování. Např.: „Po potrestání bych se třídou promluvila, vysvětlila, v čem byly překročeny hranice, vymezila mantinely, které bych striktně dodržovala“ (U8).

Pomoc: 9 z 10 pedagogů by se o pomoc obrátilo na někoho z vedení školy nebo na výchovného poradce. U3 by preferovala komunikaci s přáteli nebo kolegy, protože by takovouto reakci na nekázeň žáka brala jako osobní selhání.

Žáci:

Většina žáků nesouhlasí s jednáním studenta. Zároveň by se ale také cítili špatně, kdyby byli v pozici dítěte, které je tímto způsobem poučováno před zraky svých vrstevníků. Učitel svým jednáním žáka vyprovokoval k tomu, že neovládl svůj jazyk.

Selhání: Většina žáků se domnívá, že se taková situace může stát každému bez ohledu na věk nebo pohlaví. Z7: „Rozhodně na ničem takovém nezáleží, tady jde pouze o povahu učitele, nikoli o tom, jestli mu je 20 nebo 50.“ Dvě žákyně poukazují na to, že by se to nestalo učitelům, kteří dokáží být přátelští a zároveň přísní Z1: „Podle mě ano, i když jich asi moc není. Musí to být velmi přísný, avšak kamarádský učitel. Je to složité zvládat obojí, ale pokud se to učiteli podaří, tak jsou spokojeni jak žáci, tak učitel.“

Agresor: Všichni žáci vidí agresora jako hlupáka a zoufalce Z2: „jako hlupák, co si hraje na frajera.“ Polovina se domnívá, že si tímto hoch získá uznání ostatních. Z nahrávky je to patrné už z toho, že je v dané situaci některým žákům k smíchu.

Zásah: Většina žáků, kdyby se nacházela v této třídě, by se do konfliktu nezapojovala. Pouze jedna dívka (Z1) by okřikla spolužáka, aby se uklidnil.

Vztahy: Pouze Z7 si myslí, že vztahy budou stejné. Ostatní se domnívají, že to bude mít velké následky a vztahy se zhorší.

8.4.2 Studie č. 02

Druhá studie zachycuje mistra na učilišti v ČR v roce 2003. Žáci nahrávali video v průběhu celého školního roku. Ve vedlejší dílně se normálně učilo (kolega musel vědět, že výuka vedle neprobíhá standardně). Původní nahrávka má délku několik desítek minut. Na šikanu se přišlo až v létě po zveřejnění videí. Mistr nakonec školu po dohodě s vedením školy opustil. Deset učňů dostalo ředitelské důtky a pět z nich bylo podmíněčně vyloučeno (Pavelková, 2004). U3 a U9 chtěli po zhlédnutí videa plakat.

Učitelé:

Selhání: Všichni pedagogové poukazují na to, že vzhledem k délce, kdy k šikaně mistra docházelo, se jedná jak o selhání systémové, tak i profesionální. U2: „Selhání je v první řadě profesionální, jelikož učitel snášel takové chování dlouhodobě, a možná protože selhal, se bál o tom mluvit např. s vedením školy, aby chybu přiznat nemusel. Na druhé straně pravděpodobně i další lidé věděli, co se děje, a nic neřekli, takže se jedná o celou řadu chyb v systému.“ Z jednoho záběru je například patrné, že ve vedlejší dílně musel mistr o tomto chování vědět, ale nijak se zajímal o případnou nápravu, či pomoc kolegovi. U6: „Vedení musí vědět, že má slabého učitele, který toto připustí a nechá si vše líbit.“

Spouštěč: Všichni pedagogové uvedli jako spouštěč problémovou osobnost učitele. Výstižně to popsal U4: „Komplexní submisivní liknavá povaha učitele.“

Účel: Všichni učitelé vidí jako účel snahu pobavit se ve škole a jako reality show. Zbavit se jej pravděpodobně nechtějí, protože se velmi dobře baví. Výstižně to vystihuje názor U8: „Zde se studenti svého učitele zbavit nechtějí, neboť jim průběh vyučování vyhovuje. Na tomto videu můžeme vidět plánovanou reality show, ve které se žáci snaží jeden druhého překonat v tom, kdo vymyslí větší zábavu - ponížení učitele.“

Reakce: Jako správnou reakci vidí respondenti důležitost stanovení jasných pravidel. U3: „Učitel by měl vymezit jasná pravidla a stanovit mantinely.“ Důležité mělo být řešení této situace při prvních náznacích. U4: „Od prvního náznaku zesměšňování měl situaci řešit a nenechat si to přerůst přes hlavu.“

Trest: 6 učitelů by vidělo jako adekvátní trest vyloučení ze školy. U6: „Vyhazov ze školy. Je to za jakýmkoli hranicemi.“

Pomoc: 8 učitelů by se o pomoc obrátilo na vedení. U7 a U6 by odešli ze školy.

Žáci:

Selhání: Pouze dva žáci Z6 a Z1 se domnívají, že je to chyba učitele. Ostatní si myslí, že to není jeho chyba. Přesto ale svými odpověďmi nepřímo poukazují na to, že je problém v jeho osobnosti Z2: „Ten učitel za to nemohl, jenom z něj nemá nikdo respekt...“ Všichni se domnívají, že nemá vliv, zda se jedná o učitele mladšího nebo staršího. Všichni si myslí, že by pomohlo, kdyby měl učitel větší sebevědomí. Z7: „Možná ano, pokud jsou tvrdější a nenechají se sebou takhle zametat.“

Agresor: Všichni žáci si o agresorech myslí, že to jsou zoufalci, hlupáci a debilové. Všichni žáci si myslí, že se budou všichni učňové vzájemně uznávat a k agresorům vzhlížet.

Zásah: Nikdo ze žáků by přímo nezasáhl proto, že je zapojena celá skupina Z7: „Já bych se snažil být mimo a nepřipojit se do toho.“ Z2: „Když by to dělala většina, tak nic, protože bych se stal tím samým jako ten učitel.“ Čtyři žáci by ale situaci anonymně oznámili řediteli. Z1: „Asi bych šla za ředitelem a řekla bych mu, co se ve třídě děje.“

Vztahy: Všichni se domnívají, že to vztahy ovlivní zejména tak, že učitel se nakonec zhroutí. Z4: „Špatné. Učitel se psychicky zhroutí.“

8.4.3 Studie č. 03

Třetí studie zachycuje kantora na střední škole v ČR v roce 2009. Učitel řeší docházku a třídní knihu. Žáci se zatím vesele baví a posléze umísťují video na internet. Incident byl v roce 2010 součástí hlavní zpravodajské relace TV Nova, které rozebírala šikanu učitelů. Video bylo poté z internetu na serveru youtube vymazáno. Video však bylo možné stáhnout přímo ze serveru TV Nova. Nepodařily se zjistit další informace, které by hovořily o způsobu potrestání a o tom, zda učitel vůbec zjistil, že se pořízené video dostalo na internet. Vzhledem k tomu, že pedagog rozebírá praxi, tak se jedná pravděpodobně o učiliště, nebo o střední odbornou školu (TN.cz, 2010). O šikaně se dá hovořit proto, že byla pořízena nahrávka učitele, která jej může poškodit a byla dále šířena.

Učitelé:

Selhání: Většina respondentů vidí selhání jednoznačně na straně učitele. Pokud se jedná o „běžnou“ hodinu, tak v takovém případě i o systémovou chybu U5: „V první řadě profesionální selhání učitele, možné i systémové selhání, pokud je nevhodné chování žáků opakované.“ U9: „Nepřipadá mně, že se učitel situací trápil. Jako by mu to připadalo normální.“

Spouštěč: Všichni kantoři se shodují v tom, že spouštěčem bylo to, co označili zároveň za selhání. „Nechal je jednat, jako by byla přestávka - hudba, žáci mimo lavice...“ (U10). Spouštěčem bylo tedy „jeho submisivní chování“ (U4) a „laxnost“ (U6).

Účel: Všichni učitelé se shodují v tom, že v tomto případě jde o reality show, „snahu o senzaci“ (U7), a „pobavit se na úkor učitele“ (U5). Nikdo si nemyslí, že by chtěli učitele vyštvať ze školy.

Reakce: Všichni dotazovaní se domnívají, že pedagog neměl nechat studenty dělat si, co chtějí, a už vůbec ne jej natáčet. U3: „Učitel měl žáky usadit, nenechat nahrávat video a zdůraznit příhodné chování.“ U9: „Usadila bych studenty do lavic a zklidnila. Rozhodně bych si je nenechala za zády.“ „Učitel měl žáky usadit, nenechat nahrávat video a zdůraznit příhodné chování.“ (U3)

Trest: U1 a U2 by situaci trestali poznámkou nebo důtkou. Ostatní domluvou, nebo pohovorem s rodiči U10: „Rozhovor se žáky, rodiči, pozdní dohoda pravidel a jejich vyžadování.“

Pomoc: U5 a U7 by pomoc nehledali, protože by situaci zvládli sami. Ostatní učitelé by se obrátili na vedení školy a případně na rodiče žáků.

Žáci:

Selhání: Pouze jeden žák, Z6, se domnívá, že si učitel situaci způsobil tím, že „nemá v té třídě autoritu“. Ostatní si myslí, že si nijak nenaběhl. Z2 dokonce kantora chválí za to, že „se snaží zachovat chladnou hlavu“. Všichni žáci si přesto myslí, že by se to nestalo učiteli, který by byl důraznější a přísnější.

Agresor: Všichni respondenti hodnotí studenty na videu jako hlupáky nebo „tupohlavce“ (Z2). Zároveň ale nevidí jejich chování tak závažné, jako například v předchozím videu. „Tohle se mi zdá jako hloupost. Nic víc.“ (Z6)

Zásah: Nikdo z dětí by přímo nezasáhl. Z1 by sledovala situaci a asi by zasáhla, pokud by se vyhrotila. Z4 a 5 by to oznámili vedení školy. Ostatní by se nijak nezapojovali.

Vztahy: Pouze Z4 si myslí, že vztahy ve třídě budou horší. Ostatní žáci se domnívají, že se vztahy ve třídě nijak nezmění, protože „tohle není tak závažná šikana“ (Z6).

8.4.4 Studie č. 04

Čtvrtá studie zachycuje kantora na ostravské střední škole v ČR v roce 2010. Suplující učitel se snaží řešit studentovu docházku. Video se na internetu těší častému zhlédnutí (přes 100 000 k 10. 2. 2016). Situace ve třídě není sama o sobě šikanou učitele a jedná se spíše o nerespektování autority. Zde je šikana zejména v pořízení nahrávky a v jejím dalším šíření, jež neustále umožňuje opakování situace, kterou pedagog příliš nezvládal, a pro mnohé se může zdát jeho vystupování směšné a neprofesionální. Podařilo se sice kontaktovat autory videa, ale nechtěli se k zachycené situaci blíže vyjadřovat. Video poté v březnu 2016 již na youtube nebylo veřejně dostupné.

Učitelé:

Selhání: Respondenti neměli jednotný názor na to, o jaké selhání se jednalo. Společným rysem bylo to, že se sice učitel snažil situaci řešit, ale ne zcela vhodným způsobem „Učitel se snaží řešit situaci autoritativně, ale je zřejmé, že je rozčilený a situaci zcela nezvládá.“ (U9) Pouze U8 si myslí, že se jedná jednoznačně o selhání lidské. Jeho autoritu snižovalo pravděpodobně to, že se jednalo o suplujícího učitele, a mohla tak být chyba i na straně vedení školy, které jej důsledně neseznámilo s charakteristikou skupiny dané třídy. „Myslím, že o selhání jako takové se nejedná. Je možné, že na škole všechno nefunguje, jak by mělo (nedostatečná prevence), a učitel se měl zachovat více profesionálně.“ (U2)

Spouštěč: U2,3,8,10 poukazují na to, že neměl učitel označit žáka jako flákače: „Řešit mimo třídu, nepojmenovávat žáka hanlivě! Pozor na neúctu.“ (U10) Učitel si naběhl způsobem, jak situaci řešil: „Povolení nervů je červený hadr na recese studentů.“ (U6)

Účel: Pouze U1 si myslí, že se žáci učitele chtějí zbavit. Ostatní vidí chování jako reality show, zábavu a důsledek „nudy“ (U6,7).

Reakce: Všichni respondenti vidí jako správnou reakci to, že by se učitel neměl nechat vyprovokovat. U3: „Nemusel se vůbec takto rozčilovat. Měl zapsat neomluvenou hodinu a tečka.“ Měl také žákovi uložit trest namísto toho, aby se nechal vytočit. „Nenechat se vytočit a slova přenést ve skutky.“ (U4)

Trest: Při rozhodování o trestu všichni kantoři přemýšleli, jak potrestat žáka, který měl neomluvenou hodinu. Všichni navrhovali kázeňský trest ve formě ředitelské důtky, případně dalším pohovorem s rodiči. „Podle nastavené taxy za absence“ (U10). Nikdo se však nezamyslel nad tím, jak potrestat toho, kdo video natočil a posléze jej uložil na internet. Teprve při závěrečném rozhovoru si učitelé uvědomili, že by měli řešit i tuto situaci a hlavním pachatelem šikany pedagoga byl právě žák za kamerou a ten, kdo video dále sdílel s cílem neustále opakovat ponížení učitele. Student, který to natočil, by měl nahrávku smazat a situace by měla být řešena podle školního řádu jako přestupek za nahrávání učitele bez jeho vědomí.

Pomoc: Všichni učitelé kromě U7 by se s radou o pomoc obrátili na vedení školy. U7 by se neobrátil na nikoho.

Žáci:

Selhání: Pouze Z4 a Z5 se domnívají, že chyba nebyla na straně učitele. Ostatní si myslí, že si naběhl způsobem, jak danou situaci řeší. „Asi když na ně hned začal řvát.“ (Z3) Všichni žáci si myslí, že by se to stalo i jinému, například mladšímu učiteli, kdyby situaci řešil stejným způsobem, jako učitel na videu. „Kdyby byl takovej jako teď, tak stalo“ (Z2). Z2 doporučuje učiteli, aby „se příště věc řešila v klidu“.

Agresor: Agresora všichni žáci hodnotí jako hlupáka, nebo zoufalice. „Zoufalec, snaží se být oblíbený ve třídě.“ (Z1) Nikdo z dětí se nepozastavil nad tím, že hlavním agresorem v pozadí je ten, kdo to natáčí a následně šíří mezi ostatními.

Zásah: Z4,5,6 by situaci oznámili, nebo by řekli, ať se žák uklidní. Z1 by se situací bavila: „Asi bych se smála jako ostatní.“ Ostatní by nijak nezasáhli, ale ani by jim to nepřišlo vtipné.

Vztahy: 5 žáků si myslí, že vztahy budou po incidentu horší. Na rozdíl od Z6 a 7 asi neberou v potaz, že se jedná o suplování učitele. Z6 a 7 si myslí, že vztahy budou stejné a vhodně to zdůvodňuje Z7: „No tak jelikož to je jen suplování, tak si je možná učitel dá jako špatnou třídu, ale s jejich normálním učitelem to bude podle mě v pohodě.“

8.4.5 Studie č. 05

Pátá studie zobrazuje video natočené na ZŠ v roce 2006. Video má přes více než 233 000 zhlédnutí. Mladík se dožaduje toalety krátce po začátku hodiny. Video je často součástí krátkých televizních šotů, které v médiích zobrazují různé videonahrávky, které souvisejí s tématem šikany učitelů. Video na internet nahrál žák, který nahrávku získal od kamaráda. Video se na internet dostalo až 3 roky po natočení pravděpodobně z toho důvodu, že již nemohl být nikdo ze třídy stíhán za umístění videa na internet, protože již nebyli žáky školy. Hlavní aktér byl dle informací získaných v diskuzních fórech potrestán pohovorem v ředitelně. Žák, který situaci natočil, vyvázl bez trestu, protože se to v té době nezjistilo.

Učitelé:

Většina kantorů na video nahlížela jako na provokaci učitelky. U3 si myslí, že se nejedná o šikanu: „Další video, které mi přijde spíše úsměvné, a nemyslím si, že se jedná o šikanu

učitele.“ Autor diplomové práce se na základě teoretické části domnívá, že skutečně žákův akt nesplňuje aspekty pro označení šikana (pokud to byl jediný podobný čin), ale následné zveřejnění videa s učitelkou může být považováno za šikanu dané kantorky (pokud se jí video také nezdá úsměvné a nesouhlasila s jeho šířením).

Někteří učitelé si po zhlédnutí prvních pěti videí uvědomují důležitost vzdělávání učitelů v oblasti přístupu k ostatním U3: „Po zhlédnutí několikátého videa si myslím, že by se učitelé při svých studiích měli vzdělávat více v přístupu k ostatním lidem a žákům.“

Selhání: Nejčastěji respondenti vidí selhání systémové, kdy není ve škole jasně stanoveno, zda žák může, nebo nemůže při hodině na toaletu. U10: „Možná nemají v kolektivu učitelů jednotná pravidla, řekla bych systémové.“ U8 si myslí, že reakce učitelky je „přehnaná, a jde tak pouze o selhání lidské.“

Spouštěč: U5-8 se domnívají, že učitel situaci nijak nezapříčinil. Naopak všichni ostatní se domnívají, že se učitelka nechala zbytečně vytočit naplánovanou provokací a že danému skutku mohlo i něco předcházet. U9: „Možná oslovením malí haranti. Také se mně zdá, že učitelka přišla do třídy předem našťvaná. Učit v této třídě nebude nejspíš jednoduché.“

Účel: Všichni učitelé se shodují v tom, že se jedná o reality show. U5: „Pravděpodobně chtěl pobavit třídu, udělat show, být populární ve třídě. Ostatní čekali na reakci paní učitelky.“

Reakce: U4,6 si myslí, že byla reakce učitelky správná. U1,3,8,10 se domnívají, že učitelka měla prostě nechat žáka odejít na WC. Společným znakem všech odpovědí je, že by se kantorka neměla nechat vytočit při své reakci a situaci případně řešit po hodině. U9: „Rozhodně bych zachovala nadhled. I kdyby mě rozčílil, nedala bych to znát. Slušně a neurážlivě a možná vtipně bych jeho chování okomentovala. Také bych ho upozornila, že po hodině půjde popsat své chování řediteli.“

Trest: Většina učitelů by jako trest volila poznámku, nebo jiný důslednější kázeňský postih. U8 by ho netrestala a poslala na WC, U9 by ho potrestala tím, že: „bych se nenechala rozčílit. Po uspokojení jeho fyzických potřeb bych mu dala příležitost i k uspokojení potřeb duševních. Třeba pěkným matematickým příkladem na dané téma.“

Pomoc: S pomocí by se všichni učitelé obrátili na vedení školy, nebo na výchovného poradce či metodika prevence.

Žáci:

Selhání: Pouze Z2 se domnívá, že si učitelka naběhla svým chováním. Ostatní žáci se domnívají, že reagovala v danou chvíli správně. 6 žáků usuzuje, že by se tato situace mohla stát komukoli. Z6 a 7 si však myslí, že by se to nemuselo stát učiteli, který by měl u žáků respekt. Z7: „Asi jo, a to ti, kteří mají velký respekt.“ Z2 se domnívá: „Nestalo, před mladou učitelkou bych pochyboval...“

Agresor: V hodnocení agresora se názory jednotlivých žáků velmi liší. Z2,5,7 si myslí, že to je hlupák. Z3 si myslí, že je to: „naivní frajer“. Z1,4,5 si myslí, že to je frajer, co měl odvahy. „Frajer, měl kuráž a tady se to podle mě cení.“ (Z4)

Zásah: Pouze Z5 by situaci nahlásila vedení školy. Z3,6,7 by se nezapojovali. Z1,2,4 by se asi začali smát. „Seděla bych a smála bych se jako zbytek třídy.“ (Z1) Všichni žáci, kteří by se situaci smáli, by ale poté žákovi řekli, že je „debil“, nebo „trapný“.

Vztahy: Všichni žáci si myslí, že vztahy ve třídě budou stejné jako dříve, nebo si nejsou jisti. Z7 se domnívá, že „učitelka si na něj bude dávat větší pozor.“

8.4.6 Studie č. 06

Natočeno na střední škole v Ostravě v České republice v roce 2008. Za šikanu je považováno to, že je učitelka bez dovolení nahrávána a pravděpodobně by si nepřála, aby poté byla zveřejněna na internetu. Situace a video má sloužit spíše k pobavení žáků. Případ není mediálně znám a nepodařilo se navázat komunikaci s nikým, kdo byl přítomen ve výuce, nebo natočil dané video.

Učitelé:

U tohoto videa si již učitelé začali uvědomovat, že za šikanu musí považovat nejen jednání aktéra zachyceného na záznamu, ale i toho žáka, který pořizuje nahrávku s cílem ji dále šířit, a tak učitele stále zesměšňovat.

Selhání: Většina pedagogů nevidí žádné selhání. U2,4,10 ale poukazují na to, že selhání spočívá v tom, že si učitelka natáčení nevšimla, a systémová chyba tkví v tom, že není ve škole jasně stanoveno, kdy mobilní technologie používat. U2: „Jde o chybu v rámci systému, která nezabraňuje používání a zneužívání nahrávacích zařízení.“

Spouštěč: Někteří respondenti poukazují na to, že spouštěčem bylo to, jak používala pravítko. U5: „Stylem výuky, legrační hrozba žákovi.“ Dle U9 asi hodina u této kantorky takto vypadá běžně: „Asi se takto učitelka chová často.“

Účel: Všichni učitelé si myslí, že jde o reality show pro pobavení ostatních.

Reakce: Studentův výstup u tabule by tak řešili stejně jako paní učitelka na videu, nebo by dali žákovi „pětku ze zkoušení“ (U1). Více se zde učitelé zaměřili na skutečnost, jak reagovat na to, že někdo jiný pořizuje nahrávku. U5: „Všimnout si nahrávání, ale dnes jsou takové technologie, že to nemusí jít.“

Trest: Jako trest při zjištění, že došlo k nahrávce a jejímu zveřejnění, by učitelé navrhli následující řešení. U5: „Okamžitě bych si promluvil s tím, kdo to natočil a publikoval, nechal to smazat, pozval rodiče do školy.“ U7: „Musel bych na to přijít, pak důtka. V případě zveřejnění na netu a zjištění 2 z chování.“ U9: „Asi bych podala trestní oznámení.“ Ostatní nevědí, nebo spíše reagovali na chování studenta u tabule, které by nijak netrestali. Většina pedagogů by situaci ještě řešila na třídnické hodině. U9 by se ještě vrátila k problému pořízení nahrávky: „Seznámila bych třídy s právními předpisy pro pořizování a zveřejňování nahrávek.“ Problém je, že učitelé někdy nevědí, co je důležitější v danou chvíli řešit, zda reakci žáka, nebo to, že někdo situaci natáčí: „Také někdy nevím, kdo se považuje za pachatele.“ (U3)

Pomoc: Pomoc by téměř všichni pedagogové hledali u vedení školy, mladší učitelé U1,2 by se obrátili na kolegy.

Žáci:

Selhání: Všichni žáci kromě Z5 si myslí, že si učitelka ničím nenaběhla. Z5 ale říká: „Asi trochu tím ukazovátkem, že jim to připadalo vtipné, ale jinak ne.“ Z5,6,7 si myslí, že by se to jinému učiteli s jinou povahou nestalo. Z7: „možná jen kdyby byl příjemnější.“

Agresor: Náзор na agresora mají všichni takový, že to je zoufalec a hlupák. Z4 se domnívá, že je to „celkem frajer. Neměl by to dělat, ale z části ho obdivuji za jeho kuráž.“ Pouze Z2 poukázal na to, že by měl být potrestán ten, co to natočil, a že on by také mohl být agresorem: „Jenom ten, co to natáčel, dostane důtku nebo něco takového...“ Ostatní hodnotí žáka, který nic neuměl u tabule, a neuvědomují si, že je zde v pozadí další osoba, která může učiteli způsobit větší újmu než zkoušející žák. Z2, 6 navíc při hodnocení

agresora přirovnávají tohoto studenta k jednomu z jejich spolužáků, který podle nich také „nic neumí“.

Zásah: Většina žáků by nijak nezasahovala, protože nevidí situaci jako závažnou. Z5 by situaci nahlásila.

Vztahy: Všichni žáci si myslí, že vztahy budou stejné. Z1,3,4,5 se domnívají, že ostatní začnou studenta více uznávat.

8.4.7 Studie č. 07

Natočeno na základní škole v České republice v roce 2011. Dle informací od toho, kdo video pořídil, prý učitelka situaci přešla a nijak ji neřešila. Další informace se od autora nepodařilo získat. Není jisté, zda kantorka zřetelně slyšela, co žáci pouštěli, ale je pravděpodobné, že ano. V ukázce sice říká, že to neslyšela, ale spíše to myslí tak, že bude dělat, že to neslyšela.

Selhání: Většina učitelů nevidí žádné selhání. U4,5,8,10 vidí selhání profesionální v případě, že situaci dále neřešila. U3,4,9 vidí selhání lidské ze strany žáka a případně také ze „strany rodičů“ (U4). U3 ještě vidí selhání v tom, že není na škole asi jasně vysvětlené „používání mobilních telefonů ve škole“.

Spouštěč: Všichni pedagogové až na U4 si myslí, že si učitelka nijak nenaběhla, že tam nebyl žádný spouštěč. U4 jako spouštěč vidí: „Nejspíš učitelka bude dost liberální či žáci k ní nemají žádný respekt.“ Dále U4 výstižně uvádí: „Žáci vycítí, na koho si to mohou dovolit, čili tomu muselo nejspíš něco předcházet, co je k tomu vedlo.“

Účel: Všichni učitelé vidí účel v tom, že chtějí pobavit třídu, případně „rozčílit učitele“ (U9). Většina také situaci hodnotí jako „reality show“ (U1,4,5,8,10).

Reakce: Neexistuje žádná shoda v tom, jaká by v dané situaci měla být správná reakce. Kdyby se zjistilo, že byla situace nahrávaná, tak má nejvýstižnější názor na reakci U5: „Okamžitě vybrat ŽK, zabavení reproduktoru s telefonem, po hodině si osobně promluvit s daným jedincem, zavolat si rodiče do školy, informovat vedení školy.“ U6 a 10 by se snažili reagovat vtipně. U3 by „chtěla vědět, z čeho mají děti srandu“.

Trest: Nejčastějším trestem by byla omluva žáka před celou třídou (U4,9). Případně poznámkou nebo pozváním rodičů do školy. U2,6 by nevyžadovali postih. U9 by jako

ideální trest viděla „sloh, kdy by se zamysleli nad tématem postižených lidí.“ U5 by požadoval dvojku z chování. Jako jediný U5 důsledně řešil to, že byla pořízena nahrávka a dále šířena bez vědomí učitele.

Pomoc: Většina učitelů by se s prosbou o pomoc obrátila na vedení školy, případně na výchovného poradce. U2,6,10 by se s prosbou o pomoc na nikoho neobrátili.

Žáci:

Nikdo z dotazujících se nepozastavil nad tím, že závažnost situace je v tomto případě dána zejména tím, že někdo pořídil nahrávku a poté ji dále sdílel na internetu.

Selhání: Pouze Z2 hodnotí tuto událost jako projev „nevychovaných smradů“. Ostatní hodnotí situaci jako vtipnou, nebo relativně vtipnou. Všichni žáci kromě Z1 si myslí, že učitelka nijak neselhala. Z1 se domnívá, že to „měla řešit“. Na druhou stranu si ale většina, kromě Z5 a 6, myslí, že by se to jiným učitelům nemuselo stát, kdyby byli u žáků oblíbení.

Agresor: Agresora žáci hodnotí vždy jako hlupáka. Zajímavý je zde kontrast mezi tím, že žáci hodnotí tuto situaci jako vtipnou a zároveň vidí agresora jako hlupáka. Všichni si myslí, že agresora budou ostatní uznávat.

Zásah: Nikdo ze žáků by nezasáhl. Většina dětí by se asi také smála, Z2,3,7 by nijak nereagovali.

Vztahy: Všichni žáci si myslí, že vztahy ve třídě budou stejné jako dříve, že se nejedná o nic závažného.

8.4.8 Studie č. 08

Natočeno na základní škole v České Třebové v České republice v roce 2007. Několik žáků 9. ročníku obklíčí učitele a dá mu koš na hlavu. Žáci video, které mělo původně dvacet sekund, umístili na internet. Momentálně je video oficiálně nedostupné a podařilo se získat pouze krátký záznam bez zvuku. Ačkoli je ukázka velmi krátká, tak vyvolala jedny z nejobsáhlejších odpovědí ze stran kantorů, které toto chování u žáků na ZŠ velmi pobouřilo i s ohledem na zjištěné informace o následném potrestání pachatelů. Učitel měl již nějakou dobu se žáky problémy. Tento incident neřešil a provalil se až poté, co se objevil na internetu. Zajímavý je způsob, jak se nakonec situace řešila. Původně byla považována za plánovanou akci, ale nakonec byl čin posouzen jako

spontánní. Viník dostal trojku z chování. Kameraman dvojku a ten, kdo to umístil na internet, ředitelskou důtku. Ředitel posléze danému učiteli neprodloužil smlouvu (Wagenknecht, 2007).

Učitelé:

Většina učitelů hodnotí situaci jako šokující a pozastavují se nad relativně mírnými tresty.

Selhání: U1,3,4,5,8,10 vidí selhání na straně učitele: „O neschopnosti učitele si ve třídě zajistit pořádek a kázeň. Také o jeho neschopnosti děti zaujmout.“ Ale pouze U1 a 8 vidí profesionalitu učitele jako jediný druh selhání. U2,3,4 poukazují na to, že tento čin musí být důsledkem špatných vztahů mezi učitelem a žáky, a ne pouze jednorázový spontánní čin. U4: „Problém musel být určitě dlouhodobější.“ Na základě toho tuto učitelé usuzují, že selhání bylo také systémové na straně školy, když si někdo nevšiml, že něco není v pořádku. U2: „Ano, v první řadě pochybila škola, která měla takovým situacím předejít (např. prevence), a jistě se chování stupňovalo nebo bylo dlouhodobé a není možné, že by si nikdo ničeho nevšiml, pokud nejsou všichni slepí a hluchí. Samozřejmě mohl selhat učitel lidsky i profesionálně, např. svým chováním v hodinách, přístupem k výuce.“

Spouštěč: Z krátkého videa učitelé nemohli jasně posoudit, zda tu byl nějaký spouštěč. Pravděpodobně ne ke konkrétnímu činu, ale všichni se shodují v tom, že spouštěčem pro podobný čin musely být dlouhodobější problémy. U5: „Možná jeho netečnost, apatie, nerozhodnost. Neschopný si udělat pořádek ve třídě a řešit kázeňské prohřešky.“

Účel: U této ukázky více jak polovina respondentů (U2,3,4,6,9,10) poukazuje na to, že se mohlo jednat o snahu učitele ze školy vyštvat. U2: „Možná už plánovaná snaha se učitele zbavit, ať je k tomu vedou jakékoliv důvody i s efektem, který slouží pro pobavení ostatních spolužáků.“ Ostatní si nejsou jisti, nebo si myslí, že se žáci chtěli hlavně předvádět před ostatními. U5: „Žáci se předhánějí, kdo si dovolí více, snaha se ukázat před spolužáky.“

Reakce: Všichni pedagogové si myslí, že měl učitel situaci okamžitě řešit s vedením školy. U7,9,10 poukazují na to, že správná reakce měla nastat již při prvotních problémech, které incidentu musely předcházet, a ty měl vyučující řešit s vedením. U9: „Svěřit se dřív vedení školy, řešit věc včas!“

Trest: Jako vhodný trest kromě poznámky, nebo snížené známky z chování, kterou by tuto situaci trestala většina pedagogů, vidí U2, 8 a 9 také možnost vyloučení ze školy pro všechny, kteří se na situaci podíleli ať už natočením, nebo případným zveřejněním.

Pomoc: Všichni učitelé by se o pomoc obrátili na vedení školy, nebo na výchovného poradce. U7 by se neobrátil na nikoho.

Žáci:

Selhání: Pouze Z4 a 6 si myslí, že pedagog nějakým způsobem selhal. Ostatní se domnívají, že učitel za situaci vůbec nemůže. Z3: „Učitel za to vůbec nemůže.“ Všichni si myslí, že by se to jinému učiteli nestalo, nebo „možná nestalo“ (Z4). Z7 si myslí, že by se to nestalo učiteli, který by byl „oblíbený a uznávaný ve všech třídách“.

Agresor: Všichni žáci považují agresora za hlupáka, trapáka, zoufalce a debila. Všichni hodnotí jako agresora toho, kdo učiteli koš na hlavu nandal. Nikdo z žáků neřeší to, že to někdo nahrál a posléze dále šířil.

Zásah: Pouze Z5 by situaci řešila a Z7 by se učitele zkusil zastat. Z3 by situaci poté nahlásila a Z4 by pak domluvila agresorovi. Ostatní by nezasahovali.

Vztahy: Všichni žáci si myslí, že vztahy ve třídě nebudou stejné jako dříve a že budou horší.

8.4.9 Studie č. 09

Natočeno na SPŠ v Praze v roce 2015. Učitelka později zkolabovala a v nemocnici zemřela. Nezjistilo se, zda byla smrt přímým důsledkem šikany, ale mohla se podílet na špatném stavu kantorky. Případ byl silně medializován po smrti učitelky v únoru 2016 a po zveřejnění nahrávky. Vyvolal

vlnu diskuze a návrhy na opatření, které by případné šikaně učitele v budoucnu zabránily. Video se objevilo v průběhu dokončování diplomové práce, ale vzhledem k medializaci bylo následovně do studie také zahrnuto. Pedagožka byla šikanována ve škole několik měsíců (TN.cz, 2016).

Učitelé:

Selhání: Téměř všichni učitelé, kromě U1 vidí selhání jak z hlediska lidského, tak profesionálního a systémového. Vhodně názor většiny učitelů vystihuje U2: „V první řadě

šlo selhání lidské, jelikož si to učitelka nechala líbit dlouhodobě a neřekla si o pomoc, dále profesionální, kdy jako vyučující měla mít ona situaci pod kontrolou a v neposlední řadě škola, kde si určitě musel někdo něčeho všimnout a radši dělali, že nic nevidí. Škola ani není schopná přiznat svůj díl viny a stále se vymlouvají.“ A pokud to skutečně nevěděli, tak je to podle U5 také chyba školy, protože „vedení nemá přehled o chování ve třídách, zaměstnává lidi, kteří toto připustí a neřeší“. Nikdo z respondentů nevěří, že by vedení školy nevědělo, že výuka v dané třídě s konkrétní paní učitelkou neprobíhá standardně.

Spouštěč: Učitelé se nemohou shodnout na tom, co v tomto případě mohlo být spouštěčem. Šikana byla již v pokročilém stadiu a probíhala dlouhodobě, tak se nedá přesně poznat, kdy to začalo. Jako nejčastějším spouštěčem vidí pasivitu, neschopnost obrany, submisivní chování a nedůslednost při řešení problémů. U9: „Učitelka si jednání žáků nechala líbit, a tím dovolila žákům, aby šikana gradovala.“ U3 vhodně vyhodnotila situaci jako velmi podobnou studii č. 2.

Účel: Tři učitelé (U1,2,8) se domnívají, že se studenti chtěli učitelky zbavit. Ostatní si ale myslí, že jde spíše o reality show a pobavení třídy, až „sadismus“ (U7). Žáci by v případě vyštívání učitelky přišli o možnost ji ponižovat. U3: „Nemyslím, že se jí chtějí zbavit, z koho by si pak dělali srandu?“

Reakce: Všichni učitelé vidí jako správnou reakci nutnost řešit problémy hned v počátku. Důležitou reakcí je podle většiny si případně umět přiznat, že „to přerostlo přes hlavu a zavolat si jakoukoliv pomoc (třeba mobilní telefonem)“ (U4). V případě, že by situace byla již v pokročilém stadiu, řešením pro U1,6,7,10 by byl odchod z dané školy.

Trest: Jako vhodný trest by všichni učitelé viděli vyloučení všech zúčastněných. U3 by ještě vyžadovala umístění žáků do nápravného střediska a U9 trestním oznámením pro „omezování osobní svobody“.

Pomoc: Všichni učitelé by se na pomoc obrátili na vedení školy, případně také na psychologa (U3,4,9,10).

Žáci:

U tohoto videa všechny žákyně chtěli s výzkumem skončit a i hoši popisovali, že jim bylo z videa „trochu špatně“ (Z2), že na ně působilo velmi depresivně.

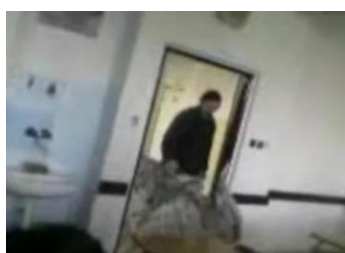
Selhání: Všichni žáci si myslí, že selhání nebylo na straně pedagožky a že za situaci nemohla. Nejvýstižněji názor všech žáků vystihuje Z6: „Ani náhodou! Ta učitelka má psychické problémy kvůli těm žákům. Bojí se jich! Ti smradi vycítili špatnou psychiku starší učitelky. Věděli, že ta učitelka to na ně nepráskne. Proto si dovolovali. A jeden z nich prý taky byl šikanován. Proto si vylíval zlost na jiné, aby padl do party.“ Z2,3,4,6 si myslí, že by se to jiným kantorům nemuselo stát. Například „přísnější učitelé s větší autoritou“ (Z4), nebo „mladším a vytrvalejším učitelům“ (Z6).

Agresor: Agresora hodnotí všichni žáci velmi silnými výrazy. Z4: „Hlupák. Pacient z Bohnic. Blázen bez mozku“. Z6: „S prominutím "hajzlové". Tohle video se mi hnusí na 100%.“ Z2: „Kluci typičtí retardi.“

Zásah: Většina žáků by anonymně situaci nahlásila. Z6 by po zjištění, že vedení nereaguje na anonymní nahlášení, volal policii. Z4 si myslí, že by zasáhla takto: „Okřikla bych agresora a domluvila bych mu. Zašla bych za vedením školy.“ Naopak Z1 by situaci ani nenahlásila ze strachu, že by to agresori zjistili: „Nic (ti kluci mají ve třídě velký respekt a těžko říct, co by mi udělali, kdybych šla např.: žalovat).“

Vztahy: Všichni žáci si myslí, že vztahy po incidentu budou jednoznačně horší.

8.4.10 Studie č. 10

Natočeno na stejné SPŠ v Praze jako v předchozí studii v letech 2007, 2008, 2010. Video je sestříhem několika projevů šikany vůči jednomu kantorovi. Jednotlivé případy se téměř neřešily. Videá umístěná na internetu měla původně jen několik zhlédnutí (40 – 80). Po incidentu popsaném v 9. studii některá média poukázala na to, že i v minulosti v této škole šikana byla. Od té doby prudce stoupla sledovanost některých videí ze studie č. 10 (přes 5500). Učitel na dané škole stále učí. Na internetu se kromě videa o něm najde i mnoho diskuzí s hanlivými výrazy. Podle informací bývalých studentů autora diplomové práce, kteří následně sudovali na dané škole, je tento kantor slabší a většinu incidentů řešil například písemnou prací, nebo ústní promluvou před třídou. Dle Tat'jany Kubíkové (zástupkyně ředitelky na dané škole) se nejedná v této studii o šikanu a učitel, který je na ní zachycen to prý bere jako neškodnou legraci (Zelenková, 2016).

Učitelé:

Selhání: Většina učitelů si myslí, že se jedná o selhání jak lidského, tak i profesionálního a systémového charakteru. Zejména pokud se na to nepřišlo, nebo se tyto případy přehlížely. „Pokud se opakované útoky žáků téměř neřešily, jedná se ze strany vedení školy o systémové selhání.“ (U9) „Úplná Sodoma. Zanedbané. Určitě dlouhodobě neřešené, proto se to tak rozjelo“ (U10). Pouze U1,8 si myslí, že jde výhradně o selhání profesionální.

Spouštěč: Všichni učitelé vidí jako spouštěč to, jakým způsobem učitel přistupoval k těmto situacím, totiž že „dovolil, aby se útoky opakovaly“ (U9), svou „liknavostí a nezájmem to řešit“ (U4), že vše „ignoroval“ (U5) a že byl „neschopen čelit provokacím, trpí je“ (U6). Nikdo z učitelů si nemyslí, že šlo o neškodnou legraci, jak to uvedla paní Kubíková (Zelenková, 2016).

Účel: Určitá část respondentů (U1,2,8) si myslí, že se žáci možná chtějí učitele zbavit. „Dobře vědí, že jim to dlouho prochází, tak budou chování jen stupňovat. Možná se opravdu snažili učitele zbavit“ (U2). Ostatní si myslí, že jde o reality show a „využití neschopnosti učitele věc řešit tak, aby se normálně pokračovalo ve vyučování“ (U6).

Reakce: Všichni učitelé vidí jako správnou reakci řešení incidentu hned v jeho počátcích. Nejlépe reakci vystihuje U5: „Hned v prvním případě tvrdě zakročit, studentský index, pohovor s danými jedinci, informovat třídního učitele, výchovného poradce, vedení školy, rodiče oficiální cestou do školy, snížené známky z chování.“ U6,7,8,10 by případně zvážili odchod ze školy: „Potrestat účastníky těchto revolt, pokud přetrvává, sdělit vedení, řešit kázeňskými postihy nebo odejít ze školství na méně exponované pracovní místo.“ (U6)

Trest: U1,7,8,9 by jako adekvátní trest viděli vyloučení ze školy. Ostatní učitelé alespoň sníženou známkou z chování. Po udělení trestu by všichni učitelé s žáky jako skupinou dále pracovali. U8: „Po potrestání bych se třídou promluvila, vysvětlila, v čem byly překročeny hranice, vymezila mantinely, které bych striktně dodržovala.“

Pomoc: Všichni učitelé kromě U7 by se obrátili na vedení školy. U7 by se na nikoho neobracel a odešel by z dané školy. U3 má na tyto situace téměř stejný názor, jako ve studii č. 10.

Žáci:

Selhání: Všichni žáci si myslí, že to, co se stalo, není učitelova chyba. Z3 a 5 se domnívají, že určitou chybu udělal v tom, že situaci hned neřešil. Z5,6,7 si myslí, že se to může stát každému. Ostatní jsou přesvědčeni, že by se to nemuselo stát učiteli, který je „přísnější nebo třeba oblíbenější“ (U4). Všichni žáci se podivují nad tím, že situace nebyla řešena například vyloučením některých studentů.

Agresor: Agresor je podle nich hlupák, rádo by vtipálek, zoufalec. Z6 si myslí, že pro někoho je hlupák a pro jiného frajer. Všichni žáci se shodují na tom, že ostatní budou agresory uznávat a Z1 si myslí že „50% budou uznávat a 50% se budou bát následků“.

Zásah: Z1,2,7 by nijak nereagovali. U1: „Seděla bych v lavici jako většina třídy“. U7: „No určitě bych se k nim nepřidal.“ Z4 a 5 by se snažili situaci zabránit. „Okřikla bych agresora a domluvila mu“ (Z4). „Asi to řešila a třeba se zastala učitele“ (Z5). Z3 by to později anonymně nahlásila.

Vztahy: Kromě Z6 si všichni myslí, že vztahy ve třídě nebudou stejné jako před incidenty.

8.4.11 Studie č. 11

Natočeno na odborném učilišti ve městě Ryki v Polsku v roce 2008. Žáci šikanovali učitele celé druhé pololetí. Toto video často také rozebírá profesor Stanislav Bendl na svých přednáškách. Na případu je zajímavé to, že kantor předtím učil na gymnáziu, kde byl mezi studenty oblíbený a neměl s nimi žádné problémy. Ty nastaly téměř od začátku, kdy přešel na učiliště. Nahrávku natočili tehdy, když se dozvěděli, že učitel chce ze školy odejít, a chtěli mít památku na jeho ponižování. Útočníkům bylo 19 let. Poškozený pedagog s dvacetiletou praxí nepodal v průběhu roku na žáky stížnost, protože doufal, že selepší. Situace se začala řešit až po zveřejnění nahrávky, kterou někdo prodal soukromé televizní stanici. Někteří studenti byli poté ze školy vyloučeni a došlo i na trestní stíhání agresorů. Agresoři údajně předtím neměli žádné problémy. Na internetu je dostupné video s několika různými projevy agrese vůči tomuto učiteli (TVN24, 2009).

Učitelé:

U9 video po několika vteřinách vypnula a nebyla schopná se na video dodívat a odpovědět na otázky. Po tomto videu se ještě pokusila zhlédnout ostatní, ale nezvládla to. S důvody pro ukončení výzkumu se svěřila při závěrečném rozhovoru. Z2 a 7 hodnotí toto video jako nejhorší z dosavadních 11 studií.

Selhání: Nejčastěji učitelé vidí hlavní selhání v systému (U2,3,6,7,10). U2: „Nedostatečné zákony na ochranu učitelů, nedostatečné prostředky pro dodržování školního řádu a větší tresty pro pachatele.“ Přitom je zajímavé, že v Polsku má pedagog větší status než v České republice, a proto také žáci byli trestně stíháni. Šikaně učitele to ale nezabránilo (TVN24, 2009). Jako učitelovo selhání vidí tento případ U1,4,5,8.

Spouštěč: Jako hlavní spouštěč vidí respondenti v tom, že se učitel nijak zásadně nebránil a nebyl důsledný. „Zřejmě nedůsledně řeší situaci“ (U3). „Slabý učitel, který vůbec nedokáže pracovat se třídou, nechá si vše líbit“ (U5).

Účel: Všichni respondenti kromě U8 se domnívají, že jde o reality show a zábavu pro ostatní. „Reality show, zábava a nemusí se tedy učit“ (U4). U 8 se domnívá, že se žáci chtějí učitele zbavit.

Reakce: Reakcí by podle U4 mělo být řešení situace v počátcích: „Při prvním problému hned vše začít řešit.“ U6 a 8 se domnívají, že by učitel měl odejít v takové situaci z učebny a například dojít pro vedení školy. U7 je přesvědčen, že jakákoli reakce v takovémto stadiu už nemá smysl a vhodnou reakcí učitele na situaci je jeho odchod na jiné pracoviště.

Trest: Všichni učitelé by jako adekvátní trest viděli vyloučení studentů ze školy. U2 by jako vhodný trest viděla: „Vyloučení ze školy a postavení před soud za napadení nebo činů proti lidské důstojnosti.“

Pomoc: Všichni učitelé by hledali pomoc u vedení školy. U3 a 10 by se obrátili také na policii.

Žáci:

Pro většinu žáků bylo toto video velmi silné až děsivé. Z6: „Hodně přísné video! Běhá mi z toho mráz po zádech.“ Z3: „Drsné.“

Selhání: Pouze Z1 si myslí, že učitel selhal. Pro Z6 je učitel naopak hrdinou: „Pro mě je to hrdina, že tohle vůbec vydržel.“ Ostatní si myslí, že chyba nebyla na straně učitele, věk ani vzhled na jednání agresorů nemá vliv.

Agresor: Všichni pohlíží na agresora jako na „neandrtálce“ (Z2) a hlupáka. Z6 si myslí, že před třídou je asi frajer, ale pro něj osobně je to ubožák. Nikdo si nemyslí, že by jeho jednání mělo být považováno za vtipné.

Zásah: Z6 a 7 by nedělali nic, protože nevidí pro danou situaci řešení. Z2: „Rozhodně bych neřval to, co ostatní“. Z3,4,5 by to nahlásili vedení. Z1: „Řekla bych to učiteli, kterému věřím, a vím, že by to řešil.“

Vztahy: Pouze Z6 si myslí, že vztahy ve třídě budou stejné jako předtím. Ostatní si myslí, že ne, nebo určitě ne (Z3,5,7).

8.4.12 Studie č. 12

Natočeno na střední škole J. F. Kennedy v Patersonu (USA) v roce 2015. Kantorovi je 62 a studentovi 16. Mladík napadl učitele poté, co mu zabavil mobilní telefon. Student byl posléze vyloučen a obviněn z napadení (Cohen, 2015). Toto video zobrazuje pouze jednorázovou agresi a nejedná se o „čistou šikanu učitele“. Ani nahrávka nebyla pořízena za účelem ponížení pedagoga, ale spíš jako dokumentování situace. Zároveň se ale jedná o první ukázkou, ve které dojde k fyzickému napadení učitele.

Učitelé:

První video s fyzickým napadením a většina učitelů je z něj zděšena. Někteří se pozastavují nad tím, že nikdo kantorovi nepomohl. U2: „Přijde mi zajímavé, že i když učitel křičí o pomoc, ihned nikdo nejde a naopak někdo raději odejde a předstírá, že se nic neděje. Nejdříve volají ochranku, než aby se sami vydali učiteli na pomoc.“ U2 navíc správně jako jediná vyhodnocuje video jako projev agrese a ne „šikanu jako takovou“. Ostatní si toto neuvědomili. U7 se ptá, zda se přibližujeme tomuto americkému vzoru.

Selhání: Všichni učitelé vidí selhání na straně systému, který je v USA pravděpodobně nevhodně nastaven. U4 přidává selhání lidské, pokud mu učitel telefon zabavil, ale neměl na to dle tamního řádu právo. U1,2,3,4 navíc vidí selhání lidské ze strany žáka. Velmi

výstižně situaci popsala U2: „V první řadě je asi chyba ve výchově, kterou často rodiče očekávají od školy, ale dětem často chybí základní sociální dovednosti. Nicméně systémová chyba je také - nezvládání krizových situací, nedostatečná prevence, podporování dětí v nedotknutelnosti a jedinečnosti, kterou si často mylně pletou s tím, že si mohou dovolit cokoli.“

Spouštěč: Všichni respondenti vidí jako spouštěč zabavení mobilního telefonu. Učitel si ale pravděpodobně nemohl uvědomit, k čemu to až může vést. U3: „Spouštěčem bylo zabavení mobilu, ale to asi nemohl ani tušit, zabavení mobilu není nic neobvyklého.“

Účel: Všichni učitelé hodnotí jako účel pouze impulzivní jednání, nebo „zkratovité jednání agresivního člověka, který jedná v afektu“ (U2). U4 říká: „Žák bránil svůj majetek nezávisle na tom, s kým a kde byl ve sporu.“

Reakce: Žádný z učitelů nebyl schopen popsat jinou reakci, než jakou udělal učitel. Zabavení mobilního telefonu se jim zdá adekvátní a nečekali by takovou reakci. U5 by situaci řešil takto: „Vrátit telefon a situaci se snažit vyřešit v klidu, zavolat ochranu, informovat vedení školy o incidentu, rodiče, popřípadě soc. pracovníka, policii.“

Trest: Všichni učitelé by požadovali žákovo vyloučení. U3,6-10 by ještě chtěli situaci dále řešit pomocí trestního oznámení.

Pomoc: U tohoto videa se již učitelé častěji než na vedení školy obracují na externí instituce. U2,3,6,7,9 – policie, U6 případně také na vlastního psychologa.

Žáci:

Pro většinu žáků bylo toto video šokující tím, že se jednalo o první, které zachycuje fyzické napadení učitele. Postoj všech respondentů vhodně vystihuje Z6: „To je moc, aby se někdo rval s kantorem!! Je vidět, že se ten učitel nechce zúčastnit bitky. Šokovala mě reakce těch žáků. Nikdo mu nepomohl. Strašný hyenismus.“

Selhání: Žáci si myslí, že učitel nijak neselhal. Všichni si myslí, že by se toto mohlo stát jakémukoli kantorovi. Pouze Z2 zmiňuje, že by se to nestalo pedagogovi, který „nezabavuje telefony“. Z6 učitele respektuje za to, že se „nenechal vyprovokovat a se žákem se nezačal prát“.

Agresor: Všichni agresora odsuzují a pohlížejí na něj jako na „psychicky nevypělého“ (Z4), hlupáka, ubožáka a „závisláka na mobilu“ (Z3), „srab“ (Z6).

Zásah: Všichni chlapci (Z2,6,7) by se snažili pomoci učiteli. Z1,3,4 by šli pro pomoc. Z1: „Šla bych pro tu ochranku, jak tam někdo křičel.“ Z5 by „raději odešla a nic neřešila (ze strachu).“

Vztahy: Všichni si myslí, že se vztahy zhorší a všichni se budou bát toho, jaké to bude mít následky.

8.4.13 Studie č. 13

Natočeno na střední škole Baltimore (USA) v roce 2014. Kantorka chce po studentce (17), aby odevzdala telefon při psaní testu. Ta reaguje agresivně vůči učitelce a po chvíli dojde na chodbě k souboji mezi učitelkou a žákyní. V první části videa je pedagožka vidět s telefonem, kterým se snaží kontaktovat někoho z vedení školy s žádostí o pomoc s řešením incidentu. V USA toto video vyvolalo na sociálních sítích a youtube velkou diskuzi mezi tím, zda byla učitelka v právu, či nikoli. Opět se nemusí jednat o šikanu, pokud šlo o ojedinělý incident mezi kantorkou a studentkou. Šikanou ale může být zveřejnění videa, které může učitelku poškodit zejména tím, že na internet se původně dostala pouze druhá část videa, jež vůbec nezachycuje předchozí situaci ve třídě a staví učitelku do jiné pozice, než která skutečně nastala. Na internetu jsou navíc dostupná videa, která záměrně vyzdvihují to, že učitelka vyhrožuje studentce tím, že ji zabije. Video je pro tuto studii zajímavé z toho hlediska, že se jedná o první video, kde dochází k souboji mezi studentkou a učitelkou. Podobných videí z USA zachycujících takovýto souboj je možné nalézt mnoho desítek. Podobné video z ČR není k dispozici. Autora studie však informovali kolegové z jiných škol, že k podobným incidentům občas dochází.

Učitelé:

Mnozí učitelé kritizují americký systém školství a to, že jsou děti mnohdy vedeny k tomu, že jsou „často vychováváni k vědomí, že oni jsou ti jedineční a nikdo nemá právo proti nim vystoupit. Rodiče se jim často nevěnují. Mají zkreslený pohled na fungování ve společnosti a pak to může dopadnout takto“ (U2).

Selhání: Většina učitelů kritizuje to, že se kantorka nakonec nechala vyprovokovat k fyzickému souboji se žákyní. Zároveň ale všichni kromě U5 kritizují systém, který je

„příliš tolerantní“ (U10) a nedostatečné proškolení pedagogů pro krizové situace (U6). U7 vidí selhání ve všech ohledech a ptá se: „směřujeme tam?“

Spouštěč: Spouštěčem vidí většina učitelů zabavení mobilního telefonu. U1,4,6 si myslí, že žádný spouštěč nebyl.

Účel: Účelem je podle všech učitelů agresivita ve studentce a případně dle U2: „Ukázat učitelce, že nemá právo jí cokoli přikazovat nebo zabavovat majetek.“ Dle U3,4 nemá situace žádný cíl, ale jde o povahu a charakter studentky.

Reakce: Správnou reakcí by mělo být podle všech přivolání pomoci, případně zavolat ochranku. Kantorka sice pomoc sháněla po telefonu, ta však do doby vyhocení celé situace na chodbě nepřišla. Všichni učitelé v tomto případě poukazují na to, že je nutné zachovat klid. U3: „Já bych měla klidnější reakci, nemám za potřebí se takhle rozčilovat. S takovým chováním ale nemám žádné zkušenosti, nevím úplně, jak při takových situacích postupovat.“ U6 si myslí, že by naopak v takové situaci možná reagovala stejně: „Učitelka měla snahu vše ukočírovat, na chodbě veřejně poukázat na patologii chování, reakce se nedala zastavit, pokud mě někdo napadne, jednala bych podobně.“

Trest: Všichni učitelé by žákyni vyloučili ze školy. U3 by případ předala také policii a psychologům. U2 by nechala vyhodit i učitelku, protože „selhala ve všech směrech“.

Pomoc: Všichni by se o pomoc obrátili na vedení školy, případně na policii a psychology.

Žáci:

Pro většinu žáků je zarážející, že se učitelka nechala vyprovokovat k souboji se studentkou. Situace se jim zdá velmi podobná, jako studie 12, ale s naprosto odlišnou reakcí učitelky.

Selhání: Všichni žáci se domnívají, že učitelka nijak neselhala a myslí si, že by se taková situace mohla stát všem učitelům. Z7 si myslí, že kantorka reagovala celkem dobře, ale „jen to nechtělo pak na tu studentku vyjíždět“.

Agresor: Agresorku vidí všichni jako hlupáka. Z6 ji „trochu chápe“.

Zásah: Z2 a 7 by se je snažili od sebe odtrhnout jako student na videu. Z6 neví, možná by „spíše chránil žákyni“. Ostatní by to nahlásili.

Vztahy: Všichni respondenti si myslí, že vztahy ve třídě se po této situaci zhorší.

8.4.14 Studie č. 14

Natočeno na střední škole v Chicagu (USA) v roce 2011. Video bylo zveřejněno až v roce 2015. Teprve poté se začala celá událost nějakým způsobem řešit. Jedná se o suplující učitelku. Jak již bylo patrné u studie č. 4, suplující pedagogové mohou být snadno terčem šikany, kdy žáci ztrácejí zábrany a jednání, které lze považovat za šikanování, může vygradovat i v rámci jedné vyučovací hodiny.

Učitelé:

Všichni učitelé hodnotí toto video velmi negativně s cílem ponížit suplující kantorku. U4,5 poukazují na problémy s úrovní některých státních škol v USA. Většina učitelů vidí chybu v nečinnosti pedagožky. Zajímavé je, že v diskuzi u videa značná část diskutujících obdivuje učitelku, jak dokázala zachovat klid. U2 má zkušenosti ze škol v USA. Tam existují suplující učitelé, kteří cestují mezi různými školami a zajišťují suplování všech předmětů, když je to nutné. Mají mnohem menší uznání než „regulérní“ učitelé.

Selhání: Hlavní selhání vidí většina učitelů v nastavení systému v USA a úroveň vzdělávání. U2: „Celý americký systém je zaveden špatně ve všech ohledech - vzdělanosti učitelů, zákonů, učiva, až k trestům a bezpečnosti na školách.“ U4 se domnívá, že se třídou musely být podobné výchovné problémy již dříve: „Podle mě s touto třídou musely být problémy dlouhodobě a nikdo je neřešil.“ Zároveň jako selhání vidí i to, že se „drží na škole podobní asociálové“ (U10).

Spouštěč: U1,8,10 si myslí, že pro událost nebyl žádný spouštěč. U8 se domnívá, že spouštěčem byla „agresivita žáka“. Ostatní se domnívají, že spouštěčem byla nečinnost učitelky. U3: „Nabíhá si tím, že nic nedělá.“ U5: „Ano, počáteční nečinností. Měla přijít ihned rázná reakce.“ U2 poukazuje na to, že spouštěčem mohlo být i to, že se jedná o suplující učitelku, ze které žáci nemají takový respekt. „Už jen její funkce jako suplující učitelky je brána jako méněcenná“. (U2)

Účel: Většina respondentů se shoduje na tom, že se žáci chtějí suplující pedagožky zbavit a nemají v chování žádné zábrany právě kvůli tomu, že se jedná o učitelku suplující (U1,2,4,5,8,10). U2: „Působí to na mě jako vzdor proti suplující učitelce, které se chtějí studenti zbavit. V USA nejsou suplující učitelé bráni jako dostatečně kompetentní nebo je

neberou vážně, protože často nejsou stálými vyučujícími na jedné škole, ale jezdí tam, kde jsou potřeba.“ U4: „Spoléhají na to, že se jedná pouze o suplujícího učitele a schovávají se za dav.“

Reakce: Jako správnou reakci učitele na danou situaci vidí všichni dvě možnosti: okamžitý odchod ze třídy a zároveň zavolat ochranu.

Trest: Všichni učitelé kromě U2,3 by hlavního aktéra nechali vyloučit. U2,3 by trestali nižší formou nápravného prostředku - snížením známky z chování, podmíněným vyloučením.

Pomoc: Všichni by se obrátili na vedení školy. U1,4,10 také na policii a U7 na ochranu.

Žáci:

Na žáky video působí velmi depresivně. Všichni si myslí, že se učitelka pravděpodobně zhroutí, nebo že „už nebude chtít učit“ (Z2).

Selhání: Všichni žáci si myslí, že učitelka nijak neselhala a nezavdala příčinu pro následné jednání žáků. Z6: „Snažila se je uklidnit. Jednoznačně si nenaběhla.“ Všichni kromě Z4 si myslí, že by se to mohlo stát kterémukoli učiteli. Z4 se domnívá, že by se to nestalo „oblíbenému nebo přísnému učiteli“. Z3 si myslí, že určitá chyby byla v tom, že učitelka nenaplnila výhrůžky. „Agresori byli blázni. Učitelka by neměla jenom vyhrožovat, ale taky svoje výhrůžky plnit.“ (Z3)

Agresor: Všichni pohlíží na agresora jako na hlupáka a zoufalece. Z6 ještě poukazuje na to, že se hlavní agresor snaží před ostatními vypadat jako frajer: „Jasnej zoufalec. Frajeřil před holkama. To se pak snadněji frajeří na někoho cizího.“

Zásah: Vzhledem k tomu, že se zapojilo do šikany učitele více žáků, tak by dotazovaní spíše nijak nezasahovali. Z1: „Sedla bych si do lavice a mlčela bych.“ Z5: „Asi bych se bála to nahlásit, když by ostatní byli takoví.“ Pouze Z4 a 6 by reagovali okamžitě. „Zavolala bych ochranu“ (Z4), „Snažil bych se to nějak zastavit“ (Z6).

Vztahy: Všichni žáci jsou přesvědčeni, že agresora budou ostatní uznávat. Z7 si ještě myslí, že se poté budou někteří bát následků. Vztahy ve třídě se podle názoru všech žáků jistě ještě zhorší.

8.4.15 Studie č. 15

Natočeno na střední škole ve městě Rostov (Rusko) v roce 2009. Video zachycuje již čtvrtý případ, kdy byla učitelka v daném roce šikanována nějakým žákem. Nepodařilo se zjistit informace, které by podrobněji popisovaly danou situaci a to, zda byla situace nějakým způsobem řešena.

Učitelé:

Učitelé již zhlédli velké množství videí a nic už je příliš nevyvede z míry. U6 konstatuje, že i kantorka, která se snaží být autoritativní, je bezmocná. Dle U2 vypovídá toto i další videa o „stupňujícím se fyzickém násilí bez ohledu na věk nebo pohlaví, o snižujícím se společenském statutu učitelů, o čím dál horší výchově, v první řadě v rodině. Zajímavé je, že nikdo se agresorovi nepostaví nebo se nesnaží zastat učitelky.“

Selhání: Všichni respondenti kromě U10 vidí profesionální selhání. Zároveň všichni vidí selhání systémové vzhledem k tomu, že se podobná situace odehrála již vícekrát bez povšimnutí. „Ze strany učitele určitě o profesionální, kdy není třídu schopná zvládnout, kontrolovat hodinu a výuku, ale v rámci systému v první řadě, když se uvědomíme, že byla šikanována minimálně počtvrté v daném roce a nikdo nepodnikl žádné kroky.“ (U2) U5 vidí chybu ve „špatném kontrolním systému“ na dané škole.

Spouštěč: Zajímavý postřeh má U6: „Chová se autoritativně, ale přitom je slabá situaci řešit.“ Spouštěčem mohlo být to, že se „začala bránit více, než student čekal“ (U3). Ostatní učitelé si nejsou jisti vzhledem k tomu, že není známo to, jak vypadal první incident.

Účel: U1,2,8 hodnotí účel jednání pachatele jako snahu se učitele zbavit a vyštvať jej ze školy. Ostatní hodnotí chování mladíka jako projev neúcty a snahu o ponížení učitelky. U4 to vhodně vystihuje: „Žák ukazuje, jaký je borec a drsňák, když se postaví autoritě učitele, či na něj zaútočí.“

Reakce: „Učitelka se neměla pouštět do konfliktu.“ (U8) „Neměla na něj reagovat, měla požádat o pomoc vedení školy.“ (U1) Většina učitelů vidí problém také v tom, že učitelka asi rázně neřešila předchozí studentovy incidenty. „Mělo se to řešit hned po prvním incidentu.“ (U2)

Trest: Všichni učitelé by nechali žáka vyloučit. U5 by jej poslal do „diagnostického ústavu za fyzické napadení učitele“. U5 by kromě jiného povolal speciálního externího pracovníka na pomoc při práci se třídou.

Pomoc: Všichni by ji hledali u vedení školy. U2 by se případně ještě obrátila na policii. U10 by se kromě vedení školy obrátila o pomoc na externí instituce.

Žáci:

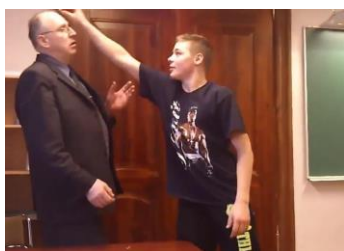
Selhání: Všichni žáci kromě Z2,4 si myslí, že chyba nebyla na straně kantorky. Z4 se domnívá, že chybou mohlo být to, jak „zvýšila hlas“, zároveň si ale myslí, že je dobře, že se bránila. Z2 říká, že učitelka selhala, „když už se to stalo po čtvrté“. Z2 také vadí to, jak na žáka „řve“. Všichni kromě Z1 se domnívají, že by se to učiteli, který by byl mladší, nebo hezčí, nemuselo stát. Z2,3,4 si myslí, že by se to také nestalo oblíbenějšímu učiteli.

Agresor: Všichni pohlíží na agresora jako na zoufalce a hlupáka.

Zásah: Z5 a 6 by se učitelky zastali. Z4 by volala ochranku (pravděpodobně tak reaguje na základě videí z USA, bohužel v Rusku ochranky ve školách nejsou k dispozici). Ostatní neví, nebo by to řekli někomu tajně, až po incidentu.

Vztahy: Z2 a 5 si myslí, že ostatní budou agresora uznávat. Všichni kromě Z6 si myslí, že se vztahy ve třídě zhorší.

8.4.16 Studie č. 16

Natočeno na střední škole Tostamaa (Estonsko) v roce 2013. Ve videu vystupují dva studenti, kteří mají časté kázeňské problémy a šikanují učitele matematiky. Video mělo původně 7 minut a 29 vteřin. Video bylo zkráceno na 1 minutu a 54 vteřin, kdy byly vybrány ty nejvýznamnější momenty.

Učitelé:

Většina učitelů hodnotí toto video jako záznam učitele, který si neví rady. Dále připomínají to, že jsou kantoři „nedostatečně poučení, jak reagovat v krizových situacích“ (U2).

Selhání: Všichni učitelé poukazují na lidské či profesionální selhání ze strany učitele, zejména z důvodu jeho „pasivity“ (U1). U2,3,4,5,10 poukazují také na to, že vzhledem k tomu, že se jednalo o problémové žáky, jde i o selhání systémové, kdy asi jejich přestupky nebyly dostatečně řešeny a „kumulovaly se“(U10).

Spouštěč: Pouze U10 si myslí, že si učitel ničím nenaběhl. Ostatní si myslí, že spouštěčem byla učitelova „neschopnost“ (U6,7,8). „Totální neschopností, naivitou, zřejmě má snížení IQ“ (U6). Také pasivita a naprostá nečinnost (U1-5). „Nabíhá si tím, že si nechá takové chování líbit“ (U3).

Účel: U1 a 8 si myslí, že se možná chtějí kantora zbavit, U6 si myslí, že k provokování učitele může vést cíl se jej zbavit. Ostatní se domnívají, že se jedná zejména o zábavu, reality show. „Žáci se předvádějí, stupňují agresivitu, učitele napadají i fyzicky. Pravděpodobně chtějí učitele deptat“ (U6).

Reakce: Dle U6-8 by takový učitel měl reagovat tak, že by odešel. „Slabost učitele – neučit“ (U7). Ostatní se domnívají, že si v první řadě neměl nechat takové chování líbit. U4: „Po prvním incidentu zavolat vedení školy.“

Trest: Jako vhodný trest by většina učitelů kromě U1,3 viděla vyloučení ze školy. U1,3 by trestali kázeňsky v rámci školního řádu. U2 by případně studenty rozdělila do jiných tříd, pokud by to bylo možné.

Pomoc: Všichni učitelé by se obrátili na vedení školy. U6 případně ještě na externího psychologa.

Žáci:

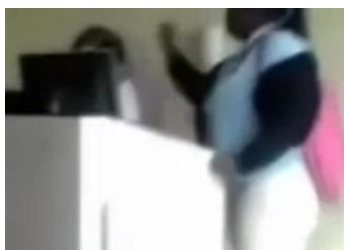
Selhání: Všichni žáci si myslí, že si učitel nijak nenaběhl, neselhal. Z7 si myslí, že rozhodně neselhal a že za situaci nemůže. Nikdo se nedomnívá, že by stejná situace nevznikla, kdyby byl ve třídě jiný, například mladší učitel. Myslí si ale, že jsou kantoři, kterým by se to nestalo - „oblíbení“ (Z4), „přísní“ (Z7). Zajímavé je, že pro Z5 je učitel „celkem silná osobnost“.

Agresor: Všichni pohlíží na agresora jako na zoufalce a hlupáka. „Zoufalec, co si dovolí jen na postaršího učitele“ (Z2). Zároveň se všichni domnívají, že jej ostatní žáci budou uznávat.

Zásah: Z1,7 by nijak nezasahovali. Z2,5,6 by se pokusili situaci zabránit. Z5: „Asi bych si promluvila s klukama, proč to dělaj.“ Z3 by nic nedělala, ale potom by to řekla, Z4 by zavolala pomoc.

Vztahy: Všichni si myslí, že nebudou vztahy ve třídě stejné jako dříve.

8.4.17 Studie č. 17

Natočeno na střední škole Digital Harbor (USA) 22. října 2012. Suplující učitelku šikanují dvě studentky. Jeden student to nahrává a evidentně se baví. Zajímavé je, že video bylo uloženo na youtube ten samý den. Lze hovořit o šikaně, která se během hodiny vygradovala, protože studentky mají evidentně radost z ponižování učitelky, a je tedy patrná samoučelnost šikany. Šikanou je i umístění videa na internet, kdy může být oběť nadále zesměšňována za to, jak se neuměla bránit (Golgowski, 2012).

Učitelé:

U této studie se již větší část uchyluje ke kritizování vzdělávacího systému v USA jako celku (U2,4,5,7,10). Poukazují na to, že suplující pedagog tam skutečně nemá „žádné páky a musí tu hodinu nějak přežít“ (U4).

Selhání: Nejčastěji učitelé poukazují jak na selhání lidské a profesionální, tak i na selhání systémové. U6 upozorňuje také na jasné selhání rodičů jako „vychovatelů“. Vyšel na povrch pravděpodobně zásadní problém, který potvrzuje dřívější vyjádření U2 a který se týká problematických pravomocí „suplujících učitelů“ v USA. U4 se k tomu vyjadřuje takto: „Jelikož se jedná opět o suplujícího učitele v USA, který má takovéto problémy, tak nejspíš nebude mít v této hodině žádnou pravomoc zaměstnat a hodnotit žáky tak, aby se to mohlo projevit na jejich hodnocení.“

Spouštěč: Jako nejčastější spouštěč uvádějí učitelé „pasivitu“ (U1,3,5,6,8), U7 uvádí „slabost“. Ostatní si myslí, že žádný konkrétní spouštěč není patrný.

Účel: U2,3,8 si myslí, že je cílem se kantorky zbavit. Zejména U2 výstižně zdůvodňuje svůj názor: „Jde o snahu ‚zbavit se‘ učitele, což je jasné podle komentářů dívek, které jasné říkají, aby šla pryč, protože nemá žádnou autoritu.“ Ostatní si myslí, že to je reality show, a U7 to zdůvodňuje nudou.

Reakce: Podle většiny dotázaných si neměla nechat toto chování líbit. U2: „Nenechat si líbit fyzické násilí, měla zavolat ochranku a vykázat dívky ze školy.“ U4: „Reagovat při prvním konfliktu a zavolat nebo jít pro pomoc.“

Trest: Všichni až na U10 by požadovali vyloučení agresorek. U10 by potrestala „exemplárním kázeňským trestem“.

Pomoc: Všichni by pro pomoc šli za vedením školy. U4,6,10 navíc za výchovným poradcem, případně preventistou.

Žáci:

Na všechny dívky působí toto video velmi „děsivě“ (Z1), „neurvale“ (Z3), „zvláště“ (Z4) a „nepříjemně“ (Z5). Zejména asi proto, že to je první video, kde vytrvale šikanují učitelku jiné dívky.

Selhání: Pouze Z2 si myslí, že si učitelka naběhla, ale neví jak. Myslí si, že by se to někomu jinému nemuselo stát. Ostatní vše hodnotí tak, že zde nehraje roli věk, pohlaví nebo krása. Z1,3,4 si myslí, že jsou učitelé, kterým by se toto nestalo.

Agresor: Z3,7 pohlíží na agresorky jako na zoufalce. Ostatní pohlíží na agresorky jako na hlupáky. Nikdo z žáků neřeší problém, že někdo video natáčí.

Zásah: Velmi se liší názory, zda by žáci zasáhli. Z1 by „volala ochranku“, Z2 a 7 by „sledovali situaci“ a čekali, jak se to bude vyvíjet. Z3,6 by pomohli. Z4 by to anonymně řekla a Z5 by nezasáhla, protože „by se bála“.

Vztahy: Všichni žáci si myslí, že agresorky budou ostatní uznávat, Z4 a 5 se však domnívají, že je „budou uznávat, ale budou se také bát následků“.

8.4.18 Studie č. 18

Poslední video bylo natočeno v oblasti Uralu v Rusku. Nepodařilo se zjistit, kdy přesně bylo pořízeno. Na internet se dostalo v únoru 2014. Kantor reagoval na používání mobilního telefonu žákem. Video je rozšířené zejména na ruských serverech. I na youtube s českým pojmenováním „Konflikt mezi žákem a učitelem“ má toto video velkou sledovanost (k 10.3.2016 293 000 zhlédnutí). Konflikt jako takový by možná nemusel být označen za šikanu, ale „jen“ agresí. Šikanou je tak v tomto případě opět to, že existuje video, které může učitelé neustále připomínat, jak byl fyzicky zdecimován dítětem před zraky ostatních školáků. Je také ale pravděpodobné, že už dříve existoval konflikt mezi daným mladíkem a pedagogem, a proto to také někdo jiný nahrával, neboť byla podobná reakce očekávána.

Učitelé:

Všichni jsou tímto videem šokováni. U2 výstižně vyjádřila, v čem se toto video liší od ostatních kromě toho, že zde poprvé žák napadl učitele a ten se fyzicky brání. Zajímavá je totiž reakce spolužáků agresora: „Asi první video, kde se většina studentů přiklonila na stranu učitele proti agresorovi ale až poté, kdy jeden druhého fyzicky napadnou, do té doby se smějí a přihlížejí.“

Selhání: Všichni respondenti poukazují na profesionální selhání učitele, který nezvládl situaci. „Učitel jde do konfliktu“ (U7), „Učitel se nechal unést svými emocemi“ (U6). U2 a 10 uvádějí ještě selhání systémové. U2: „Učitel i systém určitě selhali, což souvisí s již předcházejícími ukázkami, neměl proti žákovi také použít fyzické násilí, ale chápu, že učitel je taky člověk a má potřebu se proti útoku začít bránit.“ U2 také poukazuje na to, že „školy nemají příliš možností, jak vykázat žáka ze školy“. U10 se domnívá, že nejsou „zdravé poměry ve škole“.

Spouštěč: Většina kantorů se domnívá, že měl učitel s hochem dlouhodobější problémy. Podle U10 „učitelova slova, já tě tady nechci“ směřující ke studentovi vypovídají o jeho bezmocnosti“. Jako spouštěč všichni označují to, že učitel měl „fyzický kontakt se žákem“ (U5). „Příliš se osobně angažoval“ (U6). Problém spočívá i v tom, jak žákovi hrozil ukazovátkem, a tím situaci zhoršil. „Nevím, co se odehrálo s tím ukazovátkem, (zda se dotkl žáka), ale i tak učitel neměl být tak blízko a neměl projevovat tolik své emoce.“ (U4)

Účel: Nikdo se nedomnívá, že se jedná o reality show. Většina si myslí, že jde o projev agrese a patologického chování bez uznání autorit (U3,5,6,7). U2 se domnívá, že šlo o „vzpoudu nebo revoltu vůči učiteli, vyprovokovat ho“. Vhodně účel vystihuje U4: „V tomto případě bych se přikláněl k tomu, že šlo o ‚vyřizování‘ účtů a o dlouhodobější problém a snahu zbavit se učitele.“

Reakce: Zásadní reakcí by podle všech mělo být to, aby se učitel nepustil do fyzického střetu. Učitel by ani neměl „chodit tak příliš blízko k žákovi“ (U4). Pokud by žák odmítal odejít, všichni by odešli ze třídy a došli pro pomoc například pro vedení. „Zavolat na pomoc další kolegy, neměl se jej vůbec dotknout před zraky ostatních.“ (U1)

Trest: Všichni až na U8 by požadovali vyloučení agresora. U8 by podala „trestní oznámení“. U5 a 6 by také navrhovali umístění agresora do diagnostického ústavu. U1 by kromě žáka potrestal i učitele „kárným trestem“.

Pomoc: Všichni by pro pomoc šli za vedením školy. U5 by se nikdy nepustil do takového fyzického kontaktu, a tak by pomoc nemusel hledat. U2 a 7 by ještě případně povolali ochranku, nebo jinou „fyzicky zdatnou osobu“ (U7).

Žáci:

Na všechny dívky působí video strašně. Z4 doufá, „že se tohle u nás na škole nestane“. Z2 „nemá slov“, jak toto video popsat. Z5 připadá toto video „mega odlišné od těch předchozích“.

Selhání: Pouze Z4 si myslí, že si učitel nijak nenaběhl. Ostatní si myslí, že ano. „Učitel si myslí, že když mu vrazí, nebo co to bylo, tak se zklidní a půjde za dveře? Neměl mu to vracet“ (Z5). Z7: „No, tak určitě se do něj neměl pak pouštět a dávat mu pěstí.“ Pouze Z1 si myslí, že na situaci nemá vliv to, jak kantor vypadá nebo kolik je mu let. Z7 si myslí, že se to „může stát všem, když tam potkají takového žáka“. Ostatní se domnívají, že jsou učitelé, kterým by se to nestalo, „oblíbení nebo přísní“. Z1 s učitelovou reakcí souhlasí: „Ať mu klidně jednu vlepí.“

Agresor: Agresor je podle všech, kromě Z2, hlupák. Z2 si není jist, jak agresora hodnotit, „protože ten učitel mu dal pěstí“. Z2,5,7 odsuzují učitele za to, že se neudržel.

Zásah: Zde by všichni nějakým způsobem zasáhli. Zřejmě také proto, že je agresorem jen jeden žák a zbytek třídy je po incidentu spíše proti němu. Z3 a 4 by to nahlásili a ostatní by se snažili incident zastavit. „Asi bych je držel od sebe“ (Z6). Z1: „Zastala bych se učitele.“

Vztahy: Všichni žáci si myslí, že se studenti budou bát následků. „Toto bude veliký průser“ (Z6). Z4 si myslí, že se učitel „zabije“. Z2 a 6 jsou přesvědčeni, že učitele vyloučí. Všichni si myslí, že se vztahy ve třídě po incidentu zhorší.

8.5 Sumarizační rozhovor

Po zhlédnutí všech videí a analýze dosavadních odpovědí autorem diplomové práce proběhl závěrečný rozhovor s jednotlivými respondenty. Otázky byly vytvořeny na základě zjištěných informací a byly přidány otázky, které autor diplomové práce vidí jako důležité, ale respondenti na ně většinou neodpověděli. Sumarizační rozhovor má za cíl pomoci se závěrečným selektivním kódováním a na základě zjištěných poznatků sestavit nové teorie.

Učitelé:

Cílem bylo zjistit, zda mají jednotlivé případy něco společného, zda nastala situace, kdy chtěli výzkum ukončit. Při analýze dat bylo zjištěno, že mnozí učitelé si neuvědomili, že je často agresorem také ten, kdo nahrávku dále šířil. Cílem závěrečného rozhovoru pak bylo také zjistit, jak by trestali toho, kdo video pořídil a dále sdílel, a také jak by postupovali, pokud by objevili nějaké video se svou osobou uložené někde na internetu.

Otázky sumarizačního rozhovoru:

1. Jak na vás videa působila? Byla situace, kdy se Vám nechtělo pokračovat?
2. S ohledem na všechny případy - na koho byste se obrátil nejčastěji o pomoc?
3. Na základě těchto případů lze obecně říci, kde byla chyba?
4. Proč jsou obětí častěji učitelé středního věku?
5. Je mezi všemi situacemi něco společného?
6. Jak byste postupovali, pokud byste našli video z Vaší školy zachycující Vaši osobu, ale neznali pachatele (např. nahrávka je několik let stará)?
7. Jak byste trestali žáka, který situaci ve třídě nahrál a posléze uložil na internet?

Při autorově analýze videí bylo zjištěno, že většina pedagogů nebyla začínajícími učiteli. Cílem bylo zjistit, zda to může mít nějaký vliv na případnou agresi vůči učiteli a zda všechny uvedené situace něco spojuje.

Všichni pedagogové se při rozhovoru svěřili s tím, že na ně videa opravdu často působila velmi negativně. U3 chtěla po zhlédnutí prvního videa skončit, ale nakonec se „překonala“. U6 zpočátku nechtěla výzkum začít, ale nakonec se ze zájmu o problematiku výzkumu zúčastnila. U9 nedokázala ve výzkumu pokračovat po 11. studii. Všichni mužští respondenti studii zvládli bez problémů, ačkoli někteří přiznali, že byly momenty, které je občas „zděsily“ (U4).

Pomoc: Všichni učitelé při závěrečném rozhovoru potvrdili, že by se o pomoc obrátili na vedení školy. U2 by se nejdříve obrátila na kolegy a poté na vedení školy. Mimo vedení školy by se ještě U9 a 10 obrátili na metodika prevence.

Selhání: Někteří učitelé si myslí, že „nelze jednotně popsat selhání pro všechny studie“ (U2). Přesto se všichni pedagogové shodnou na tom, že vždy byla v určité míře chyba na straně učitele v jeho reakcích na danou situaci. Zejména u videí z USA vidí chybu v systému (U2,3,4). Nejtvrději hodnotí selhání učitele U6: „Neschopní učitelé“. Někteří

ale také hovoří o chybě systému v tom ohledu, že „učitel neví, jak v takových případech reagovat“ (U2). Podobně to hodnotí U8, která poukazuje na „jasné pochybení v oblasti prevence“.

Věk: Kromě studie číslo 8 byli všichni pedagogové ve videích starší 35 let a měli několikaletou praxi. Pouze U9 si myslí, že věk nehraje významnou roli v tom, zda bude učitel šikanován. „Učitelů středního věku je asi nejvíce, tak jich je nejvíce šikanovaných“ (U9). Ostatní si myslí, že věk hraje roli nejčastěji z těchto důvodů. U2: „Jsou asi nejsnadnějším cílem, můžou být vyhořelí.“ U4: „Nejsou už tak oblíbení a jsou od generace žáků technologicky i hodnotově více vzdáleni.“ U5: „Zde je asi i obava o práci, nechtějí si komplikovat pracovní život. Nechtějí, aby se vědělo, že situaci nezvládají, stud před spolupracovníky.“ U10: „Nemají možná nadhled, humor a jsou autoritativnější.“

Účel: Většina kantorů připustila, že se ve většině případů jednalo o reality show. Nikdo z pedagogů by si na základě těchto studií neřekl, že by hlavní motivací žáků k šikaně učitele byla snaha vyštvať je ze školy.

Reakce na zveřejnění nahrávky: U1 a 10 by informovali vedení školy. U4,6,7,8 by to neřešili, pokud by nahrávka byla již starší a nebyla příliš závažná. V případě závažných videí, která by učitele zesměšňovala, by všichni hledali cestu, jak zjistit pachatele a zajistit smazání videa. U5 a 9 by případně podali trestní oznámení na neznámého pachatele.

Trest za zveřejnění nahrávky: Většina učitelů by trestala podle závažnosti situace zachycené na videu. U6 vhodně konstatuje: „prioritní je zajistit, aby neměli studenti co nahrávat!“ Všichni pedagogové se shodují na tom, že by za to mohla být 2, případně 3 z chování. Pokud by byl pachatel již mimo školu, tak by U4,5,9,10 podali trestní oznámení.

Žáci:

Cílem krátkého rozhovoru s jednotlivými žáky bylo, podobně jako u učitelů, zjistit, zda mají jednotlivé případy něco společného a zda nastala situace, kdy chtěli výzkum ukončit.

Otázky při závěrečném pohovoru po zhlédnutí všech videí jsou následující:

1. Jak na tebe videa působila? Byla situace, kdy se ti nechtělo pokračovat?
2. Na základě těchto případů lze obecně říci, kde byla chyba?
3. Proč jsou obětí častěji učitelé středního věku?
4. Je mezi všemi situacemi něco společného?

Všechny dívky chtěly v průběhu výzkumu v některém okamžiku skončit. Videá podle nich byla mnohdy velmi drsná. Velmi je šokovalo, co vše se v různých školách může dít. Všichni tři chlapci neměli se sledováním videí problém.

Selhání: I při závěrečném pohovoru většina žáků hledala chybu na straně studenta a případně ve výchově. Pouze Z2 a 5 mimo chyby na straně školáka také poukazují na učitelovu chybu v některých studiích - „chování učitelů, u některých“ (Z2).

Věk: Všichni žáci si myslí, že může hrát určitou roli to, zda je učitel mladý, nebo hezký. A to zejména z toho důvodu, že mladší učitelé jsou často „cool“ (Z5,7) a starší jsou „nudnější“ (Z7), „slabší“ (Z2), „lépe se na ně vylejvá stres, vzteklost“ (Z6).

Účel: Jako hlavní účel hodnotí všichni žáci to, že chtějí před ostatními dělat frajírky, případně se učiteli pomstít. Nikdo si nemyslí, že by videá poukazovala na to, že je hlavním účelem vyštvat pedagoga ze školy.

8.6 Závěr výzkumu

Na základě závěrečného rozhovoru a hodnocení učitelů a žáků s ohledem na všechny studie lze vyvodit nové teorie, které jsou zakotvené v těchto datech. S tím, že se učitel ve třídách střetne s agresivními a nevychovanými studenty, se nedá nic udělat. Důležité ale bylo zjistit, zda pedagog může snížit riziko, aby k šikaně nedošlo. Informace, které byly na základě výzkumu zjištěny, do značné míry zpětně ovlivnily obsah a volbu jednotlivých kapitol v teoretické části diplomové práce.

Na základě selektivního kódování z daného výzkumu je nyní možné získat odpověď na tyto otázky:

Existuje společná příčina, proč k šikaně učitele dojde?

Je účelem vyštvat učitele ze školy?

Proč jsou obětmi častěji učitelé středního věku?

Kde by měla oběť hledat pomoc?

Proč často nikdo ze žáků nezakročí?

8.6.1 Existuje společná příčina, proč k šikaně učitele dojde?

Nepodařilo se stanovit jednoznačnou společnou příčinu, která by vedla k šikaně učitele. Výzkum zjišťoval, zda je chyba na straně systému, učitele, žáka, nebo někde jinde.

Zajímavé je, že všichni žáci vždy dávali vinu agresorovi, nebo rodičům agresora. Pouze někteří žáci výjimečně kritizovali to, jak na danou situaci reagoval pedagog (Studie 4, 8, 18). Přesto žáci poukazovali na to, že by se to jiným učitelům stát nemohlo, čímž nepřímo naznačovali, že určitou chybu učitel udělal, ačkoli ne v dané konkrétní situaci, ale možná jeho obecným přístupem. Často žáci poukazovali na nutnost, aby byl učitel důraznější, přísnější, oblíbený, uznávaný.

Naopak učitelé byli často nekompromisní v hodnocení jednotlivých pedagogů. Mnohdy s nimi soucítili, ale na druhou stranu většina z respondentů téměř vždy hodnotila jako jednu z příčin pro danou situaci profesionální selhání učitele. Ze všech studií lze vyvodit dvě kategorie učitelů, kteří svým přístupem mohou přispět k šikaně vůči své osobnosti.

- Učitelé příliš liberální (liknaví, situaci dovolí, neřeší, ignorují, nebrání se, nečinní)
- Učitelé příliš autoritativní (řvou na žáka, jsou rozčilení, hrozí žákovi)

Často bylo mimo selhání učitele zmiňováno také selhání systémové. Jak z hlediska konkrétní školy, kde vedení nebylo schopno zjistit nestandardní průběh výuky, a tudíž na situaci adekvátně nereagovalo, tak také z hlediska nastavení celého systému, například v USA pravděpodobně chybně nastavené pravomoci učitelů, a to zejména těch suplujících, a obecně to, že jsou kantoři málo připraveni nejen na zvládání krizových situací, ale i na správné zvládnutí nekázně ve třídě. Tyto poznatky ovlivnily kapitoly v teoretické části zabývající se pedagogem, stylem výuky, způsobem, jak udržovat kázeň ve třídě, a přístupem pedagogů k žákům.

U studie 4 a 17 také někteří pedagogové uvedli jako možnou příčinu to, že se žáci nudili a měli tak prostor pro šikanu učitele. Žáci to, že jsou učitelé nudní, uvedli v závěrečném rozhovoru jako jeden z důvodů, proč dochází k šikanování některých kantorů. Na základě výzkumu tak byla oblast týkající se nudy přidána do teoretické části.

Pedagog byl ve všech případech jedním ze základních prvků, které umožnily šikanu vůči své osobě buď až příliš liberálním, nebo autoritativním chováním. Pro minimalizaci šikany učitele je nutné, aby učitelé věděli, jak správně reagovat a jak vést výuku tak, aby byla zajímavá pro studenty, jejichž potřeby se neustále mění. **Lze formulovat teorii, která říká, že osobnost učitele a jeho přístup k žákům může do značné míry ovlivnit, zda se může stát obětí šikany, či zda se situace může přejít do dalšího stadia šikany.**

Z hlediska systému je možné říci, že nefunguje spolehlivě tak, aby učitele před šikanou nejen ochránil, ale také je vybavil schopnostmi umět řešit případné konflikty. Učitelé musí vyjít z pedagogických fakult lépe vyzbrojeni k tomu, jak řešit kázeň, jak řešit šikanu mezi dětmi a jak pracovat se třídou. Pedagogové by se měli v této oblasti neustále vzdělávat. Je nanejvýš vhodné, aby programy prevence absolvovali všichni učitelé, a ne pouze metodici prevence. **Lze konstatovat, že pro zabránění šikany učitelů je nutné změnit nastavení systému tak, aby budoucí učitelé vycházeli z pedagogických fakult lépe vybaveni pro zvládání situací s problémovými žáky a aby se v této oblasti měli a museli dále vzdělávat v rámci celoživotního vzdělávání.**

8.6.2 Je účelem vyštvt učitele ze školy?

Před započítím výzkumu se autor diplomové práce domníval, že nalezne patrnou souvislost mezi šikanou učitele ze strany žáka a cílem, kterým je vyštvt učitele ze školy. Tento výzkum to nepotvrdil. U některých videí z USA je toto patrné, ale tam se jedná často o suplující učitele, kteří na konkrétní škole nezůstávají trvale, a pro naše podmínky nelze toto brát v úvahu. Někdy sice může být cílem zbavit se učitele případným zveřejněním nahrávky, ze které je patrné učitelovo selhání, ale obecně je možné konstatovat, **že žáci nechtějí učitele při dlouhotrvající šikaně vyštvt, protože by přišli o oběť, kterou mohou ponižovat a terorizovat.** Tento výzkum se ale zabýval pouze šikanou ve zjevné formě. Jak bylo rozebráno v teoretické části, existuje i skrytá forma šikany (Arabadžiev, 2015). Skrytá forma může mít za hlavní cíl zbavit se kantora. Prozkoumat tuto oblast může být námětem jiné výzkumné práce.

Ze studií a reakcí respondentů je patrné, že důvod nahrávání situací z rozebíraných videí lze rozdělit do těchto základních kategorií:

1. Video je natočeno jako „památka“ na šikanování učitele a dále má sloužit zejména pro účely pobavení agresorů.
2. Videonahrávka je nástrojem kyberšikany a je natočena s úmyslem učitele touto nahrávkou dále ponižovat a způsobit mu újmu.
3. Poslední důvod je ten, že někdo z žáků nahraje situaci, protože vycítí, že se situace vyhrocuje a pořízené video může být „in“ v online světě.

8.6.3 Proč jsou obětmi častěji učitelé středního věku?

Z odpovědí kantorů i žáků nelze jasně říci, že má věk zásadní vliv na to, zda se učitel stane obětí šikany. Je ale pravdou, že většina videí zachycujících šikanu učitele se netýká učitelů pod 35 let. V této studii je to pouze video č. 8. Více než na věk poukazují na učitelovy schopnosti, dovednosti a přístup k žákům, jak bylo popsáno v osobnosti učitele. Určitý náznak, proč se pedagogové středního věku mohou stát snadněji terčem kyberšikany, vhodně vystihl U4, který poukazuje na to, že jsou tito učitelé od studentů „technologicky vzdáleni“. Často ani netuší, že jsou nahráváni, nebo nevědí, jak mají v této situaci reagovat, nebo jak postupovat, pokud se taková nahrávka dostane na internet. To je patrné i z odpovědí respondentů, kdy učitelé středního věku mnohdy v hodnocení studií jako agresora neviděli toho, kdo video natočil a umístil na internet. Přitom v některých studiích by právě tento skutek mohl být označen za kyberšikanu učitele (studie 1,3,4,5,6,7,13). Další důvod vhodně popsal U5, totiž že „mají obavu o práci“. Často tak některé případy projevy šikany nechťejí řešit, a tak umožňují, aby se agresivní chování stupňovalo.

Nelze tedy jednoznačně konstatovat, že věk hraje významnou roli v tom, zda se učitel stane obětí šikany, ale existují faktory, které jsou popsány výše, a kantor by je měl brát v úvahu, aby případně šikaně dokázal vzdorovat. **Všichni učitelé by se měli neustále v určité míře vzdělávat v oblasti technologií, aby nebyli příliš daleko za žáky a nedovolili jim tak mít nad nimi v této oblasti převahu.** Žáci jinak mohou snadno technologie využít jako zbraň proti pedagogům.

8.6.4 Kde by měla oběť hledat pomoc?

Autor diplomové práce si při analýze odpovědí učitelů uvědomil jednu důležitou věc. Pro tuto otázku by bylo vhodné oslovit pedagogy z různých škol. Všichni respondenti v této studii však byli členové jednoho učitelského sboru. Na tuto otázku odpovídali velmi subjektivně ze svého pohledu, a ne z pohledu oběti na videu, která by se v dané situaci a v daném prostředí možná měla obrátit na jinou instanci. **Téměř vždy učitelé ve všech studiích poukázali na to, že by se o pomoc obrátili na vedení školy.** Pouze v případech, kdy by cítili, že jde o osobní selhání, by se obraceli spíše na přátele nebo kolegy. Případně by okamžitě odešli ze školy nebo se neobrátili na nikoho, protože by situaci zvládli sami. Mladší učitelé by se v ojedinělých případech raději obrátili nejprve na kolegy. Ve velmi závažných případech, kdy došlo k fyzickému napadení, by někteří kantoré kontaktovali

také policii. Z tohoto výzkumu vyplynulo, že vedení školy, kde výzkum mezi pedagogy proběhl, má u svých podřízených velkou důvěru v tom, že by situaci vhodně vyřešilo.

Mimo policii nebo vlastního psychologa nikdo z učitelů v žádné situaci nezmínil, že by se s problémem obrátil na nějakou instituci, která se přímo zabývá šikanou. Je to pravděpodobně dáno tím, že tyto instituce se zaměřují zejména na šikanu mezi dětmi a že dospělý člověk se možná nerad svěří s tímto problémem cizí osobě. Pokud se nechce svěřit nikomu blízkému, je pravděpodobné, že se nesvěří ani anonymně.

Autor diplomové práce se domnívá, že by podobná studie s rozбором videí mohla sloužit na školách, kde existuje pochybnost o důvěře učitelů ve vedení školy. Učitelé by totiž v přímých otázkách týkajících se jich osobně asi vedení podpořili, ale při rozboru ukázek na videích a hledání možné pomoci by často nepřímě vyjádřili svůj skutečný postoj k vedení dané instituce.

8.6.5 Proč často nikdo ze spolužáků nezakročí?

Ti, kteří podrobně neznají problematiku šikany, se občas pozastavují nad tím, že někdo v případě šikany mezi žáky v pokročilém stadiu nezakročí. V tomto stadiu je totiž již takové chování bráno jako „standardní“ a pouze velmi silná osobnost by byla schopna zasáhnout (Kolář, 2011).

Žáci, kteří vyhodnocovali situace ve videích, byli často chováním zděšení. Žádný z respondentů agresorovo chování neschvaloval. Přesto se málokdy stalo, že by někdo byl schopen přímo v dané situaci zasáhnout. Pokud byl agresorem pouze jeden školák, tak by někteří žáci na takovou situaci reagovali a snažili by se pomoci. Ale ve fázi, kdy bylo šikanování učitele přijato celým kolektivem (např. studie č. 2), tak v takové situaci by nikdo z žáků přímo nezasáhl. Občas by někteří žáci v těchto případech situaci anonymně nahlásili, ale i tehdy by si to ze strachu velmi rozmýšleli. Důvod byl mnohdy ten, že by měli strach, aby se šikana z učitele nepřesunula na ně. Pokud by to někomu měli nahlásit, musel by to být někdo, komu věří a kdo by zajistil, že se nezjistí, kdo na šikanu upozornil. Opět se ukazuje, že možné řešení krizových situací velmi ovlivňuje celkové klima školy. Lze tedy vyvodit teorii, **že nelze očekávat od žáků v pokročilém stadiu šikany učitele, že se pokusí situaci zastavit. Je možné, že by někdo situaci mohl anonymně nahlásit, ale pouze v případě, že je ve škole někdo, komu může důvěřovat.**

9 Závěr

Šikana učitele je tématem, které upadá v různých časových etapách v zapomnění a v jiných je silně medializováno. Při započetí diplomové práce nikdo o tomto tématu příliš nehovořil. Při dokončování diplomové práce bylo toto téma jedním z nejdiskutovanějších v České republice, protože bylo vyvoláno tragickým úmrtím jedné kantorky. Přesto zatím není toto téma v České republice dostatečně odborně pokryto a vyzkoumáno. Šikana učitelů na školách existuje a tato práce formulovala možnosti, jak může pedagog zamezit, nebo minimalizovat šikanu vůči své osobě. Diplomová práce se přitom opírala o české i světové odborné publikace a výzkumy. Mnohé poznatky byly do teoretické části také zakomponovány na základě provedeného výzkumu.

Zkoumat téma šikany učitelů je velmi obtížné, protože oběti často o této problematice nechtějí hovořit. Tato práce připomněla, že v případě kvantitativních výzkumů je hlavním problémem nízká návratnost dotazníků. Výzkumná práce v této studii tedy zvolila specifickou formu, která pro pedagogický výzkum není příliš běžnou. Autor diplomové práce vycházel z toho, že kantoři budou mnohem více hovořit o šikaně jiných učitelů než popisovat, zda dochází k šikaně vůči jejich osobnosti. Kvalitativní výzkum byl proveden mezi respondenty z řad učitelů a žáků základní školy. Autor diplomové práce pečlivě vybral 18 videí, která reprezentují různé zjevné formy šikany učitele. Přitom se snažil co nejvíce zjistit kontext zachycených situací na videích studiem informací v médiích a zapojováním se do diskuzí v internetových fórech. Pokud to bylo možné, pokusil se také kontaktovat autora videa. Pedagogové a žáci poté popisovali své názory a postoje k těmto 18 videím. Na základě jejich výpovědí autor diplomové práce poté formulovat nové teorie, které jsou klíčové pro pochopení této problematiky.

Jedním z důležitých poznatků výzkumné části bylo zjištění, že pedagog může do značné míry ovlivnit to, zda k šikaně dojde. Stěžejní částí diplomové práce je tak rozebírání důvodů a příčin šikany učitele, kdy jsou popisovány oblasti, kterým by měl pedagog věnovat pozornost, pokud chce těmito situacím předcházet. Jedním ze závěrů výzkumné části je konstatování, že je nutné, aby se učitel dále vzdělával zejména v oblasti prevence patologických jevů. V rámci celoživotního vzdělávání jsou takto školení zejména metodici prevence. Každý pedagog by ale měl znát, jak řešit šikanu mezi žáky. To mu samozřejmě pomůže v tom, aby dokázal vhodně řešit náznaky šikany vůči své osobě už v jejích počátečních stádiích.

Ze způsobu, jak žáci zneužívají mobilní technologie, a vzhledem k tomu, že bude pravděpodobně nutné tyto technologie v blízké budoucnosti více zapojit do edukačního procesu, je mimo jiné nezbytné, aby se učitelé také vzdělávali v oblasti informačních a komunikačních technologií.

Pedagogové, kteří se účastnili výzkumu, vyvolali v učitelském sboru rozsáhlou diskuzi nad tímto tématem a jednotlivými studiemi. Studie na této konkrétní škole také přispěla k aktualizaci forem, jakými budou žáci za podobné přestupky trestáni. Jednotlivým kantorům často hodnocení videí pomohlo k tomu, aby si sami uvědomili, jak by předcházeli nebo reagovali na konkrétní situaci. Jednotlivá videa jsou přílohou této diplomové práce a jejich sledování a zodpovídání otázek, které jsou uvedeny ve výzkumné části, mohou jednotlivým učitelům pomoci uvědomit si, zda vědí, jak těmto situacím předejít, případně jak je řešit.

Výzkumná část popisovala zjevnou formu šikany. U této formy na základě výzkumné části pravděpodobně není hlavním cílem vyštvat oběť ze školy, ale naopak pokračovat v jejím týrání. Bylo by vhodné, kdyby se jiná odborná publikace ve výzkumné části zabývala skrytou formou šikany vůči učitelům a pokusila se zjistit, zda je u této formy šikany hlavním účelem se pedagoga zbavit.

To, že videa ve výzkumné části pocházejí z různého školního prostředí a států, ukazuje na skutečnost, že se o šikaně učitele v dnešní době dá hovořit jako o masovém jevu. Je nutné, aby se odborná veřejnost zabývala tímto problémem systémově a aby toto téma po nějaké době opět nezapadlo až do doby, kdy se objeví další tragické vyústění šikany učitele.

10 Seznam použitých informačních zdrojů

ANDERSON, C., & BUSHMAN, B. (2002). Human Aggression. *Annual Review of Psychology*, 53(1), 27-51.

ARABADŽIEV, Sáva. Šikana na učitelích. *Učitelské noviny* [online]. 2011, (06) [cit. 2015-12-07]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=5738>

ARABADŽIEV, Sáva. Šikana učitelů [online]. 2008 [cit. 2015-12-07]. Dostupné z: <http://sava.arabadziev.cz/sikana-ucitelu/>

ARABADŽIEV, Sáva. Šikana učitelů. *Prevence*, 15. vydání. Praha: Život bez závislostí, 2015. 3 s. ISSN 1214-8717

BĚHOUNKOVÁ, L., VAŇKOVÁ, H. Analýza mediálního obrazu šikany [online]. 2009. Praha: [cit. 2015-12-08]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/prevence/studie/analyza_medialniho_obrazu_sikany.pdf

BENDL, Stanislav. Jak předcházet nekázni, aneb, Kázeňské prostředky. Vyd. 1. Praha: ISV, 2004, 208 s. *Pedagogika (ISV)*. ISBN 80-86642-14-3.

BENDL, Stanislav. Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství. 1. vyd. Praha: Triton, 2011, 202 s. ISBN 978-80-7387-432-2.

COHEN, Noah. Teacher in videotaped classroom attack too injured to return to school, union says [online]. *Nj.com*. 2015 [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: http://www.nj.com/passaic-county/index.ssf/2015/01/post_4.html

ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, 150 s. *Psyché (Grada)*. ISBN 978-80-210-6374-7.

DOSTÁL, Jiří. Využití interaktivní tabule a výukových programů ve výuce [online]. Olomouc, 2012 [cit. 2015-12-08]. Dostupné z: http://www.kteiv.upol.cz/uploads/soubory/dostal/interaktivni_tabule_studijni_opora.pdf

DOUBRAVA, Lukáš. Rádce UN: Školní násilí [online]. *Učitelské noviny*. 2004, (11) [cit. 2015-12-04]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=3623>

ECKERTO VÁ, Lenka. Digitální přistěhovalci a digitální domorodci [online]. *Učitelské noviny*. 2014, (03) [cit. 2015-11-28]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=7725>

ESPELAGE, Dorothy. Understanding and Preventing Violence Directed Against Teachers [online]. American Psychologist . 2013, (02-03) [cit. 2015-12-02]. Dostupné z: <https://www.apa.org/pubs/journals/releases/amp-68-2-75.pdf>

GARRETT, Linda. The Student Bullying of Teachers. Aigne, University College Cork [online]. 2014, (05) [cit. 2015-12-08]. Dostupné z: <https://www.ucc.ie/en/media/electronicjournals/aigne/2014-01/03-Garrett-2014-01-en.pdf>

GILBERT, Guy. Až do krajnosti: Kněz mezi mladými na okraji společnosti. 1.vyd. Praha: Portál, 1994, 197 s. ISBN 80-7178-008-1.

GOLGOWSKI, Nina. Appalling video captures substitute teacher bullied by students who heckle and flick her face [online]. Mail Online. 2012, [cit. 2015-12-18]. Dostupné z: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2230130/Digital-Harbor-High-Baltimore-substitute-teacher-bullied-students-caught-camera.html>

HARRIS, Rob. The Incredible True Story Of YouTube's 'Star Wars Kid' - From Suicidal Laughing Stock To An Inspiration For Us All [online]. 2015 [cit. 2015-12-11]. Dostupné z: <http://moviepilot.com/posts/2896085>

HRABAL, Vladimír a Isabella PAVELKOVÁ. Jaký jsem učitel. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 239 s. ISBN 978-80-7367-755-8.

INTO [online]. [cit. 2015-12-08]. Dostupné z: <http://www.into.ie/>

JANÍK, Tomáš a Marcela JANÍKOVÁ. Videostudie: výzkum výuky založený na analýze videozáznamu. Brno: Paido, 2006. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 80-7315-127-8.

KABÁTOVÁ, Michaela. Nový manuál proti šikaně. *Lidové noviny*. 2016, **29** (49)

KALHOUS, Zdeněk. Školní didaktika. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 447 s. ISBN 80-7178-253-x.

KAMENSKÝ, Stanislav. Učitel skončil po ráně pěstí v bezvědomí, student dostal podmínku [online]. Idnes.cz. 2015 [cit. 2015-12-07]. Dostupné z: http://olomouc.idnes.cz/student-dostal-za-ranu-pesti-uciteli-podminku-f4s-olomouc-zpravy.aspx?c=A151111_151621_olomouc-zpravy_stk

KAUPPI, T., & PÖRHÖLÄ, M. (2012a). Teachers Bullied by Students: Forms of Bullying and Perpetrator Characteristics. *Violence and Victims*, (27), 396-413.

KAUPPI, T., & PÖRHÖLÄ, M. (2012b). School teachers bullied by their students: Teachers' attributions and how they share their experiences. *Teaching and Teacher Education*, (28), 1059-1068.

KLAUS, Václav ml. KOMENTÁŘ: Šikana učitelky – Václav Klaus ml. [online]. Novinky.cz. 2016 [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/komentare/395482-komentar-sikana-ucitelky-vaclav-klaus-ml.html>

KLIMEŠOVÁ, Magdaléna, TŮMOVÁ, Anna. Šikana učitelů: názory vybraných aktérů na příčiny a možná řešení problému agrese žáků základních škol vůči pedagogům III. Praha : E-Pedagogium, 2011. ISSN 1213-7758

KOHOUTEK, R. Typologie osobnosti učitelů. *Psychologie v teorii a praxi* [online]. 2009. [cit. 2015-12-05]. Dostupné z <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/typy-osobnosti-ucitelu>

KOLÁŘ, Michal. Nová cesta k léčbě šikany. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 332 s. ISBN 978-80-7367-871-5.

KOLÁŘ, Michal. Výcvik odborníků v léčbě šikany: sociální práce s kolektivy dětí a mládeže zasaženými šikanou. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií, 2013. ISBN 978-80-904748-2-6.

KRATZ, Hans-Jürgen. Mobbing: jak ho rozpoznat a jak mu čelit. Vyd. 1. Praha: Management Press, 2005, 131 s. ISBN 80-7261-127-5.

Kulatý stůl SKAV a EDUin: Tělesný trest je důsledkem nezvládnutí situace a neznalosti funkčního řešení [online]. 2015 [cit. 2015-12-02]. Dostupné z: <http://www.eduin.cz/clanky/kulaty-stul-skav-a-eduin-telesny-trest-je-dusledkem-nezvladnuti-situace-a-neznalosti-funkcniho-reseni/>

MACH, Jiří, MARTINEK, Jan. Drzé děti? Kantoři bývají zoufalí [online]. Novinky.cz . 2015 [cit. 2015-12-02]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/385138-drze-deti-kantori-byvaji-zoufali.html>

MAREŠ, Jiří. Pedagogická psychologie. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, 702 s. ISBN 978-80-262-0174-8.

MARTÍNEK, Zdeněk. Agresivita a kriminalita školní mládeže. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 152 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2310-5.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. Jak a proč nás trápí děti. Vyd. 1. Praha: Grada, 1997, 187 s. ISBN 80-7169-587-4.

MATĚJČEK, Zdeněk. Po dobrém, nebo po zlém?. Vyd. 7. Praha: Portál, 2012, 124 s. ISBN 978-80-262-0133-5.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011, 336 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j. 24 246/2008-6 [online]. Praha: MŠMT, 2008. 12 s. [cit. 2015-12-02]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/8272_1_1/

NAJVAR, Petr. Videostudie v pedagogickém výzkumu. 1. vyd. Brno: Paido, 2011. Pedagogický výzkum v teorii a praxi, sv. 24. ISBN 978-80-7315-222-2.

OPIĆ, Siniša. Violence against teachers – rule or exception? [online]. IJCRSEE. 2013, (1-2) [cit. 2015-12-04]. Dostupné z: <http://www.ijcrsee.com/index.php/ijcrsee/article/view/49/144>

PAVELKOVÁ, Andrea. Za šikanu mistra rozdala ředitelka jen důtky [online]. iDNES.cz . 2004 [cit. 2015-12-09]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/za-sikanu-mistra-rozdala-reditelka-jen-dutky-f36-/domaci.aspx?c=A040316_205520_domaci_fri

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. Pedagogický slovník. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.

PŘIBIL, Marek. Děti se mstí učitelům, na internetu je vulgárně hodnotí [online]. Novinky.cz . 2010 [cit. 2015-12-09]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/192126-deti-se-msti-ucitelum-na-internetu-je-vulgarne-hodnoti.html>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2013. 142 s. [cit. 2015-12-12]. Dostupné z WWW:<http://www.nuv.cz/file/433_1_1/>.

- REDDY, Linda. Violence against educators: The missing link in the national school safety discussion. The School Psychologist [online]. 2014, (07) [cit. 2015-12-10]. Dostupné z: <http://www.apadivisions.org/division-16/publications/newsletters/school-psychologist/2014/07/violence-against-educators.aspx>
- ROGERS, Vanessa. Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 97 s. ISBN 978-80-7367-984-2.
- ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. Jak na šikanu. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 155 s. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.
- SILNÁ, Barbora. Učitel, který zpohlavkoval žáka, spáchal sebevraždu [online]. Novinky.cz. 2009 [cit. 2015-12-07]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/krimi/160291-ucitel-ktery-zpohlavkoval-zaka-spachal-sebevrazdu.html>
- Strategie digitálního vzdělávání do roku 2020 [online]. Praha: MŠMT, 2014. 50 s. [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/34429_1_1/
- ŠVANCAR, Radmil. Má být učitel veřejným činitelem? [online]. Učitelské noviny. 2004, (14) [cit. 2015-12-08]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=3814>
- ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Vydání druhé. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.
- ŠVEC, Vlastimil. Pedagogická příprava budoucích učitelů: problémy a inspirace. Brno: Paido, 1999, 163 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-70-2.
- TOMÁŠEK, Jan. Učitel jako oběť násilí - poznatky z viktimologického šetření na českých středních školách [online]. Pedagogika. 2008, (4) [cit. 2015-12-04]. Dostupné z: http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?attachment_id=1093&edmc=1093
- TONDLOVÁ, Karla. Uplynulo deset let od tragédie ve Svitavách [online]. Týdeník ŠKOLSTVÍ. 2014, (10) [cit. 2015-12-04]. Dostupné z: <http://www.tydenik-skolstvi.cz/archiv-cisel/2014/10/uplynulo-deset-let-od-tragedie-ve-svitavach/>
- TN.cz. Studenti šikanují učitele na internetu. Kvůli oblečení [online]. 2010 [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://tn.nova.cz/clanek/zpravy/domaci/studenti-sikanuji-ucitele-na-interentu-kvuli-obleceni.html>

TN.cz. Školáci ve Vrbně otrávilí učitelku! Dali jí vypít jedovatý koktejl! [online]. 2015 [cit. 2015-12-18]. Dostupné z: <http://tn.nova.cz/clanek/skolaci-ve-vrbne-otravili-ucitelku-dali-ji-vypit-jedovaty-koktejl.html>

TN.cz. Učitelku pražského učiliště tři žáci ušikanovali k smrti! [online]. 2016 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: <http://tn.nova.cz/clanek/ucitelku-prazskeho-uciliste-usikanovali-k-smrti-tri-zaci.html>

TN.cz. Video šikany je na světě! Vedení školy týrání krylo, tvrdí studenti [online]. 2016 [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: <http://tn.nova.cz/clanek/video-sikany-je-na-svete-vedeni-skoly-tyrani-krylo-tvrdi-studenti.html>

TVN24. Znęcali się nad nauczycielem [online]. 2009 [cit. 2016-01-18]. Dostupné z: <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/znecali-sie-nad-nauczycielem,84617.html>

VAŠUTOVÁ, Jaroslava. Být učitelem: co by měl učitel vědět o své profesi: [podkladový materiál pro studenty kombinované formy doplňujícího pedagogického studia]. Praha: Univerzita Karlova, 2002, 51 s. Texty pro distanční studium. ISBN 80-7290-077-3.

VAŠUTOVÁ, Maria. Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2005, 278 s. ISBN 80-7042-691-8.

Výsledky výzkumu Kyberšikana na českých školách [online]. 2009 [cit. 2015-12-07]. Dostupné z: http://www.minimalizacesikany.cz/images/stories/vyzkum2010/vyzkum_tiskovka_web.doc

WAGENKNECHT, Petr. Policie: je to náhoda [online]. Orlický Deník.cz. 2007 [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: http://orlicky.denik.cz/zpravy_region/sikana20070514.html

ZELENKOVÁ, Zuzana. Kauza Třebešín: "Ráda bych oddělila šikanu a studentský vtípek" [online]. Ctidoma.cz. 2016, [cit. 2016-02-22]. Dostupné z: <http://www.ctidoma.cz/comment/247>

11 Seznam použitých videí

Studie č. 01

KOPECKÝ, Kamil. KŠ učitel kauza pacholik. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 27.11.2015 [vid. 2015-12-15]. Dostupné z: <https://youtu.be/IprhliFXQgY>

Studie č. 02

Kvetlice. To je on! In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 12.5.2015 [vid. 2015-12-15]. Dostupné z: <https://youtu.be/lsOyghNH8Z8>

Studie č. 03

TN.cz. In: *tn.nova.cz* [online]. [vid. 2015-12-15]. Dostupné z: <http://vod.tn.cz.prg.cmestatic.com/2010/02/15/598940-lq.mp4>

Studie č. 04

Nasraný učitel. In: *Youtube* [online]. [vid. 2015-12-20]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=IG9k00pnRcg>

Studie č. 05

HÁŠ, Hugo. Můžu na záchod? In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 30.3.2008 [vid. 2015-12-20]. Dostupné z: <https://youtu.be/U2uJlpK4Zyc>

Studie č. 06

Bangosh. Pecoš v Matematice. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 13.2.2008 [vid. 2016-01-05]. Dostupné z: <https://youtu.be/MRseSc2hDDQ>

Studie č. 07

KŘENEK, Vojta. Nástup postiženého - Když přijde paní učitelka.... xD. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 11.5.2011 [vid. 2016-01-05]. Dostupné z: <https://youtu.be/C6Q-DGft0X0>

Studie č. 08

TN.cz. In: *tn.nova.cz* [online]. [vid. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://vod.tn.cz.prg.cmestatic.com/2015/11/26/1810748-lq.mp4>

Studie č. 09

Blesk TV. Žáci utýrali učitelku: Vedení školy tutlá šikanu a zastrašuje studenty!

In: *Blesk.cz* [online]. Zveřejněno 13.02.2015 [vid. 2016-02-13]. Dostupné z:

<http://v.blesk.cz/video/480p/1-480p-2592809.mp4>

Studie č. 10

Shaman479. Třebešín-CO Nesem vám noviny Olbřichu. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 15.5.2008 [vid. 2016-01-08]. Dostupné z: <https://youtu.be/FXbantLIGIo>

Shaman479. Třebešín-CO PešuláG: Tak služba nástup. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 1.5.2008 [vid. 2016-01-08]. Dostupné z: <https://youtu.be/b8HRYumZ06w>

Shaman479. Třebešín-CO Stop Pešulům. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 15.5.2008 [vid. 2016-01-08]. Dostupné z: <https://youtu.be/JGhejYktRDg>

Shaman479. Třebešín-CO Pešulátor. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 15.5.2008 [vid. 2016-01-08]. Dostupné z: <https://youtu.be/PkJ87capk-4>

Shaman479. Třebešín-CO Prskavky a bublifuck. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 5.5.2008 [vid. 2016-01-08]. Dostupné z: <https://youtu.be/fWFCr7T-a50>

Shaman479. Třebešín-CO Řev jaxviňe na Oldřicha. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 15.5.2008 [vid. 2016-01-08]. Dostupné z: <https://youtu.be/1-uHtcKOC4M>

Shaman479. Třebešín-CO Zátarasy pro Pešulu. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 15.5.2008 [vid. 2016-01-08]. Dostupné z: https://youtu.be/SefanJIW_BY

Mccodak. Oldřich Pešula... BOMBARDACE... xD xD xD. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 15.5.2008 [vid. 2016-02-18]. Dostupné z: https://youtu.be/jXsxvnUxi_0

Studie č. 11

TVN24. Znęcali się nad nauczycielem. In: *tvn24.pl* [online]. Zveřejněno 3.2.2009 [vid. 2016-01-05]. Dostupné z:

<http://n-6-7.dcs.redcdn.pl/dcs/o2/tvn/web-content/m/p1/v/N/C/NC6uPz0x8U-480p.mp4>

Studie č. 12

Aghoenc. Student Slams Teacher For Taking His Phone Away. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 24.1.2015 [vid. 2016-01-08]. Dostupné z: <https://youtu.be/r1kWyl-vJQM>

Studie č. 13

USNationalistNews. Baltimore School fight between teacher and youth.

In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 17.10.2014 [vid. 2015-12-15]. Dostupné z:

<https://youtu.be/9dc7FdChBAY>

Wbaltv.com. Student vs. teacher fight at school caught on camera. In: *wbaltv.com* [online].

Zveřejněno 16.10.2014 [vid. 2015-12-15]. Dostupné z:

http://cdnapi.kaltura.com/kwidget/wid/_557781/uiconf_id/13570192/entry_id/0_xqpsgwvt

Studie č. 14

Hatchitz.com. Chicago Classroom Bullies Teacher. In: *Youtube* [online]. Zveřejněno

2.11.2015 [vid. 2015-12-15]. Dostupné z: <https://youtu.be/H9766DFuvIQ>

Studie č. 15

Perky. Teacher Gets Bullied By One Of Her Students. In: *LiveLeak* [online]. Zveřejněno

15.2.2009 [vid. 2016-01-05]. Dostupné z:

http://www.liveleak.com/view?i=98f_1359463683

Studie č. 16

Z4j3biz. Students bully teacher. In: *LiveLeak* [online]. Zveřejněno 29.1.2013

[vid. 2015-12-15]. Dostupné z: http://www.liveleak.com/view?i=92c_1234723219

Studie č. 17

Funnyvideo210. Appalling video teacher bullied by students. In: *Youtube* [online].

Zveřejněno 9.11.2012 [vid. 2015-12-15]. Dostupné z: <https://youtu.be/7ogPBG1oFeQ>

Studie č. 18

Anonymus Pravda musí zvítězit. Konflikt mezi žákem a učitelem. In: *Youtube* [online].

Zveřejněno 11.2.2014 [vid. 2015-12-15]. Dostupné z: https://youtu.be/VU_1f61gDX4

12 Seznam příloh

Příloha 1 - Video umístěna na DVD

Nedílnou součástí této diplomové práce jsou videa zachycující šikanu učitele. Tato videa jsou rozebírána ve výzkumné části práce. Všechna videa jsou na DVD uložena ve formátu mp4 a jsou pojmenována podle čísla studií 01 - 18. Videa většinou nejsou v dobré kvalitě, což je dáno způsobem, jak byla pořízena, a typem použitého záznamového zařízení.